

RAPORT ŚRODOWISKOWY – Środowisko osób z niepełnosprawnością wzroku

WDRAŻANIE KONWENCJI O PRAWACH OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH – WSPÓLNA SPRAWA
KATARZYNA MESZKA

Spis treści

1	Wprowadzenie	4
2	Art. 25 Konwencji – Zdrowie	7
2.1	Art. 25 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	7
2.2	Rekomendacje środowiska.....	14
2.3	Podsumowanie	16
3	Art. 26 Konwencji – Rehabilitacja.....	21
3.1	Art. 26 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełno sprawnościami 21	
3.2	Rekomendacje środowiska.....	26
3.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „zdrowie i rehabilitacja” na podstawie raportu Millward Brown	28
3.4	Podsumowanie	30
4	Art. 24 Konwencji – Edukacja	35
4.1	Art. 24 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	35
4.2	Rekomendacje środowiska.....	41
4.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „edukacja” na podstawie raportu Millward Brown.....	46
4.4	Podsumowanie	52
5	Art. 27 Konwencji – Praca i zatrudnienie.....	59
5.1	Art. 27 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	59
5.2	Rekomendacje środowiska.....	66
5.3	Podsumowanie	68
6	Art. 28 Konwencji – Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna	74
6.1	Art. 28 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	74
6.2	Rekomendacje środowiska.....	75

6.4.	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „Warunki życia i zatrudnienie” na podstawie raportu Millward Brown	76
6.3	Podsumowanie	82
7	Art. 19 Konwencji – Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo	86
7.1	Art. 19 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	86
7.2	Rekomendacje środowiska	90
7.3	Podsumowanie	91
8	Art. 22 Konwencji – Poszanowanie prywatności	97
8.1	Art. 22 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	97
8.2	Rekomendacje środowiska	98
8.3	Podsumowanie	99
9	Art. 23 Konwencji – Poszanowanie domu i rodziny	104
9.1	Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	104
9.2	Rekomendacje środowiska	105
9.3	Podsumowanie	106
10	Art. 30 Konwencji - Udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie	109
10.1	Art. 30 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	109
10.2	Rekomendacje środowiska	110
10.3	Podsumowanie	111
11	Art. 9 Konwencji - Dostępność, Art. 20 Konwencji Mobilność	115
11.1	Art. 9 i 20 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	115
11.2	Rekomendacje środowiska	117

11.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown.....	118
11.4	Podsumowanie.....	119
12	Art. 12 Konwencji - Równość wobec prawa, art. 13 Konwencji - Dostęp do wymiaru sprawiedliwości	124
12.1	Art. 12 i 13 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	124
12.2	Rekomendacje środowiska	125
12.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown.....	125
12.4	Podsumowanie.....	126
13	Art. 29 Konwencji - Udział w życiu politycznym i publicznym.....	128
13.1	Art. 29 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami 128	
13.2	Rekomendacje środowiska	131
13.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „swobody obywatelskie” na podstawie raportu Millward Brown	132
13.4	Podsumowanie.....	137
14	Część XIII. Art.6 Niepełnosprawne kobiety (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)	140
15	Część XIV. Art.7 Dzieci (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)	142
16	Część XV. Inne obszary dyskryminacji (nierównego traktowania).....	144

1 Wprowadzenie

Niniejszy raport opracowany został w toku realizacji jednego z etapów projektu „Wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – wspólna sprawa”. Projekt jest realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 - 2020, Osi Priorytetowej II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działania 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.

Projekt jest realizowany od 1 marca 2016 przez Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych (PFON), Warmińsko-Mazurski Sejmik Osób Niepełnosprawnych (W-MSON), Lubelskie Forum Organizacji Osób Niepełnosprawnych – Sejmik Wojewódzki (LFOON-SW), Akademię Pedagogiki Specjalnej (APS) oraz kancelarię Domański Zakrzewski Palinka s.k. (DZP). Jest on kluczowym etapem wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (KPON) sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006, która ratyfikowana została przez Polskę we wrześniu 2012. Jedną z podstawowych intencji projektu jest stworzenie dogodnych warunków dla uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w tworzeniu oraz wdrażaniu ustawodawstwa i polityki służących wprowadzeniu w życie postanowień Konwencji, a także w podejmowaniu wszystkich decyzji dotyczących tych osób (zgodnie z art. 4 KPON).

Niniejszy raport poświęcony środowisku osób z niepełnosprawnością wzroku jest jednym z dziesięciu Raportów Środowiskowych (dalej: Raportów) powstałych w ramach projektu. **Celem głównym każdego Raportu jest przedstawienie problemów wdrażania KPON z perspektywy osób z niepełnosprawnościami oraz propozycji ich rozwiązania.** Do celów szczegółowych Raportów należą: a.) przedstawienie sytuacji / położenia poszczególnych środowisk osób z niepełnosprawnościami, b.) przedstawienie postrzeganych przez to środowisko barier we wdrażaniu KPON, w odniesieniu do określonych obszarów (części od I do XV), w tym; zakres, mapę i skalę dyskryminacji, czynniki dyskryminacji - bariery dyskryminujące, c.) opis uwarunkowań prawnych z podziałem na polityki publiczne, na podstawie analizy prawnej, tj. opis barier wdrażania KPON w poszczególnych środowiskach: prawnych, administracyjnych, organizacyjnych itp. (z podziałem na polityki publiczne), d.) przedstawienie środowiskowych programów wdrażania KPON,

obejmujących zarówno cele średnio-, jak i długookresowe, e.) przedstawienie środowiskowych rekomendacji dotyczących wdrażania KPON, w tym środowiskowych rekomendacji dotyczących rozwiązywania problemów poszczególnych środowisk oraz wdrażania KPON, w tym kierunki działań dot. wyeliminowania barier.

Główne źródło informacji do analiz, wniosków i rekomendacji zaprezentowanych w Raportach stanowi **dorobek środowiskowych debat doradczo-programowych**. Ich przeprowadzenie, będące formą pogłębionych konsultacji publicznych dotyczących problemów wdrażania KPON w różnorodnych środowiskach osób z niepełnosprawnościami, stanowiło realizację obowiązku włączania do procesu implementacji osób z niepełnosprawnościami, wynikającego z pkt. 3 Art. 4 KPON. Uczestnicy debat zostali wybrani przez organizacje osób z niepełnosprawnościami oraz organizacje działające na ich rzecz. Poza osobami z niepełnosprawnościami w debatach wzięli udział ich opiekunowie oraz przedstawiciele otoczenia pracującego na ich rzecz. Uczestnikami debat środowiskowych zostały osoby wskazane jako zdolne do wywiązania się z roli doradcy w trakcie przygotowywania strategii, identyfikacji barier we wdrażaniu KPON, w proponowaniu rekomendacji dla procesu wdrożeniowego, a także w trakcie konsultowania służących wdrażaniu Konwencji rozwiązań prawnych. W debatach wzięli również udział zagraniczni eksperci dysponujący nowoczesną wiedzą i doświadczeniem dot. wdrażania KPON w poszczególnych środowiskach osób niepełnosprawnych.

Do sporządzenia niniejszego Raportu poświęconego środowisku osób z niepełnosprawnością wzroku wykorzystany został dorobek sześciu debat doradczo-programowych przeprowadzonych w określonych lokalizacjach oraz o następującej charakterystyce:

1. Warszawa, 30.05.2016

23 uczestników, z czego 70% osób z niepełnosprawnościami oraz 56% kobiet

2. Lublin, 31.05.2016

25 uczestników, z czego 72 % osób z niepełnosprawnościami oraz 48% kobiet

3. Olsztyn, 06.06.2016

53 uczestników, z czego 87% osób z niepełnosprawnościami oraz 60% kobiet

4. Poznań, 28 09.2016

22 uczestników, z czego 36% osób z niepełnosprawnościami oraz 77% kobiet

5. Kraków, 08.06.2016

31 uczestników, z czego 68 % osób z niepełnosprawnościami oraz 45% kobiet

6. Wrocław, 27.09.2016

62 uczestników, z czego 76 % osób z niepełnosprawnościami oraz 53% kobiet

W ramach wykorzystania materiału źródłowego debat doradczo-programowych **analizie jakościowej** poddane zostały: **transkrypcje** debat, **sprawozdania** sporządzone przez moderatorów oraz treść **kwestionariuszy opinii** wypełnionych przez uczestników debat przed wzięciem w nich udziału.

Uzupełniającym materiałem wykorzystanym w Raporcie był:

- Raport „Pogłębiona analiza danych pozyskanych w **badaniu jakościowym**” sporządzony przez Millward Brown. Wnioski zawarte w tym raporcie oparte zostały na analizie FGI i IDI z przedstawicielami administracji rządowej (szczebel centralny i wojewódzki) oraz samorządowej (szczebel regionalny i lokalny), a także reprezentantami placówek i instytucji z doświadczeniem i kompetencjami w obszarach: Ochrona zdrowia i rehabilitacja, Edukacja, Warunki życia i zatrudnienie, Pełne uczestnictwo w życiu społecznym, Swobody obywatelskie – w odniesieniu do sytuacji osób z niepełnosprawnościami w Polsce. Zasadnicze wnioski z tego źródła przytoczone zostały w podrozdziałach niniejszego Raportu zatytułowanych „Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze...”.

W niniejszym Raporcie zastosowano następujący schemat oznaczenia cytatów pochodzących od uczestników debat doradczo-programowych: [D, Miasto, dd.mm.rrrr] oraz [K, Miasto, dd.mm.rrrr], gdzie:

- miasto i data wskazują na lokalizację oraz datę debaty, której uczestnika zacytowana została wypowiedź,
- „D” – oznacza, że cytat zaczerpnięty został z treści wypowiedzianych podczas debaty,
- „K” – oznacza, że cytat zaczerpnięty został z odpowiedzi udzielonych przez uczestnika danej debaty w kwestionariuszu opinii.

2 Art. 25 Konwencji – Zdrowie

2.1 Art. 25 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Dostęp do usług i jakość opieki medycznej jest obszarem dostrzegalnej poprawy. Osoby z niepełnosprawnością wzroku nie czują się mocno i powszechnie dyskryminowane względem osób bez niepełnosprawności, chociaż wskazują na pewne bariery, utrudnienia i niezaspokojone potrzeby. Koncentrują się one wokół barier czterech rodzajów: systemowych (procedur, które wydłużają ścieżkę i czas oczekiwania na wizytę u specjalisty czy zabieg), architektonicznych, komunikacyjnych (przy czym chodzi o pisemny przekaz informacji, a nie komunikację bezpośrednią, werbalną), niskiej świadomości personelu na temat praw i potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku. Pewne zróżnicowanie ocen dostępu i jakości usług medycznych, dostrzegalne w samych kwestionariuszach opinii, można uznać za efekt nierównego wdrażania i braku standaryzacji pewnych rozwiązań. Szczególnie dotyka to małych miejscowości i wsi, gdzie wszelkie udogodnienia docierają z dużym opóźnieniem.

1. Bariery systemowe, proceduralne, a w rezultacie utrudniony dostęp do lekarzy, zwłaszcza lekarzy specjalistów (okulisty), a także do nowoczesnego leczenia farmakologicznego:

- konieczność posiadania przed wizytą u specjalisty **skierowania od lekarza pierwszego kontaktu,**

Tak, jeszcze chciałam, jeśli chodzi o system usług medycznych jest bardzo skomplikowany i utrudniony. Zarówno dla niepełnosprawnych, ale i również dla pełnosprawnych. Osoby z dysfunkcją wzroku mają problemy z zarejestrowaniem się do lekarza okulisty. Jest to bardzo duży problem, czekają miesiącami chyba, że prywatnie. Do lekarza specjalisty trzeba mieć skierowanie od lekarza pierwszego kontaktu, także też to utrudnia.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

- niewydolność systemu NFZ, **bardzo długi czas oczekiwania.**

No operacja na przykład zaćmy, niby to jest zabieg, czeka się czasami latami. Chyba, że prywatnie to dosyć znaczne koszty. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

I proszę państwa, ja w tej chwili, przynajmniej tu w Krakowie, odczuwam taki niedosyt. W ogóle opieki takiej, jako takiej i dostępu do okulistów naprawdę nie ma. Są tu takie terminy, a wiadomo, że wzrok psuje się z tygodnia na tydzień. Jeżeli jest operowane jedno oko, a później się wyznacza termin kolejnej operacji na drugie oko za rok, to proszę sobie wyobrazić, jak taki człowiek może funkcjonować, mając ten wzrok, nie widząc dobrze, bo widzi na jedno oko, to tak jakby nie widział wcale. [D, Kraków, 08.06.2016]

Oznacza to pogłębianie się wady wzroku, a także trudność leczenia kompleksowego – gdy niepełnosprawności są sprzężone lub występują równolegle do innych chorób przewlekłych (np. cukrzycy).

- **Dostęp do terapii farmakologicznej ograniczony możliwościami finansowymi** konkretnej osoby z dysfunkcją wzroku,

Posiadam taką chorobę też również, którą nabyłem w wieku dwudziestu paru lat i powinienem mieć iniekcję do oczu lucencistu albo avastinu, i niestety w koszyku świadczeń moja choroba nie kwalifikuje się, ponieważ na tą chorobę powinno się zachorować po 50 roku życia i wtedy NFZ sfinansuje mój zastrzyk do oczu. Niestety całe leczenie tych zastrzyków sześciu, które już brałem, musiałem prywatnie ponieść koszt leczenia [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Wskazany przykład dotyczy braku refundacji przez NFZ leczenia neowaskularnego zwyrodnienia plamki żółtej AMD w programie lekowym u osób poniżej określonego wieku (aktualnie poniżej 45 r.ż., wcześniej poniżej 50 r.ż.).

- 2. Bariery architektoniczne** to wszelkie te elementy, które utrudniają samodzielne poruszanie się po placówce medycznej, narażają osobę z dysfunkcją wzroku na stres, ryzyko wypadku lub po prostu zmuszają do

korzystania z pomocy osób trzecich. To również brak rozwiązań, które umożliwiłyby samodzielne pokonanie barier architektonicznych:

- brak oznakowania schodów (pierwszego i ostatniego stopnia), przeszklonych drzwi itp.,
- brak oznakowań brajlowskich w windach,
- brak ciągów komunikacyjnych,
- zbyt wąskie, zbyt kręte korytarze,
- zbyt małe doświetlenie placówek/korytarzy,
- brak wykorzystania kontrastowej kolorystyki przy aranżacji przestrzeni placówek medycznych.

Poza tym placówki opieki zdrowotnej nie są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych między innymi z dysfunkcją wzroku. Są to albo wąskie, cieknie korytarze, nie zawsze dostosowana kolorystyka ścian, co jest znaczne dla osób z dysfunkcją wzroku. Brak jest oświetlenia odpowiedniego. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Wśród przyczyn wskazuje się brak świadomości społecznej na temat potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku (i osób z niepełnosprawnościami w ogóle) oraz brak włączania osób z niepełnosprawnością wzroku do procesu projektowania przestrzeni publicznej, w tym przestrzeni instytucji użyteczności publicznej. Ewentualne konsultacje odbywają się już po faktycznym wyborze projektu lub po zrealizowaniu inwestycji.

Prawo w tym kierunku może podąża w dobrą stronę, ale z przestrzeganiem tego prawa bywa już gorzej. Bardzo często jest tak, chyba ktoś już dziś powiedział, że najpierw się coś robi. Na przykład buduje się drogę z chodnikami, przejściami, sygnalizacją świetlną. Na przykład buduje się jakąś przychodnię a dopiero potem, jak już ten budynek czy ta inwestycja jest zrealizowana, zastanawia się taki ktoś: Co by tu zrobić, żeby tym niepełnosprawnym było lepiej? Bardzo często jest tak, że takie konsultacje są przeprowadzane z osobami niepełnosprawnymi ale są one już po fakcie. Dopiero wtedy naprawia się te błędy, próbuje się robić podjazdy, próbuje się wtedy montować windy. Prawo budowlane dostosowanie budynków do

użyteczności publicznej, wymusza na inwestorach. Niestety nie zawsze jest to przestrzegane, no i dlatego taka jest właśnie sytuacja, niekoniecznie dobra w tym zakresie. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

3. Bariery architektoniczne łączą się z **barierą komunikacyjną**. Przy czym nie chodzi o komunikację bezpośrednią, werbalną a zapisaną. Mowa przede wszystkim o braku stosowania w placówkach medycznych rozwiązań umożliwiających osobom z dysfunkcją wzroku pełny dostęp do komunikowanych pismem treści:

- brak oznakowania gabinetów Braille'em,
- brak stosowania infografiki,
- tabliczki, informacje pisane zbyt małym drukiem, bez wykorzystania powiększonego druku,
- brak mapek brajlowskich lub aplikacji ułatwiających samodzielne poruszanie się po placówce,
- Brak udźwiękowania placówek medycznych,
- nie wszystkie strony internetowe zawierają treści aktualne,
- nie wszystkie strony internetowe są przygotowane w standardzie WCAG 2.0,

Tak samo [brak jest] udźwiękowania, jeżeli chodzi o niewidomych, tak.. tablic użytkowych czy z powiększonym jak już wcześniej wspomniano, z powiększonym drukiem informatory. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

- brak rozpowszechniania informacji o stronach www stworzonych dla osób z niepełnosprawnością wzroku, w tym np. o portalu, który „odczytuje” ulotki leków,
- brak udostępniania dokumentacji medycznej w formie elektronicznej (tak, by pacjent mógł ją przeczytać powiększając tekst lub ze wsparciem programów udźwiękowiających),

Pewnym utrudnieniem, na pograniczu obszaru komunikacji jest:

- brak stosowania nowoczesnych technologii np. przy procedurze umawiania się na wizytę. Chodzi o brak możliwości rejestracji on-line, (a czasem

nawet brak możliwości rejestracji telefonicznie), co pozwoliłoby ograniczyć wysiłek konieczny do organizacji wizyty w placówce medycznej.

Są przychodnie, sam tego też doświadczam, gdzie trzeba przyjść osobiście, by się móc zarejestrować do specjalisty, tak, bo nie rejestrują telefonicznie. [D, Kraków, 8.06.2016]

4. Bariera niskiej świadomości lekarzy i innego personelu na temat praw i potrzeb osób z niepełnosprawnością to przede wszystkim:

- nieudzielanie zgody na wejście na teren placówki z psem przewodnikiem,

Jakby ustawa gwarantuje to z 2010 roku, pełnoprawne wpuszczanie z psami przewodnikami. Faktycznie te miejsca powinny być wszędzie dostępne. Z tą dostępnością bywa różnie, dlatego że osoby pracujące w takowych miejscach nie są osobą dysponującą (niezrozumiałe) [D, Olsztyn, 6.06.2016]

- brak umiejętności wsparcia osób z niepełnosprawnością (w tym z niepełnosprawnością wzroku) wśród personelu medycznego. Brak empatii, brak wiedzy jak poprowadzić osobę niewidomą, jak zapisać notatkę (jeśli dysfunkcja nie jest ślepotą) etc. Przyczyną jest brak takich wątków w programie nauczania personelu medycznego,

No i obsługa medyczna nie zawsze umie poradzić sobie z osobami niepełnosprawnymi. Personel medyczny nie jest do końca tak wyedukowany, jeżeli chodzi o niewidomych. Ale nie tylko niewidomi, ogólnie niepełnosprawnych osób. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Nie znam przypadków, aby personel medyczny był odpowiednio przeszkolony, żeby osobie takiej pomóc, żeby ją poprowadzić itd. [D, Kraków, 8.06.2016]

- niedostateczne przygotowanie lekarzy do komunikacji z osobami z dysfunkcją wzroku, np. brak wiedzy o konieczności uprzedzenia o swoich ruchach i działaniach w ramach procedury badania, brak wiedzy o konieczności tłumaczenia, jakim zabiegom pacjent jest poddawany,

- brak wiedzy, jak prowadzić dziecko z dysfunkcją wzroku, nieprzygotowanie emocjonalne lekarzy pierwszego kontaktu do kontaktu i prowadzenia dzieci z dysfunkcją wzroku. Przyczyną tego jest brak takich wątków w programie nauczania studiów medycznych.

- Ja chciałbym jeszcze dodać do tego, że jest utrudnienie, jeżeli jest dziecko ze sprzężeniami, jest utrudniony kontakt lekarza z dzieckiem. Lekarz specjalista, który wykształcony w tym kierunku sobie radzi. Ale zwykły lekarz to przeważnie podchodzi do tego tak, że to dziecko jest tak poszkodowane, no nie wiadomo, co z nim robić i jak go nie krzywdzić jeszcze bardziej.

- No może nie tyle, że ze złego, tylko po prostu może nie ma załóżmy na studiach po prostu nie uczą, po prostu nie uczą się tego, jak się... [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Problemem, który wyłania się przy okazji rozmowy o niemal wszystkich ww. rodzajach barier, jest utrudniony dostęp (ze względu na małą liczbę lub brak środków) do asystentów – przewodników. Obecność asystenta, jego wsparcie przewodnika niweluje ww. bariery. Utrudniony dostęp do niego sprawia, że bariery stają się trudniejsze do pokonania.

Brak odpowiednio dostosowanej infrastruktury i brak asystentów-przewodników do zapewnienia lepszej mobilności osobom dysfunkcyjnym [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Kolejny problem to **znacznie gorsza sytuacja w małych miejscowościach i wsiach, niż w dużych miastach**, w których dostęp do asystenta jest lepszy a rozwiązania na rzecz wygody osób z niepełnosprawnościami są coraz bardziej powszechne.

Nie wiem jak jest w dużych miastach, ale jeśli chodzi o asystentów w małych miejscowościach, absolutnie ich nie mamy [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Środowisko wie o tym, że są prowadzone liczne działania koncepcyjne czy ustawodawcze, natomiast problemem jest to, że rekomendacje czy **stosowane rozwiązania nie są wystandaryzowane, a zapisy prawne nie są egzekwowane**

Każdy robi, co może, każda organizacja, każda przychodnia. Każdy chce dzisiaj być, jest wolny rynek i tak naprawdę większości na tym zależy, tylko nie potrafią wdrożyć tych rzeczy. [przyp. działań na rzecz osób niepełnosprawnych] Nie mają umiejętności, możliwości, wiedzy ekspertów. [D, Kraków, 8.06.2016]

Co z tego, że dzieje się wiele dobrego, jak po pierwsze - każdy robi to na własną rękę? Po drugie – same organizacje pozarządowe nie potrafią się porozumieć między sobą i wypracowują różne standardy? A, po trzecie – nikt nie egzekwuje tych standardów, nie ma żadnej, jak ja mówię kary, bo to metoda kija i marchewki to już chyba wyszła, ale sankcji, dokładnie, dziękuję bardzo, żeby to zostało wyegzekwowane. [D, Kraków, 8.06.2016]

Rozmawiając o problemie dysfunkcji wzroku, środowisko zwróciło też uwagę także na zagrożenia osób ze zdrowym wzrokiem, czyli **na brak profilaktyki**: brak troski państwa i brak działań zapobiegającym pojawianiu się czy pogłębianiu wad wzroku u osób widzących.

Chciałam zwrócić uwagę na punkt b, artykułu 25, w szczególności państwa strony zapewnią także usługi mające na celu ograniczenie i zapobieganie pogłębianiu się niepełnosprawności w tym u dzieci i osób starszych... chciałam zwrócić uwagę na, ..., właśnie brak profilaktyki już od wczesnych lat. Może państwo mnie poprawicie, może tutaj są jakieś kampanie społeczne na rzecz wzroku, tak, ale takie ogólnopolskie. Ja tego nie widzę. [D, Kraków, 8.06.2016]

I chciałam zwrócić uwagę na takie kwestie, np., notoryczne przekraczanie norm godzin pracy przy komputerze w naszych biurach, firmach. Nie wydaje mi się, żeby to było w jakiś sposób kontrolowane. [D, Kraków, 8.06.2016]

Na pewno dla mnie skandalem jest wręcz to, że możliwe jest w Polsce, w każdym miejscu kupienie byle jakich okularów przeciwsłonecznych, chińskich, bez filtra. To nie jest w żaden sposób

kontrolowane. Nie ma, nie ma tutaj żadnego działania ze strony państwa, żeby budzić tą świadomość. [D, Kraków, 8.06.2016]

2.2 Rekomendacje środowiska

Doradcy przygotowali rekomendacje zgodne ze zidentyfikowanymi barierami i ich przyczynami. Wskazywali, że **działania powinny być regulowane zapisami prawnymi (prawnym obowiązkiem wdrażania rozwiązań), wystandaryzowane oraz egzekwowane (brak wydawania zgody na prace placówki bez wdrożenia przez nią pewnych rozwiązań, kary itp.).**

1. Zniesienie obowiązku posiadania skierowania do specjalisty (okulisty) od lekarza pierwszego kontaktu.
2. Wprowadzenie możliwości rejestracji do lekarza lub na zabieg on-line, e-mail lub sms.
3. Stworzenie specjalnych przychodni dla osób niewidomych: bez barier architektonicznych, z wyszkolonym personelem w zakresie opieki i kontaktu z osobami z dysfunkcją wzroku, z asystentami ułatwiającymi poruszanie się po placówce na miejscu, zajmującą się diagnostyką wieloaspektową.
4. Egzekwowanie obowiązku konsultacji projektów architektonicznych, projektów aranżacji przestrzeni i wyposażenia placówek medycznych z osobami z dysfunkcją wzroku.

Aby pozbyć się wielu barier architektonicznych projekty powinny być opiniowane, też pod względem niepełnosprawnych. Załóżmy, jeżeli chodzi o niepełnosprawnych z brakiem wzroku. I wtedy gdy wszelkie projekty są opiniowane, czy to po prostu wpływa, bo my budujemy różne rzeczy i teraz nawet ta głupota z przyciskami i ktoś w momencie odbioru by tego nie odebrał i nie byłoby takich rzeczy, wielu rzeczy. Bo różne rzeczy są budowane i gdyby była taka opinia, tak jak robią to gazownicy, telekomunikacja, elektrycy oni muszą to po prostu dopuścić i tak samo, no musiałaby być ustawa w prawie budowlanym, żeby była opinia, która dopuszcza to pod względem właśnie... [D, Olsztyn, 6.06.2016]

5. Dostosowanie danych informacyjnych do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku (druk Braille'em, infografika, duży kontrast, duży druk, udźwiękowanie):
  - oznaczenia gabinetów,
  - informacje dla pacjentów,
  - ulotki,
  - dokumentacja medyczna (w formie elektronicznej).
6. Udźwiękowanie i prawidłowe oznakowanie placówek medycznych.
7. Upowszechnianie wiedzy i doposażenie placówek medycznych w nowe technologie ułatwiające poruszanie się, orientację w przestrzeni i ogólną samodzielność osób z dysfunkcją wzroku: udźwiękowiające, fotokomórki włączające udźwiękowanie, aplikacje na urządzenia mobilne ułatwiające poruszanie się po placówce).

No tutaj, według nas, to uważamy, że powinno się w pierwszej kolejności udźwiękować miejsca użyteczności publicznej. I wprowadzić tutaj już ujednolicone, na przykład tak jak mówiłem za pomocą smartfona, że możemy wykorzystywać to, a nie, że różne systemy będą w tych budynkach. Powinno się wprowadzić właśnie ustawę, że następne miejsca użyteczności publicznej muszą być już udźwiękowane od razu, a nie dopiero po ... tak. Z paragrafu powinno być, a nie dopiero po ukończeniu budynku myśleć: jak można wspomóc biednych niewidomych. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

8. Przeszkolenie personelu medycznego, jak komunikować się z osobami z dysfunkcją wzroku, jak wspomóc ich orientację w przestrzeni, poruszanie się po placówce.
9. Wprowadzenie wątków związanych z kontaktem z osobami z dysfunkcją wzroku na etapie studiów medycznych/szkół przygotowujących personel medyczny (prawa osób z niepełnosprawnością, wymogi komunikacyjne, jak udzielać wsparcia).
10. Zwiększenie dostępności do przewodnika, asystenta:
  - stworzenie centrów asystentów osób z niepełnosprawnościami,

- stworzenie centrów/punktów PZN, w których dostępni byłiby specjaliści: terapeuci widzenia, instruktor orientacji przestrzennej, doradca zawodowy, psycholog i tyflospecjalista,
- wprowadzenie dofinansowania do usług asystenta.

No i potrzebne było by właśnie dofinansowanie, większe dofinansowanie dla tych opiekunów [D, Olsztyn, 6.06.2016]

11. Dostosowanie stron internetowych dotyczących opieki zdrowotnej do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku (troska o aktualność informacji, przygotowanie strony do pracy z programami udźwiękowiającymi).
12. Umieszczanie na stronach internetowych placówek planu przestrzennego budynku.
13. Stworzenie bazy informacyjnej w formie dźwiękowej/mówionej.

2.3 Podsumowanie

W perspektywie środowiska podstawowym problemem utrudniającym dostęp do usług medycznych są po pierwsze: skomplikowana procedura docierania do specjalistów szczególnie istotnych ze względu na rodzaj niepełnosprawności, po drugie bariery architektoniczne, (właściwe dla wszystkich instytucji użyteczności publicznej) i brak korzystania przez placówki z nowych rozwiązań ułatwiających osobom niewidomym czy niedowidzącym samodzielne poruszanie się po nich, po trzecie brak powszechnej troski o zapewnienie osobom z dysfunkcją wzroku dostępu do informacji medycznej. Bariery są o tyle dokuczliwe, że osoby niepełnosprawne nie mogą liczyć na wsparcie asystenta/przewodnika zawsze, kiedy tego potrzebują – ze względu na małą liczbę asystentów, ograniczenia finansowe,. Wsparcia nie uzyskują również od personelu placówki (nie jest on odpowiednio przygotowany do efektywnego wsparcia osób z dysfunkcją wzroku). O ile wszelkie ww. problemy są rodzajem zaniedbania, zbyt opieszałego wdrażania pewnych rozwiązań, czasem są efektem niedofinansowania systemu opieki zdrowotnej lub ciągle jeszcze małej wiedzy. Natomiast jawnym i ewidentnym łamaniem prawa osób z dysfunkcją wzroku jest stawiany im zakaz wejścia na teren placówki z psem przewodnikiem (Środowisko mówi o takich przypadkach w różnego typu placówkach użyteczności publicznej, chociaż na pewno nie jest to problem powszechny).

W kontekście zapisów KPON, zaniebywane są więc takie zobowiązania jak:

- zapewnienie dostępu do specjalistów szczególnie ważnych ze względu na niepełnosprawność. System państwowy jest niewydolny, natomiast niskie świadczenia ograniczają możliwość korzystania z opieki odpłatnej,
- zapewnianie osobom niepełnosprawnym, na podstawie swobodnie przez nie wyrażonej i świadomej zgody, opieki takiej samej jakości jak innym osobom poprzez podnoszenie świadomości w zakresie praw człowieka, godności, niezależności i potrzeb osób niepełnosprawnych przy wykorzystaniu szkoleń i rozpowszechnianie norm etycznych w publicznej i prywatnej opiece zdrowotnej. Brakuje systemowych rozwiązań: obowiązkowych szkoleń, wymogów nałożonych na placówki medyczne co do zapewnienia swoim pracownikom takich szkoleń.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Bariery „systemowe”:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ mała liczba placówek medycznych , ▪ długie kolejki oczekiwania, ▪ skomplikowana procedura dotarcia do lekarza specjalisty. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie liczby gabinetów opieki zdrowotnej refundowanej przez NFZ, ▪ podniesienie wysokości rent/świadczeń socjalnych (tak, by ONN¹ mogli korzystać z usług nier refundowanych przez NFZ), ▪ zniesienie obowiązku posiadania skierowania do lekarza specjalisty od lekarza pierwszego kontaktu, ▪ stworzenie specjalnych przychodni dla osób z niepełnosprawnością wzroku (bez barier architektonicznych, z wyszkolonym personelem w zakresie opieki i kontaktu z

¹ ONN – osoby z niepełnosprawnością wzroku, skrót stosowany w środowisku oraz dalej w niniejszym Raporcie

	<p>osobami z dysfunkcją wzroku, z asystentami ułatwiającymi poruszanie się po placówce na miejscu).</p>
<p>Barier architektoniczne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po placówce medycznej, ▪ brak wsparcia ze strony personelu w poruszaniu się po placówce medycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Likwidacja barier architektonicznych: <ul style="list-style-type: none"> ○ Właściwe oznakowania barier, ○ udźwiękowanie placówek, ○ udostępnianie planu przestrzennego na stronach www, umożliwianie korzystania z aplikacji ułatwiającej poruszanie się po placówce. ▪ Konsultowanie projektów/zmian z osobami z niepełnosprawnością sensoryczną, ▪ szkolenia personelu medycznego na temat osób z niepełnosprawnością wzroku: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ sankcje dla placówek, które nie likwidują barier architektonicznych, nie zapewniają szkoleń dla swojego personelu na temat praw, potrzeb, specyfiki kontaktu z osobami niedowidzącymi.
<p>Bariera komunikacyjna (dot. Treści pisanych, nie komunikacji bezpośredniej)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po placówce medycznej, ▪ utrudniony dostęp do informacji medycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mapki brajlowskie przy wejściu, ▪ identyfikacja wizualna dostosowana do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku (duży druk, wysoki kontrast, brajl lub udźwiękowanie), ▪ wszelkie informacje udostępnione w formie elektronicznej, zapisane większym drukiem i/lub Braille'em,

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ uaktualnianie stron www, udostępnianie ich tak, by tekst był możliwy do powiększenia lub udźwiękowania (standard WCAG 2.0).
Brak możliwości rejestracji on-line lub telefonicznie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzenie możliwości rejestracji on-line lub telefonicznie (osobom z niepełnosprawnością).
Niska świadomość praw i potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szkolenia personelu medycznego na temat osób z niepełnosprawnością wzroku: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ wprowadzenie wątków związanych z osobami z niepełnosprawnościami sensorycznymi do programu szkół medycznych.
Bariera finansowa <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zbyt niskie świadczenia, brak dochodów z innych źródeł, które pozwalałyby na korzystanie z usług specjalistów poza NFZ. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podniesienie rent/świadczeń, ▪ wsparcie aktywizacji zawodowej.
Zbyt mała liczba asystentów i przewodników	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie dostępności do przewodnika, asystenta: <ul style="list-style-type: none"> ○ stworzenie centrów asystentów osób z niepełnosprawnościami, ○ stworzenie centrów/ punktów PZN w których dostępni byłiby specjaliści: terapeuci widzenia, instruktor orientacji przestrzennej, doradca zawodowy, psycholog i tyflospecjalista,

	<ul style="list-style-type: none"> ○ wprowadzenie dofinansowania do usług asystenta.
--	---

3 Art. 26 Konwencji – Rehabilitacja

3.1 Art. 26 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełno sprawnościami

W środowisku dominuje negatywna ocena dostępu do usług rehabilitacyjnych, sprzętu rehabilitacyjnego oraz poczucie niezaspokojenia potrzeb wynikających z niepełnosprawności. Chociaż niekoniecznie jest to poczucie dyskryminacji – środowisko wskazuje na ogólną niewydolność (w tym złe zarządzanie środkami) i Narodowego Funduszu Zdrowia, i PFRON, odpowiedzialnych za zapewnienie rehabilitacji. Istotne, że **środowisko mówiąc o rehabilitacji ma na myśli także sprzęt i kursy wspomagające samodzielność, czy powrót do samodzielności. Uważa jednocześnie, że ten obszar to najslabszy element systemu rehabilitacji ONN.**

Wskazywane są głównie takie problemy (bariery w dostępie) jak:

1. Zbyt późna diagnostyka dysfunkcji wzroku u dzieci (brak programów profilaktycznych, długie oczekiwanie na wizytę u specjalisty).
2. Mała liczba specjalistów, brak specjalistów i ośrodków rehabilitacji wzroku – w małych miejscowościach, wsiach (dotyczy to także np. trenerów orientacji przestrzennej).
3. Brak pełnej bazy specjalistów i ośrodków rehabilitacyjnych. Rozproszenie informacji.
4. Problemy transportowe: brak transportu, brak transportu przystosowanego do potrzeb osoby z niepełnosprawnością wzroku.
5. Brak wystarczającej liczby asystentów, asystentów-przewodników. Brak dostępność w porze zimowej (styczeń – marzec).

W Lublinie jest dwóch asystentów. [K, Lublin, 31.05.2016]

6. Wysoka cena sprzętu rehabilitacyjnego wysokiej klasy. W przekonaniu środowiska ceny są niezasadne, sztucznie zawyżane.

Problem łączy się z kolejnymi:

7. Utrudniony dostęp do informacji o dofinansowaniach, refundacjach (brak obowiązku informowania przez lekarzy czy pracowników pomocy społecznej) i skomplikowanie procedury (decentralizacja źródeł wsparcia).

Orzekanie o stopniu niepełnosprawności, [...] jest to zawile i czasami trzeba złożyć w PCPR-ze o stopień niepełnosprawności, w ZUS-ie o orzecznictwo grupy oraz rentę no i ten właśnie zasiłek pielęgnacyjny w MOPS-ie, czyli trzy instytucje różne, do których trzeba się udać. Nie zawsze jest to oczywiste dla osoby niepełnosprawnej. Czasami są osoby, które w trakcie swojego tam życia straciły wzrok na przykład i osoba taka nie jest informowana, albo nie jest jej udzielana pomoc taka typu: idź do tej instytucji. Informacyjna. Idź do tej instytucji, do tej. I ona po prostu się gubi i jest ciężko jej życiowo. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

8. Skomplikowana procedura starania się o dofinansowanie. Brak udogodnień np. możliwości wypełnienia wniosku on-line.
9. Zbyt małe, niewaloryzowane dofinansowanie do sprzętu rehabilitacyjnego i leków.

Jeżeli chodzi o dofinansowanie właśnie do okularów, to tutaj pani też mówiła, są tak znikome, że na przykład sam wiem, bo mam minus dosyć duże. Moje szkło jedno kosztuje 600 zł a dostaję 40 zł dofinansowania na te szkło. Więc jest to naprawdę bardzo mało i nie jest podnoszone od tylu lat. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

10. Ograniczenia finansowe (zbyt małe wsparcie finansowe, brak środków z innych źródeł wobec trudności ze znalezieniem pracy), a więc brak możliwości samodzielnego pokrycia kosztów płatnych zabiegów, turnusów rehabilitacyjnych, usług asystenta, zakupu i utrzymania psa przewodnika, zakupu sprzętu wyższej klasy).
11. Długi okres oczekiwania na zabiegi w ramach NFZ (zmusza ONN do korzystania z zabiegów odpłatnych – co odbija się na strukturze wydatków, lub zaniedbanie rehabilitacji wobec niskich świadczeń i ograniczonej możliwości zarobkowania).

12. Brak dostępności ośrodków diagnostycznych i rehabilitacji w miejscu zamieszkania (dotyczy zwłaszcza mniejszych miejscowości i wsi), czasem niemożliwość lub trudność dotarcia do ośrodków w większym mieście (brak transportu).
13. Brak wysoko wykwalifikowanych specjalistów, posiadających aktualną wiedzę o możliwościach rehabilitacji i sposobach rehabilitacji wykorzystywanych na świecie.
14. Niewystarczająca liczba osób wspomagających rehabilitację.
15. Brak ofert kompleksowo-rehabilitacyjnych.
16. Mała wiedza o potencjale urządzeń, nowych technologii przeznaczonych dla ONN.
17. Ograniczanie rehabilitacji do usług typowo medycznych i zaniedbywanie kształowania wiedzy i umiejętności pozwalających na samodzielne, aktywne funkcjonowanie w życiu dorosłym:
  - brak kursów, szkoleń wspierających samodzielność dziecka i bardziej niezależne funkcjonowanie w przyszłości (kursów z zakresu nowych technologii, poruszania się po instytucjach, znajomości własnych praw, rozwijających aspiracje do bycia samodzielnym).

Otóż nie ma instytucji rehabilitacji ani w polskim prawodawstwie ani w praktyce. Mówię o rehabilitacji niewidomych. Rehabilitacja utrwaliła się w Polsce jako medyczna strona, zaczęło się to od profesorów Dega i Weiss i taka rehabilitacja jest również potrzebna niewidomym, jeżeli złamie rękę musi mu ją ktoś usprawnić, ale to nie wyczerpuje naszych potrzeb. Rehabilitacja niewidomych to jest nauczanie go funkcjonowania w różnych sytuacjach, wykonywania różnych czynności narządami bezwzrokowymi i takiej możliwości w Polsce nie ma. [D, Warszawa, 30.05.2016]

Mamy w tym w ustawie o rehabilitacji z dziewięćdziesiątego siódmego roku, nawet nieźle zdefiniowane te potrzeby, natomiast jako realizacja to są turnusy rehabilitacyjne i zakłady terapii zajęciowych. Turnusy rehabilitacyjne są czystą fikcją nastawioną głównie na rehabilitację medyczną, jeżeli na cokolwiek, głównie na

wypoczynek, ale jeżeli nawet medyczna to jakieś te zabiegi fizykoterapeutyczne. Natomiast nikt nie wymaga od organizatorów tych turnusów organizowania jakichkolwiek zajęć posługiwania się komputerem, wyszukiwania informacji, wykonywania czynności samoobsługowych, higienicznych, tego nikt nie wymaga od organizatorów. [D, Warszawa, 30.05.2016]

Wśród przyczyn wszelkich problemów wskazuje się **brak wiedzy decydentów o potrzebach ONN (myślenie o doraźnych potrzebach, a nie perspektywiczne, tj. pod kątem usamodzielniania ONN), niedofinansowanie oraz złą politykę zarządzania finansami.**

Z zarządzaniem finansami łączy się też nieadekwatny system orzekania o niepełnosprawności. Status osoby niewidomej czy niedowidzącej posiadają osoby o bardzo różnym stopniu niedowidzenia, a więc bardzo różnym zakresie koniecznego wsparcia zabiegami, sprzętem, wszelką inną pomocą. Tymczasem udzielana pomoc finansowa nie uwzględnia tych różnic, co oznacza nieadekwatną dystrybucję środków – niedofinansowanie osób o większym stopniu niedowidzenia, potrzebujących większych kwot na większą liczbę zabiegów, większą liczbę sprzętów lub sprzęt wyższej klasy.

Ponadto **nikt nie weryfikuje realnych potrzeb osoby zamawiającej sprzęt i starającej się o refundację. Nikt nie weryfikuje możliwości tej osoby posługiwania się zamawianym sprzętem.** Innymi słowy nie jest weryfikowana racjonalność przyznawania środków na sprzęt rehabilitacyjny czy rekompensujący niedobory wynikające z dysfunkcji wzroku

Bo jeżeli, jeżeli niewidomy, sto procent niewidomy, z PFRON-u, czyli teraz z ASA, bierze lupę powiększającą, to pytam się po co? Jakies za 3500 zł czy za 6000 zł. Jeżeli niewidomy, który nigdy nie będzie korzystał z tego, bierze drukarkę Brajlowską, [...] którą, którą pewnie nawet czasami nigdy nie rozpakuje, to wtedy my nie mamy, co się dziwić, że tych pieniędzy jest za mało. Bo ich jest za mało, tylko moim zdaniem one są nie, jeszcze do tego, nie racjonalnie wydatkowane. Dziękuję. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Z drugiej strony ONN **źle znoszą weryfikowanie i kontrolę, traktując ją jako naruszanie ich prywatności**, brak zaufania – zwłaszcza gdy chodzi o wsparcie z funduszy innych niż pomoc socjalna.

Mam poczucie czasami w tych sytuacjach, że narusza się mój mir domowy, znaczy muszę dom, mieszkanie otworzyć dla urzędników, którzy przychodzą sprawdzić co, o co proszę, o jakie wsparcie proszę. I ja zawsze mam takie mieszane uczucia bardzo, dlatego ten urzędnik wchodzi do mojego mieszkania, za każdym razem przekracza mój próg, ja go nie proszę o to wcale. [...] Jeśli jestem osobą niewidomą, niepełnosprawną, potrzebuje jakieś urządzenie, jakiś sprzęt, czy on ma prawo przyjść do mnie, wchodząc do mojego mieszkania? Pytanie, dla mnie to jest bardzo zła sytuacja emocjonalnie, psychicznie, kiedy ktoś taki przychodzi. Ja idę do urzędu złożyć wniosek, składam dokumenty, że jestem osobą niepełnosprawną wzrokowo, składam wszystkie inne zaświadczenia, które są potrzebne i wymagane, a mimo to jest sprawdzanie i przyście na przykład do domu, czy ja ten sprzęt posiadam zakupiony. [D, Poznań, 28.09.2016]

W pewnym sensie jest to zrozumiałe – osoby niewidome mogą odczuwać większy stres z powodu wizyty osób mało sobie znanych. Z drugiej strony świadczy o **braku wiedzy, iż kontrola czy weryfikacja właściwego wydatkowania przyznawanych dotacji jest stałym elementem procedury w wielu programach wsparcia** – także dla osób bez niepełnosprawności. Należałoby więc zadbać o komunikację sensu kontroli czy wstępnej weryfikacji. A także zgody środowiska na ewentualne nierówne traktowanie ONN, tj. przydzielanie refundacji różnej wysokości w zależności od postanowień komisji. Być może dobrym rozwiązaniem byłoby powołanie komisji spośród członków środowiska.

Zwrócono też uwagę na brak działań skierowanych do osób z niepełnosprawnością wzroku, które umożliwiłyby osobom niewidzącym czy niedowidzącym uzyskanie i utrzymanie możliwie największej niezależności, pełnych zdolności społecznych i zawodowych oraz pełnej integracji i udziału we

wszystkich aspektach życia społeczeństwa, innych niż te oferowane przez system opieki zdrowotnej, mianowicie:

- brak powszechnego nauczania technik alternatywnych w funkcjonowaniu bezwzrokowym,
- brak popularyzowania stron WWW z treściami dla ONN,
- brak popularyzowania urządzeń przeznaczonych dla ONN,
- mała dostępność, mała popularność kursów orientacji przestrzennej,
- brak szkoleń, kursów zawodowych dla osób, które straciły słuch i/lub wzrok w wieku dorosłym.

3.2 Rekomendacje środowiska

1. Zwiększenie liczby placówek specjalistycznych, np. powołanie wojewódzkich i powiatowych centrów diagnostycznych i rehabilitacyjnych dla ONN.
2. Stworzenie krajowej bazy specjalistów i ośrodków rehabilitacyjnych dla ONN:
  - powołanie przy jednostkach samorządowych koordynatorów, odpowiedzialnych za zbieranie i integrowanie informacji o różnych działaniach, także rehabilitacyjnych, na rzecz ONN.
3. Zwiększenie refundacji zabiegów i programów rehabilitacyjnych, a także sprzętu rehabilitacyjnego:
  - wprowadzenie doradztwa w zakresie doboru sprzętu i starania się o refundację,
  - wprowadzenie weryfikacji zasadności starania się o dofinansowanie sprzętu (gdzie kryterium zasadności byłyby realne potrzeby i możliwość skorzystania z pełnej funkcjonalności refundowanych sprzętów).

Podoba, podoba mi się model kanadyjski, gdzie na liście „Typhlos”, co pan tu wspomniał, pan z Kanady kiedyś mówił, że zanim niewidomy dostanie sprzęt, mówił o niewidomych, jakkolwiek, to ma doradcę, który z nim „przerobi”, że tak powiem w cudzysłowie wszystkie aspekty za, przeciw. Pokaże każdy sprzęt i pod jego potrzeby dopiero ten sprzęt mu zaordynuje. Bo jeżeli, jeżeli niewidomy, sto procent niewidomy, z PFRON-u, czyli teraz z ASA,

bierze lupę powiększającą, to pytam się, po co? [D, Olsztyn, 6.06.2016]

4. Lepsza komunikacja możliwości uzyskania refundacji i ułatwienia w procedurze starania się o nią:
  - nałożenie na lekarzy i pracowników socjalnych obowiązku aktualizowania wiedzy i informowania pacjentów o możliwościach rehabilitacji i otrzymania wsparcia (zakresu tego wsparcia, ale też danych teleadresowych i procedur),
  - zebranie rozproszonych informacji o dofinansowaniu z różnych źródeł i na różne cele w jednym miejscu,
  - możliwość wypełnienia wniosku on-line.
5. Urealnienie warunków otrzymania refundacji na zabiegi i leki (np. koszyk świadczeń wprowadza refundacje określonych leków, ale warunkuje ją wiekiem pacjenta na podstawie statystyk zachorowalności na chorobę, na którą jest lek).
6. Refundacja/możliwość skorzystania z bezpłatnego transportu do ośrodków medycznych.
7. Zwiększone wsparcie przewodników:
  - Zwiększenie liczby przewodników, asystentów oraz podniesienie ich płac oraz prestiżu zawodu,
  - powstanie regionalnej/lokalnej bazy przewodników/asystentów,
  - aktywizacja wolontariatu,
  - refundacja usług przewodników, asystentów.
8. Kształcenie kadr placówek rehabilitacyjnych: edukacja lekarzy z nowoczesnych metod i trendów w diagnostyce i rehabilitacji wzroku.
9. Popularyzowanie stron z treściami dla ONN.
10. Edukacja ONN:
  - z zakresu technik alternatywnych w funkcjonowaniu bezwzrokowym,
  - z zakresu znajomości potencjału i obsługi urządzeń ułatwiających samodzielne funkcjonowanie (np. kurs z zakresu obsługi wymagany jako wkład własny beneficjenta do wniosku o dofinansowanie sprzętu),
  - kursy orientacji przestrzennej,

- kursy zawodowe dla osób, które straciły wzrok w wieku dorosłym.

3.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „zdrowie i rehabilitacja” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski i rekomendacje dotyczące rehabilitacji i ochrony zdrowia

1) Dostęp do specjalistów jest ograniczony zarówno w procesie rehabilitacji, jak również w procesie leczenia, względem potrzeb wynikających z sytuacji zdrowotnej pacjentów. Dlatego rekomenduje się zmiany w zakresie struktury sieci placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, z uwzględnieniem konieczności przeprowadzenia pogłębionej analizy dostępności specjalistów w poszczególnych regionach,

2) W nawiązaniu do pkt. 1 rekomenduje się wprowadzenie częściowej odpłatności za wizyty i konsultacje lekarskie celem zmniejszenia stanu przeciążenia systemu ochrony zdrowia nadmierną liczbą wizyt pacjentów w gabinetach lekarskich,

3) Podjęcie działań zabezpieczających ciągłość procesu rehabilitacji leczniczej w przypadkach dotyczących osób niepełnosprawnych - wprowadzenie preferencyjnych zasad rejestrowania i prowadzenia procesu rehabilitacji dla pacjentów będących osobami niepełnosprawnymi o zdiagnozowanym znacznym obniżeniu stanu zdrowia,

4) Przeprowadzenie rozpoznania możliwości wprowadzenia monitoringu obciążenia systemu i działanie na rzecz stałej płynności procesu rehabilitacji w poszczególnych regionach i mniejszych lokalizacjach,

5) Zalecenie weryfikacji dostępności poszczególnych placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, w szczególności w zakresie likwidacji podstawowych barier architektonicznych takich, jak utrudniony dostęp do budynków i wind,

6) Podejmowanie działań w obszarze dostosowania infrastruktury placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, dla których negatywnie zweryfikowana zostanie dostępność infrastruktury,

7) Szkolenia personelu medycznego w zakresie podstawowej wiedzy o funkcjonowaniu i predyspozycjach osób niepełnosprawnych, a także w zakresie komunikowania się z osobami niepełnosprawnymi. Realizacja szkoleń pozwoli na

zniwelowanie przypadków stosowania praktyk dyskryminacyjnych, a także pozwoli na podniesienie kompetencji personelu medycznego w zakresie obsługi osób z różnorodnymi przyczynami niepełnosprawności,

8) Rozpoznanie rozwiązań w zakresie nadzoru nad wydawaniem dokumentów w systemie orzeczniczym o niepełnosprawności i wprowadzenie wybranych rozwiązań służących nadzorowi nad dokumentowaniem orzeczeń o stopniach i rodzajach niepełnosprawności,

9) Przygotowanie i przeprowadzenie kontroli procesów wydawania decyzji przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne,

10) Przeprowadzenie konsultacji z udziałem podmiotów sektora pozarządowego i jednostek samorządu terytorialnego oraz wyspecjalizowanych instytucji centralnych dotyczących potencjalnych zmian funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej,

11) Działania podmiotów samorządowych na rzecz włączania planów zakupu wyposażenia specjalistycznego oraz innych elementów wsparcia informacyjnego i służącego komunikowaniu się z osobami niesłyszącymi i osobami z dysfunkcjami wzroku (celem niwelowania ograniczeń w zakresie usystematyzowanego przekazywania informacji osobom niesłyszącym i osobom z dysfunkcjami wzroku - dotyczących procesu leczenia lub rehabilitacji),

12) Przeprowadzenie kalkulacji potencjalnych kosztów wprowadzenia zmian prawnych, które pozwolą na stworzenie warunków dla realizacji skutecznej intensywnej rehabilitacji powypadkowej,

13) Po dokonaniu pozytywnej kalkulacji kosztów i zysków systemowych - przygotowanie i wprowadzenie zmian prawnych, które pozwolą na stworzenie warunków dla realizacji skutecznej intensywnej rehabilitacji powypadkowej,

14) Procesem rehabilitacji osoby niepełnosprawne powinny być obejmowane natychmiast po zdiagnozowaniu przyczyny niepełnosprawności. Szczególnie osoby niepełnosprawne powinny być obejmowane rehabilitacją, której wymiar winien przedstawiać perspektywę skuteczności podejmowanych działań. Zatem szczególnie wobec osób niepełnosprawnych stosowana powinna być rehabilitacja:

- rozpoczęta odpowiednio wcześniej i realizowana w trybie ciągłym,

- realizowana kompleksowo i w oparciu o prowadzenie przez kompetentnych specjalistów,
- uwzględniająca specyficzne uwarunkowania dostępności (np. realizacja zabiegów rehabilitacyjnych w miejscach dostępnych przestrzennie dla osób niepełnosprawnych ruchowo),
- w procesie rehabilitacji konieczne jest zapewnienie dostępu do sprzętu ortopedycznego.

3.4 Podsumowanie

Rehabilitacja jest obszarem zaniedbań praw osób z niepełnosprawnością.

W perspektywie środowiska podstawowym problemem jest brak wystarczającego dostępu do usług rehabilitacyjnych, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach i wsiach, mała wiedza lekarzy o dostępnych możliwościach rehabilitacji i wsparcia a więc przeniesienie całego wysiłku pozyskania koniecznych informacji na osoby z niepełnosprawnością, oraz kosztowność zabiegów i sprzętu rehabilitacyjnego. W opinii środowiska system refundacyjny jest nieefektywny: nie zaspakaja indywidualnych potrzeb konkretnych osób, głównie z powodu traktowania całej grupy jako potrzebującej identycznego wsparcia. Tymczasem system powinien być bardziej niuansowany i uwzględniać stopień niedowidzenia, potrzeby wynikające np. z etapu wieku, realne możliwości skorzystania z refundowanych zabiegów, funkcjonalności refundowanych sprzętów itp.

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane lub źle realizowane są więc takie zobowiązania jak:

- organizacja, wzmacnianie i rozwijanie usług i programów w zakresie wszechstronnej rehabilitacji, w szczególności w obszarze zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług socjalnych, w taki sposób, aby usługi i programy: były dostępne od możliwie najwcześniejszego etapu i były oparte na multidyscyplinarnej ocenie indywidualnych potrzeb i potencjału, wspierały udział i integrację w społeczeństwie oraz włączenie we wszystkie aspekty życia społeczeństwa, były dobrowolne i dostępne dla osób niepełnosprawnych możliwie blisko społeczności, w których żyją, w tym na obszarach wiejskich,

- popieranie rozwoju szkolenia wstępnego i ustawicznego specjalistów i personelu pracujących w usługach rehabilitacji,
- Promowanie dostępności, znajomość i korzystania w procesie rehabilitacji z urządzeń i technologii wspomagających, zaprojektowanych dla osób niepełnosprawnych.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Ograniczenia „systemowe”</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba placówek rehabilitacyjnych, ▪ brak placówek w małych miejscowościach, ▪ długi okres oczekiwania na zabieg. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie liczby placówek oferujących zabiegi rehabilitacyjne w ramach publicznej opieki zdrowotnej, ▪ refundacja/możliwość skorzystania z bezpłatnego transportu do ośrodków medycznych, ▪ podniesienie wysokości rent/świadczeń socjalnych (tak, by ONN mogli korzystać z nierefundowanych usług NFZ).
<p>Brak środka transportu, trudność w samodzielnym przemieszczaniu się publicznym transportem</p>	
<p>Brak specjalistów, będących na bieżąco w dziedzinie terapii i rehabilitacji ONN</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja lekarzy, specjalizacja lekarzy.
<p>Bariery komunikacyjne</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzenie możliwości rejestracji do lekarza/na zabieg online, przez e-mail lub sms, ▪ szkolenia personelu medycznego na temat ONN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi,

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dostosowanie stron internetowych dotyczących informacji o możliwościach rehabilitacji do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku (oraz troska o aktualność informacji).
<p>Bariera finansowa</p> <p>I jednocześnie niewydolność systemu refundacji</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysokie koszty sprzętu rehabilitacyjnego, ▪ refundacja nie pokrywa 100% kosztu sprzętu wysokiej jakości, ▪ wiedza o możliwych dotacjach, umiejętność starania się o refundacje nie jest powszechna. ▪ dochody ONN często nie przekraczają wysokości najniższej renty lub najniższej krajowej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Upowszechnienie wiedzy o prawach do refundacji sprzętu rehabilitacyjnego, zabiegów rehabilitacyjnych, kursów: <ul style="list-style-type: none"> ○ zebranie rozproszonych informacji o refundacjach w jednym miejscu, ○ nałożenie na lekarzy i pracowników socjalnych obowiązku aktualizowania wiedzy i udzielania informacji o dostępnych możliwościach rehabilitacji i procedurach starania się o dofinansowanie. ▪ Uproszczenie procedur składania wniosków o dofinansowanie, lub udostępnienie wsparcia w staraniu się o dofinansowanie: <ul style="list-style-type: none"> ○ możliwość wypełnienia wniosku on-line, ○ wprowadzenie doradztwa w zakresie doboru sprzętu i starania się o refundacje, ○ wprowadzenie weryfikacji zasadności starania się o

	<p>dofinansowanie sprzętu (gdzie kryterium zasadności byłyby realne potrzeby i możliwość skorzystania z pełnej funkcjonalności refundowanych sprzętów).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wsparcie aktywizacji zawodowej ONN, ▪ podniesienie rent/świadczeń.
<p>Brak szkoleń, kursów zawodowych dla osób, które straciły wzrok w wieku dorosłym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kursy, szkolenia dla osób, które straciły wzrok w wieku dorosłym: <ul style="list-style-type: none"> ○ Kursy zawodowe (możliwość przebranżowienia się), ○ doradztwo zawodowe, wsparcie terapeuty pracy, ○ wsparcie psychologa, ○ wsparcie trenów orientacji przestrzennej.
<p>Brak nauczania technik alternatywnych w funkcjonowaniu bezwzrokowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzenie obowiązkowych szkoleń dla ONN z orientacji przestrzennej: <ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby kursów z orientacji przestrzennej, ○ dofinansowania do kursów z orientacji przestrzennej, ○ zwiększenie liczby trenerów orientacji przestrzennej. ▪ Popularyzowanie stron WWW z

	<p>treściami dla ONN,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ popularyzowanie nowych technologii, nowych urządzeń rekompensujących niepełnosprawność sensoryczną i pozwalających na samodzielne funkcjonowanie.
--	---

4 Art. 24 Konwencji – Edukacja

4.1 Art. 24 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Środowisko ONN jest podzielone w swojej ocenie systemu edukacji. Wskazuje to na **bardzo dużą różnorodność indywidualnych doświadczeń. a więc brak powszechności czy standaryzacji pewnych rozwiązań.** Na pewno inną sytuację zastają dzieci niedowidzące, a inną całkowicie ociemniałe. **Duże znaczenie ma także miejsce zamieszkania, zauważalne są różnice między miastami a mniejszymi miejscowościami i wsiami.. Zasadniczo jednak dostrzega się dużą poprawę w obszarze dostępu do edukacji dzieci i młodzieży..** Coraz większa (choć jeszcze nie powszechna) jest otwartość szkół masowych na uczniów z wadą wzroku, coraz lepsze wyposażenie placówek (i samych uczniów) w sprzęt ułatwiający im naukę, coraz szersza oferta tekstów przystosowanych do odbioru przez ONN.

Natomiast bez względu na miejsce zamieszkania źle oceniany jest dostęp do szkół dla starszej młodzieży i dorosłych, tj. szkół zawodowych i szkolnictwa ustawicznego. W tym obszarze ONN czują się dyskryminowani.

Chociaż ocena systemu edukacji jest raczej pozytywna, to sam **system nie jest pozbawiony wad, braków i barier.** Poza brakiem standaryzacji i równego wdrażania pewnych rozwiązań we wszystkich placówkach, doradcy środowiskowi wskazali obserwowane problemy. Wiele z nich pojawia się przy okazji omawiania innych obszarów, tak jak niewystarczający dostęp do asystenta/przewodnika.

Poniżej zebrano wszystkie zgłaszane problemy, obszary do korekty i niezaspokojone potrzeby w obszarze Edukacja:

1. Brak wiedzy samych ONN o prawie do edukacji i dostępnej ofercie edukacyjnej.

mam przyjemność spotkania ludzi, którzy są niedouczeni, nie wiedzą, że się mogą uczyć, prawda. No i któregoś, w tamtym roku miałam taką sytuację, przyszedł chłopak, który mając 23 lata zakończył edukację na gimnazjum [...]. W każdym bądź razie namówiłam go do pojęcia nauki w szkole w Olsztynie, w szkole no kształcenie ustawiczne, wiadomo. No i zaczęła się wtedy walka. Obdzwoniłam 8 szkół. Na 8 szkół jedna tylko zgodziła się przyjąć osobę niewidomą.[...] . No, ale niestety okazało się, że są bariery, których nie damy rady przejść. To znaczy z racji, że był z takiego fajnego warszawskiego projektu wyposażony w dyktafon bardzo dobry, nie pozwolono mu nagrywać wykładów. Więc tu już pierwsza bariera. On nie był w stanie tego zapamiętać, zapisać, bo nie stać go było na asystenta, którego szkoła nie posiadała [Olsztyn, 6.06.2016]

2. Zbyt mała liczba szkół integracyjnych miejscu zamieszkania (zwłaszcza brak w małych miejscowościach i wsiach).

Oczywiście jak można powiedzieć najgorzej tutaj znowu jest sytuacja dzieci wiejskich i w małych miasteczkach. Wynika to często stąd, że takie dziecko pojawia się w szkole raz na ileś lat albo w ogóle się nie pojawia. Czyli nawet, jeżeli miałyby przygotowanie, nie ma takiego doświadczenia w pracy z tymi dziećmi. W małych miasteczkach... Oczywiście, jeżeli jest uparta, uparty nauczyciel, dobry dyrektor dobrze poprowadzi takie dziecko, samo się doksztalci, szuka organizacji pozarządowych, szuka sprzętu, jest to jak najbardziej możliwe. Ale dużo większa oferta jest w dużych miastach.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Zdaniem środowiska, mała liczba szkół integracyjnych wynika z obaw dyrekcji szkoły przed trudnościami. Z jednej strony szkoła integracyjna oznacza duże subwencje, z drugiej duże zobowiązania.

Wiele szkół po prostu nie chce mieć klas integracyjnych.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Nauczyciele jak mogą, w wielu szkołach i dyrekcje wielu szkół, bronią się przed takim podejściem do tematu [integracji,

zindywidualizowanego podejścia do ucznia], bo jak Państwo wiecie, wymaga to większego przeszkolenia nauczycieli, większych kompetencji, kwalifikacji i to jest problem często. Poza tym pedagodzy często podchodząc do tematu, w zasadzie takiego minimalizmu, uważają, że nie mogą w pełni, powiedzmy, sposób realizować program, wynikający oczywiście z programu edukacyjnego w danej szkole. I tego typu osoby po prostu utrudniają, przeszkadzają, takie jest często podejście, to jest oczywiście szaleństwo i nie powinno mieć dzisiaj miejsca.[D, Poznań, 28.09.2016]

3. Trudność w dojechaniu do oddalonej placówki.
4. Zbyt mała liczba szkół specjalnych w miejscu zamieszkania, zbyt mała liczba miejsc w internatach szkół specjalnych lub zbyt drogie miejsca w internacie/akademiku.

Są też takie przypadki, ja się spotkałam, gdzie osoba nie oddała dziecka do ośrodka, bo jej nie stać, prostu jej uposażenie jest tak niskie, musiałaby oddać w sumie, jakieś tam środki pielęgnacyjne, chyba do ośrodka bodajże, a tak to w ten sposób zatrzymała to dziecko u siebie ze szkoda dziecka, prawda? [...]

No [dziecko] ma zajęcia indywidualne. Ale jest zamknięte no jakby można powiedzieć w inkubatorze...gdzie to dziecko nigdy nie uzyska tej samodzielności, prawda. [D, Poznań, 28.09.2016]

5. Szkoły masowe odmawiają przyjęcia ONN:
  - a w przypadku przyjęcia tworzą bariery, np. odmowa pozwolenia na nagrywanie zajęć na dyktafon,
  - brak zagwarantowania koniecznego wsparcia dla niewidomego ucznia.

Bo tak naprawdę nie są te szkoły przygotowane, ani personel, ani nie ma pomocy dydaktycznych, nie ma też podręczników, nikt tego dziecka nie nauczy Braille'a, nie nauczy też orientacji przestrzennej, a nie każda rodzina jest w stanie poświęcić nie wiem, powiedzmy, na przykład ktoś z rodziców zwolni się z pracy i będzie te zaległości,

które należą do szkoły, czy nie – nie wiem, ale będzie nadrabiał. [D, Poznań, 28.09.2016]

Szkoła masowa jest wyborem rodziców, gdy uznają, że dziecko może dać sobie radę lub gdy w bliskości zamieszkania nie ma placówki integracyjnej.

6. Mała wiedza rodziców o dostępnych szkołach.
7. Brak odpowiednich pomocy naukowych w szkołach dla dzieci:
  - brak podręczników dla ONN,
  - dostarczanie podręczników pisanych Braille'em z dużym opóźnieniem,
  - brak popularności programów, aplikacji ułatwiających dzieciom niewidomym uczenie się,
  - brak specjalistycznego sprzętu wspomagającego.
8. Łączenie w klasach integracyjnych dzieci z bardzo różnymi rodzajami niepełnosprawności, bez troski o konsekwencje, wzajemne oddziaływanie, trudność w pracy z nimi:

Po trzecie proszę Państwa bardzo fajne klasy integracyjne, ale wyobraźcie sobie klasę, jeżeli jest dziecko niewidome, jest dziecko głuche, jest dziecko z ADHD, z zespołem Downa czy upośledzeniem intelektualnym. Najgorsze może być takie połączenie, tylu niepełnosprawności. A takie klasy są. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

- brak przygotowania kadry do pracy z dziećmi niewidomymi,
  - przestarzała wiedza poradni psychologicznych i pedagogicznych,
  - brak wiedzy nauczycieli, jak pracować z dziećmi niewidomymi,
  - nieprzystosowanie budynków szkół do potrzeb i możliwości ONN,
  - brak szkół zawodowych dla ONN.
9. Mała liczba szkół zawodowych udostępniających swoją ofertę edukacyjną uczniom niewidzącym czy niedowidzącym:
    - mała liczba asystentów, mogących wesprzeć ONN w trakcie zajęć,
    - brak przygotowania kadry do kontaktu z ONN,
    - brak materiałów szkoleniowych dla ONN.
  10. Ograniczone możliwości kontynuowania nauki na wyższym poziomie:

- mała liczba podręczników pisanych Braille'em,
- ograniczony dostęp do przewodnika,
- bariery architektoniczne na samych uczelniach,
- brakuje też kursów i szkoleń z zakresu nowych technologii, które rekompensują niepełnosprawności sensoryczne i zwiększają samodzielność ONN.

11. Ograniczona możliwość kształcenia ustawicznego:

- mała liczba kursów/szkoleń udostępniających swoją ofertę ONN,
- mała liczba asystentów, mogących wesprzeć ONN w trakcie zajęć,
- niska świadomość społeczna (w tym organizatorów szkoleń i kursów) o liczbie, aktywności, aspiracjach i prawach ONN.

Nie ma niestety równych szans [jeśli chodzi o kształcenie ustawiczne]. Ja tutaj odnosiłam się do własnego przykładu z życia, ja niejednokrotnie chciałam zapisywać się na kurs języka angielskiego, natomiast [...] szkoły które oferowały wszelakie oferty, odmawiały mi z racji braku przygotowania kadry pedagogicznej, możliwości udziału w takich lekcjach. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Mnie na przykład ograniczano w ten sposób, że na szkoleniu, które było zawodowe, nie pozwalano mi jeździć z psem przewodnikiem. [D, Olsztyn 6.06.2016]

Jeśli szkolenia czy kursy są dostępne dla ONN, to głównie jeśli prowadzą je osoby z niepełnosprawnością, a więc ich dostęp jest różny ze względu na lokalizację. Brakuje więc zatem rozwiązań umożliwiających korzystanie ONN z ofert ogólnie dostępnych w miejscu lub w bliskości miejsca zamieszkania.

Wśród przyczyn problemów, jak w wielu innych obszarach, wskazuje się głównie:

- niedofinansowanie systemu szkolnictwa, (lub nieracjonalne wydatkowanie np. subwencji na dziecko z niepełnosprawnością),
- brak wiedzy o potrzebach osób niewidomych czy niedowidzących.

Nasza dyskusja była dosyć burzliwa, ale wszyscy zgodnie stwierdziliśmy, uważamy że głównym problemem w edukacji a raczej w tym nierównym dostępie jest to, że brak jest środków finansowych

na to, aby móc wyposażyć placówki edukacyjne. Na to, żeby poprawnie i właściwie przygotować kadrę pedagogiczną do przyjęcia niewidomego bądź niewidzącego ucznia. [...]. Uważamy też, że jest duży problem dostępem do informacji i właściwej komunikacji pomiędzy niewidomym dzieckiem z wadą wzroku, bądź też osobą dorosłą. Bo bardzo często to osoby dorosłe nie mają szansy żeby podnosić swoje kwalifikacje, czy to zawodowe, czy na poziomie kwalifikacyjnym, dlatego że osoby widzące nie do końca wiedzą, jak poprawnie się z tą grupą komunikować. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Czyli pieniądze są na ten cel, ale nieduże, tylko one czasami w ogóle do tego dziecka nie trafiają, bo są potrzebne w szkole na różne inne cele. I to, o tym mówią nauczyciele pedagogicy. Ja z nimi współpracuję, ja z nimi mówimy- dostają dużo pieniędzy na te dzieci, największe subwencje, ale po prostu te pieniądze oni.. sam nauczyciel nie ma prawa, jeżeli dyrektor nie ma [D, Poznań, 6.06.2016]

Nie bez znaczenia jest też:

- postawa samych ONN i najbliższego otoczenia ONN najczęściej rodziców, Sami ONN izolują się, zamykają w swoim środowisku, lub gronie najbliższych sobie. Brak w nich wiary w siebie i dążenia do komunikowania swoich potrzeb i aspiracji, w zakresie rozwoju: naukowego, zawodowego, osobistego. Wpływ na taką postawę ma też wychowanie i nadopiekuńczość rodziców

występuje taka nadopiekuńczość ze strony rodziców, [...] Tutaj ta edukacja domowa indywidualna myślę, że jest często też nadużywana, bo to kierowane są na nią dzieci, które nie powinny, no znakomicie by sobie dały radę w środowisku szkolnym. [D, Poznań, 28.09.2016]

4.2 Rekomendacje środowiska

1. Pozostawienie rodzicom możliwości wyboru szkoły dla ich dziecka, ale przy jednoczesnym zapewnieniu pełnego wsparcia konsultacyjno-doradczego lekarzy, pedagogów, psychologów.
2. Środowisko nie jest jednogłośne jeśli chodzi o uznanie wyższości edukacji w placówkach integracyjnych lub specjalnych. **Równie często pojawiają się głosy przemawiające za oboma typami placówek:**
  - szkoły specjalne, jako lepiej przystosowane i uwzględniające szczególne potrzeby dzieci z niepełnosprawnościami sensorycznymi,
  - szkoły integracyjne, jako ośrodki mające doświadczenie przy wielu niepełno sprawnościach, promujące i wspierające postawę aktywności i niezależności, mające (przynajmniej w założeniu) wpływ na wszystkich uczestników procesu kształcenia.

Jako adekwatny zaproponowano model: rozpoczęcia edukacji w szkołach specjalnych, natomiast kontynuowania (na etapie gimnazjum, liceum lub szkoły zawodowej, uczelni wyższej) w szkołach integracyjnych/ogólnych, ewentualnie przejścia przez cały cykl edukacyjny w szkole integracyjnej, ogólnodostępnej (jeśli tylko stopień niedowidzenia na to pozwala).

Szkoły integracyjne są atrakcyjne, bo bliska jest idea stojąca u podstaw ich powstania: integracja społeczna, wzajemne oddziaływanie na siebie środowisk, rozwój świadomości i empatii z jednej strony, a samodzielności, umiejętności włączenia się w życie społeczne z drugiej.

Realnie szkoły integracyjne nie zawsze jednak zapewniają wszelkie konieczne wsparcie. Stąd rekomendacje zwiększenia liczby takich szkół oraz lepsze przygotowanie tych szkół.

Szkoły specjalne natomiast gwarantują dobrą specjalistyczną opiekę, z drugiej strony rodzą obawy rodziców, że uczone w nich dziecko nie wykorzysta całego swojego potencjału poznawczego (panuje przekonanie, że podstawy programowe są dostosowane do osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi).

Osoby niepełnosprawne powinny uczyć się wspólnie z dziećmi pełnosprawnymi. W szkole integracyjnej powinny być tworzone klasy

integracyjne tak, żeby osoby pełnosprawne mogły uczyć się wrażliwości, empatyczności od niewidomych uczniów a niewidomy, a niewidomi uczniowie mogli uczyć się współżycia z osobami pełnosprawnymi [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Pojawiło się też przekonanie, że szkoły specjalne i integracyjne to tylko etap przejściowy do idealnego: pełnego otwarcia szkolnictwa masowego na osoby z niepełnosprawnościami

Ja chciałbym powiedzieć, że tutaj najważniejszą rzeczą, to jest wyznaczenie pewnego kierunku działania. Ja myślę, że taką idealną sytuacją do której zmierzamy, do której powinniśmy zmierzać, to jest kształcenie dziecka w szkole do której przynależy ze względu na przepisy, rejonizację i tak dalej. Natomiast mówiliśmy, tutaj wspominał ktoś o kształceniu integracyjnym, czy w ośrodku specjalnym, dla mnie to jest ciągle kształcenie dzielące, nawet to kształcenie integracyjne, dlatego że w samym powiedzeniu kształcenie integracyjne w... klasa integracyjna, to taka klasa, gdzie znajdują się uczniowie sprawni i niepełnosprawni i jest ciągle podtrzymywany ten system podziału. Natomiast w moim przekonaniu i odczuciu celem naszym, w takich działaniach jest, żeby każdy uczeń, niezależnie w jakiej sytuacji życiowej się znalazł, mógł, miał prawo wyboru swojej szkoły. Jeśli mieszka w danej miejscowości, to będzie wieś, to będzie miasto, miasteczko, duże miasto, ma prawo wybrać szkołę, do której został przypisany ze względu na rejonizację. Nie powinno być problemem ta szkoła...to nie chodzi o to że są problemy, że ta osoba jest niepełnosprawna, tylko jest kwestia w jaki sposób szkoła się do tego przygotowuje, czy otworzy na taką osobę I tutaj my, w naszej grupie stwierdzamy, że taki uczeń, taka uczennica powinni mieć asystenta nauczyciela tak zwanego wspomagającego. I to nie powinien być jeden nauczyciel na klasę dla całej grupy niepełnosprawnych, tylko dla każdej niepełnosprawności, jeśli osoba niedowidząca, niewidząca, ma to ten asystent, nauczyciel wspierający, powinni mieć takie przygotowanie, kwalifikacje, to jest prawo. [D, Poznań, 28.09.2016]

3. Diagnoza i kompleksowa opieka nad dzieckiem: psychologa, pedagoga od najmłodszych lat życia dziecka niewidomego.
4. Objęcie edukacją i doradztwem także rodziców dzieci . Dotyczy to wsparcia informacyjnego, ale też psychologicznego, terapeutycznego (bo ich lęki i bariery wpływają na decyzje dotyczące niewidomych dzieci), także wyboru ścieżki edukacji).

Rodzic powinien być edukowany wpieryw przez kogoś, prawda i że dla dziecka jest lepsze, żeby uczestniczyło po prostu...[fragment niezrozumiały] no myślę, że tu rola jest poradni psychologiczno-pedagogicznej, no tutaj powinny być właśnie na ten temat szeroko...interwencji...tak, tak. [D, Poznań, 28.09.2016]

Tacy rodzice są do końca życia mówią: no nie ty jesteś niepełnosprawny, muszę o ciebie dbać i to jest taka moja, nie chciałbym powiedzieć porażka życia, ale trudna sytuacja, z którą sobie nie poradziłem. I takie jest prawo rodziców. I powiem szczerze, to może nie poradnie, ale to są może terapeuci. Ktoś, kto sobie nie radzi, musi sobie uświadomić jaką ma relację z dzieckiem, a jaka jest relacja rodzica z dzieckiem niepełnosprawnym w tej szczególnej postaci. [D, Poznań, 28.09.2016]

5. Tworzenie, przy placówkach specjalnych, centrów szkoleniowych dla rodziców, nauczycieli, studentów, którzy potem będą mieli większą świadomość, większą wiedzę i większe narzędzia do tego, żeby swoje niepełnosprawne dzieci i młodzież wspierać.
6. Uświadamianie społeczeństwa:
  - że dzieci niepełnosprawne często są bardziej ambitne, sprytnie i pracowite,
  - rozpowszechnianie wiedzy o nowych technologiach rekompensujących ubytki wzroku.
7. Wprowadzenie statusu placówki integracyjnej jako dominującej w szkolnictwie (co także ma przyczynić się do wzrostu świadomości społeczeństwa o obecności ONN, ułatwić integrację, wpieranie rozwoju ONN).
8. Promowanie integracji. Organizowanie spotkań międzyszkolnych i wymiany doświadczeń i dobrych praktyk.

- 9.** Zwiększenie dotacji dla placówek edukacyjnych:
- doposażenie placówek edukacyjnych w nowoczesny sprzęt multimedialny (udźwiękowane komputery, tablety, skanery),
  - likwidowanie barier architektonicznych, udźwiękowanie placówek,
  - zagwarantowanie obecności w szkole asystentów, przewodników,
  - zagwarantowanie obecności w szkole psychologa.
- 10.** Monitorowanie wydatkowania subwencji na dzieci z niepełnosprawnością (dostęp do tej wiedzy, dla dedykowanych organizacji pozarządowych, ministerstwa, również dla rodziców).
- 11.** Edukacja kadry szkół integracyjnych:
- w zakresie kontaktu z ONN,
  - w zakresie nowych metod uczenia ONN,
  - w zakresie obsługi sprzętu i aplikacji ułatwiających uczenie się dzieciom z niepełnosprawnością wzrokową.
- 12.** Poprawa dostępu do podręczników pisanych Braille'em. Troska o terminowość dostarczania podręczników (tj. przed lub na początku roku szkolnego).
- 13.** Podręczniki i książki w formie elektronicznej. Utworzenie biblioteki cyfrowej.
- 14.** Powołanie organizacji certyfikujących sprzęt sprzedawany w szkołach służący wspieraniu edukacji uczniów NN, monitorowanie sprawności sprzętu, umiejętności korzystania z niego.
- 15.** Zwiększenie dostępu do przewodnika/asystenta:
- aktywizacja wolontariatu,
  - baza wolontariuszy, przewodników – osób z danego miasta/regionu, którzy mogliby wesprzeć proces edukacji, integracji ze społeczeństwem.
- 16.** Dostosowanie form egzaminów (regularnych sprawdzianów, egzaminów wstępnych, matur) do potrzeb uczniów NN. Chodzi o zapewnienie odpowiednio większej ilości czasu, asystenta, sprzętu. Istotne też by w trakcie edukacji uczeń był przygotowywany do takich form egzaminów.
- 17.** Wsparcie młodzieży i dorosłych ONN w dostępie do szkół wyższych (rozbudzanie aspiracji, zagwarantowanie dostępu do przewodników oraz dostępu do urzędzeń wspierających uczenie się: komputerów, linijek, programów udźwiękowiających etc.).

18. Zwiększenie dostępności do kształcenia ustawicznego:

- zwiększanie świadomości organizacji szkoleniowych o ONN – ich prawach, możliwościach intelektualnych, aspiracjach i potrzebach korzystania z oferty edukacyjnej,
- zwiększenie dostępności informacji dla ONN o placówkach edukacyjnych oraz możliwościach kształcenia ustawicznego (kursy, szkolenia),
- udostępnianie/propagowanie E-learningu,
- dotowanie udziału w kursach i szkoleniach zawodowych, czy podnoszących kwalifikacje i atrakcyjność na rynku pracy.

19. Oraz działania skierowane do osób bez niepełnosprawności: edukowanie z zakresu praw ONN, możliwości potrzeb, uwrażliwianie i rozbudzanie empatii. Zwrócenie uwagi nauczycielom by kreowali w klasach (zwłaszcza integracyjnych) atmosferę akceptacji dla niepełnosprawności ONN:

- np. organizowanie prelekcji w szkołach z udziałem ONN,

Ja chciałam powiedzieć, że w ramach Polskiego Związku Niewidomych, bo my często mamy telefony właśnie ze szkół, którzy chcą sami nauczyciele konkretnych przedmiotów, sami wychowawcy z taką inicjatywą i podobno to jest nawet w programie od początku szkoły podstawowej, także tutaj pod kątem osób niewidomych często robimy takie prelekcje. Wiadomo, że im starsze te dzieciaki, tym inne problemy, ale generalnie wszyscy są zainteresowani, nie spotkaliśmy się z dziwnymi, czy no można powiedzieć głupimi uwagami. Tak, że myślę, że oni są otwarci, tylko po prostu nie wiedzą [D, Poznań, 28.09.2016]

- np. organizowanie międzyszkolnych, czy miejskich konkursów przybliżających tematykę ONN,

Na przykład koleżanka po jakichś studiach w Stanach Zjednoczonych wróciła i mówi: moglibyśmy ogłosić konkurs plastyczny wśród przedszkolaków sześćioletnich, konkurs na prace plastyczną o osobie niewidomej. I ten konkurs trwa dwadzieścia lat w Poznaniu. Przez te dwadzieścia lat wybraliśmy paręnaście tysięcy

prac dzieci, a i może niektórych dorosłych obywateli Poznania, które przedstawiały wyobrażenie czy doświadczenie, jak postrzegają osobę niewidomą.. Oczywiście zawsze taki konkurs jest poprzedzony jakimś spotkaniem z osobą niewidomą, z osobą niedowidzącą. Pokazanie białej laski, jak to wygląda i dzieci doskonale to przyjmują. To jest taki jeden z przykładów, tako no małych można powiedzieć, bo...ale to jest, tak, ta kropla, która draży skalę i przez dwadzieścia lat udało się, powiedzmy, w Poznaniu, gdzieś tam w świadomości na pewno jakiejś grupy zostało to, że brał udział w konkursie plastycznym, w którym wyrażał jak postrzega osobę niewidomą. [D, Poznań, 28.09.2016]

- np. organizowanie eventów masowych lub w gronie prominentnych osób np. samorządowców.

Należę do Związku Niewidomych w Lubsku, a mi się przypomniał happening taki: burmistrz nasz, taki rosty człowiek, ciężki, usiadł na wózku inwalidzkim, no i miał zobaczyć jak to jest żyć na wózku inwalidzkim. A zastępca burmistrza założył gogle i szedł z naszą grupą. Miał zrobić zakupy, iść do marketu i przejść przez ulice z białą laską i tak dalej. Potem spotkaliśmy wszyscy w urzędzie, cała grupa niepełnosprawnych, niewidomych i tak dalej takich niepełnosprawnych i oni zdali nam relację jak się czują [D, Poznań, 28.09.2016]

4.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „edukacja” na podstawie raportu Millward Brown

Dostępność pełnej oferty edukacji przedszkolnej i szkolnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych

- Realizacja prawa do edukacji zależy, zdaniem nauczycieli i specjalistów od tzw. czynnika ludzkiego organizacji pracy i świadomości nauczycieli,

- Nie bez znaczenia są także finanse, jakimi dysponuje szkoła. Część respondentów koncentruje się na zbyt niskich środkach. Są jednak wypowiedzi, z których wynika, że środki te są źle spożytkowane,
- Respondenci zwracają uwagę na brak spójnego systemu wsparcia, co stanowi duży problem od momentu, gdy uczeń ukończy 18. rok życia i nie ma dla niego oferty edukacyjnej, ani pełnego wsparcia. To bariera zarówno w dostępie do edukacji, jak i na drodze do samodzielności i rozwoju na miarę możliwości.

Uwarunkowania procesu edukacji i integracji dzieci i młodzieży niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych nieintegracyjnych, integracyjnych i w szkołach z oddziałami integracyjnymi, a także w szkołach specjalnych

- Nauczyciele często patrzą na formę nauczania włączającego przez pryzmat ograniczeń dziecka i niemożności zrealizowania przez nie założeń programowych,
- Część respondentów, także ze szczebla regionalnego, zwraca uwagę na potrzebę stworzenia mechanizmów wspomagających nauczyciela w szkole ogólnodostępnej, ale także samego ucznia i jego rodziny,
- Respondenci, zwłaszcza nauczyciele, zwracają uwagę na to, że obecność dziecka niepełnosprawnego w klasie sprawia, że jego rówieśnicy stają się opiekuńczy, otwarci, czują się niejako współodpowiedzialni za proces wspierania rówieśników. Takie sytuacje leżą u podstaw dobrze funkcjonującej integracji, która powinna być rozumiana jako forma nauczania i wychowania.

Rodzice, nauczyciele i specjaliści. Dobra współpraca warunkiem efektywnej edukacji i wsparcia uczniów z niepełnosprawnością

- Wielu nauczycieli docenia wagę współpracy z rodzicami niepełnosprawnych uczniów. Jednak, mimo funkcjonującej w tym obszarze dobrej praktyki, sytuacja wciąż wymaga poprawy i zmiany sposobu myślenia o roli rodzica w procesie edukacji i terapii dziecka,
- Skuteczne wsparcie dziecka, zależy od uznania wiedzy rodzica i włączenia go w proces terapeutyczny,

- Rodzice nie w każdej szkole traktowani są jak świadomi partnerzy, uczestniczący w procesie edukacji ich dziecka. Nauczyciele, mimo wielu pozytywnych przykładów, nadal stawiają się w pozycji osoby „uświadamiającej rodzica”,
- Zwiększyła się świadomość rodziców ze środowisk wiejskich, którzy coraz częściej szukają wsparcia dla swoich niepełnosprawnych dzieci.

Przystosowanie szkół i przedszkoli do potrzeb dzieci i młodzieży niepełnosprawnych. Zapewnienie adekwatnego wsparcia. (infrastruktura, personel szkolny, kadra nauczycielska, narzędzia dydaktyczne, proces kształcenia, wsparcie specjalistyczne, pomoc psychologiczno-pedagogiczna i inne formy)

- Zarówno nauczyciele, jak i specjaliści dostrzegają problem w niedostatecznym dostosowaniu polskich szkół, co znacznie utrudnia wspólną edukację uczniów sprawnych i niepełnosprawnych,
- Wiele szkół ma problemy z szeregiem barier architektonicznych: schody, brak wind i podjazdów. Trzeba tu jednak wymienić także bariery, które występują w najbliższym otoczeniu, jak nierówne chodniki, czy śliska kostka brukowa,
- Z większości wypowiedzi respondentów wynika także, że szkoła większą wagę przywiązuje do procesu przekazywania wiedzy, niż do indywidualizacji. W procesie kształcenia często brakuje czasu na wychowanie, co jest swoistym paradoksem. Zwłaszcza w kontekście nauczania integracyjnego i włączającego.

Funkcjonowanie poradni psychologiczno-pedagogicznych

- Respondenci pracujący w poradni (podobnie, jak pracownicy instytucji szczebla centralnego), zwracali także uwagę na problematyczny system wydawania orzeczeń, który wymaga spójności,
- W pracy poradni widać ten sam błąd w myśleniu, jaki popełniają nauczyciele – przekonanie, że rodzic, który wybiera swojemu niepełnosprawnemu dziecku szkołę najbliższą miejscu zamieszkania dokonuje niewłaściwego wyboru, co zdaniem badanych ma negatywne konsekwencje dla dziecka, które mogłoby być w szkole specjalnej,

- Zdarzają się także przykłady pozytywnej pracy poradni, które koncentrują się na dobrej współpracy ze szkołą, rodzicami, trafnej diagnozie i wsparciu. W wypowiedziach respondentów przeważa jednak kwestia sugerowania rodzicom formy kształcenia dla dziecka, braku czasu na współpracę z przedszkolami i szkołami, niekiedy błędnie wydawanych orzeczeń, często braku wiedzy - także w odniesieniu do funkcjonowania nauczania integracyjnego i włączającego.

Współpraca podmiotów realizujących zadania z obszaru edukacji dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością (poziom krajowy, regionalny i lokalny).

Monitoring realizacji prawa osób niepełnosprawnych do edukacji

- Zarówno nauczyciele, jak i specjaliści, zbyt często nie przekazują sobie informacji o dziecku na kolejnych poziomach edukacji,
- Długie, często nawet półroczne oczekiwanie na badanie w poradni powoduje, że rodzice nierzadko na własną rękę szukają możliwości wsparcia. Sytuacja taka nie służy budowaniu właściwej współpracy i nie pozwala specjalistom na dogłębne poznanie możliwości dziecka. Praktyka taka może dodatkowo narażać na wykluczenie te dzieci, których rodzice, z racji trudnych warunków ekonomicznych nie mogą zapewnić im alternatywnych możliwości wsparcia,
- W obszarze monitorowania działań z zakresu realizacji prawa do edukacji, respondenci wymieniają pracę poradni psychologiczno- pedagogicznych i wydawane przez nie orzeczenia. Monitoring ten, jak wynika z wypowiedzi, zaczyna się już na poziomie przedszkola i szkoły. Wszystkie te działania wspiera System Informacji Oświatowej (SIO),
- Respondenci na szczeblu centralnym zwracali uwagę, że pewne utrudnienie dla dobrego monitoringu stanowi Ustawa o ochronie danych osobowych.

Osoby niepełnosprawne na wyższych uczelniach (infrastruktura, kadra, narzędzia dydaktyczne, proces kształcenia, wsparcie specjalistyczne)

- Respondenci zwracają uwagę, że najliczniejszą grupę wśród studentów niepełnosprawnych stanowią osoby niepełnosprawne ruchowo, z niepełnosprawnością wzroku i słuchu,
- W opinii respondentów, problem dostępności edukacji na poziomie studiów wyższych, może dotyczyć osób z chorobami psychicznymi. Jest to często,

kwestia środowiskowa czy kulturowa – odbioru społecznego i przyjęcia tych osób, które same, w obawie przed odrzuceniem, często nie ujawniają swoich ograniczeń,

- Duże wsparcie stanowi dla studentów obecność pełnomocnika ds. osób niepełnosprawnych, który często jest w stanie dostrzec konkretne trudności, zorganizować wsparcie dla studenta czy szkolenie dla kadry.

Edukacja dorosłych osób niepełnosprawnych. Bariery kształcenia ustawicznego

- Z analizowanych wypowiedzi wynika jednak, że barierą w dostępie do kształcenia ustawicznego i rynku pracy są m.in. bariery mentalne tkwiące w społeczeństwie, bariery architektoniczne, brak transportu, niedostatecznie przygotowana kadra, bariery mentalne, leżące po stronie osób niepełnosprawnych i ich rodzin/ opiekunów oraz zapisy legislacyjne.

Kompetencje nauczycieli i wychowawców w obszarze edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnych. Rozwiązania systemowe na rzecz przygotowania kadry nauczycielskiej

- Na różnych poziomach - zarówno centralnym, regionalnym i lokalnym, nauczyciele, także specjaliści przechodzą szereg szkoleń. Problem polega jednak na tym, że na szkoleniach tych często okazuje się, że środki, przeznaczone na adaptacje przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych są źle wydatkowane,
- Podnoszenie kwalifikacji nauczycieli powinno, jednak przekładać się na podnoszenie jakości ich pracy z uczniem, znajomość zapisów prawnych. Także po to, by dobrze rozumieć rolę IPET-u czy nauczyciela wspomagającego w klasie i inne rozwiązania, służące integracji i włączaniu. Nie zawsze tak się dzieje.

Przejawy dyskryminacji. Działania na rzecz ograniczenia i likwidowania barier w dostępie do edukacji osób niepełnosprawnych - wnioski i rekomendacje

1) Należy zdecydowanie bardziej upowszechniać przykłady dobrze funkcjonujących szkół i powrócić do rozwiązań takich, jak np. projekt Lider Integracji,

- 2) Wiele szkół w Polsce nie jest dostatecznie przygotowanych na przyjęcie dzieci niepełnosprawnych, a w konsekwencji - na prowadzenie efektywnej edukacji włączającej. Do sytuacji tej często przyczyniają się działania samorządów,
- 3) Niedostateczna wiedza z zakresu wsparcia i rozwiązań legislacyjnych (zarówno po stronie wielu nauczycieli, jak i specjalistów) naraża na dyskryminację w obszarze dostępu do edukacji.
- 4) Postawa nauczycieli i nadmierne wspieranie ucznia, mogą narażać na wykluczenie w grupie rówieśniczej.
- 5) Szkoła w Polsce powinna zwracać większą uwagę na proces wychowania i kształtowania umiejętności społecznych. W tym celu niezbędna jest także współpraca z rodziną i środowiskiem lokalnym. Działania te powinny odbywać się w perspektywie autonomii i dorosłości ucznia.
- 6) Trzeba bardziej upowszechniać doświadczenia szkół specjalnych, które powinny, w praktyce stanowić eksperckie zaplecze dla nauczycieli szkół i przedszkoli ogólnodostępnych. Zwłaszcza, że bardzo często mają one praktykę wieloaspektowego wsparcia ucznia i całej jego rodziny. Także na poziomie przysposobienia do zawodu.
- 7) Niezbędne jest zintensyfikowanie działań w celu poprawy przepływu informacji o dziecku i współpracy międzyinstytucjonalnej.
- 8) Niezbędne są działania, zmierzające do zwiększenia praktycznej wiedzy o funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych. Nie tylko wśród nauczycieli i specjalistów, ale także wśród urzędników różnego szczebla.
- 9) Likwidacja barier architektonicznych i działania na rzecz dostępności infrastruktury muszą, bezwzględnie odbywać się na bazie konsultacji z osobami niepełnosprawnymi.
- 10) Istnieje pilna potrzeba ujednoczenia systemu działań na rzecz osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem zmian w orzecznictwie (koncentracja na możliwościach, nie ograniczeniach).

W ciągu ostatnich 26 lat sytuacja osób niepełnosprawnych uległa znacznej poprawie. Wciąż jednak potrzebna jest debata publiczna nad polityką społeczną, dotyczącą

osób niepełnosprawnych oraz zmiana doktryny rozwiązywania problemów niepełnosprawności i zmiany ustawodawcze.

4.4 Podsumowanie

Edukacja, zwłaszcza na poziomie podstawowym jest obszarem coraz lepiej dopasowanym do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku. Brakuje jednak dalszej pracy nad popularyzowaniem edukacji włączającej czy szkół integracyjnych, bardziej systemowego podejścia, standaryzacji, tworzenia baz wiedzy, edukowania kadry nauczycielskiej i samych rodziców dzieci niewidomych.

Działania w obszarze edukacji powinny być ściśle zintegrowane z działaniami z obszaru Rehabilitacja, bowiem wzajemnie warunkują swoją skuteczność. Efektywna rehabilitacja, w tym dostęp do sprzętu i oprogramowania rekompensującego ubytek wzroku ułatwia włączenie się w system edukacji masowej, umożliwia wykorzystanie potencjału poznawczego, zmniejsza wysiłek konieczny do przygotowania kadry, materiałów itp. Z drugiej strony by urządzenia dotowane z funduszy rehabilitacyjnych były w pełni wykorzystywane konieczna jest znajomość ich funkcjonalności i obsługi zarówno wśród ONN, jak i kadry nauczającej.

W perspektywie środowiska podstawowym problemem jest lęk dyrekcji przed przyjmowaniem dzieci z niepełnosprawnością, nieprzygotowanie kadry nauczycielskiej do pracy z uczniami niewidomymi, brak odpowiedniej ilości asystentów/przewodników, brak wystarczającej ilości materiałów dydaktycznych, tekstów dostępnych ONN. Osobnym problemem jest szkolnictwo zawodowe i ustawiczne – brak wiedzy o niej, wąska i kosztowna oferta.

Podsumowując: o ile w nauczaniu podstawowym są podejmowane właściwe działania (nawet jeśli brak im właściwej dynamiki), o tyle szkolnictwo zawodowe czy ustawiczne jest obszarem zupełnie zapomnianym.

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są więc zobowiązania względem osób z niepełnosprawnością :

- zapewnienie, by niepełnosprawni nie byli „wykluczeni z ogólnego systemu edukacji” lub „obowiązkowej i nieobowiązkowej edukacji na poziomie

podstawowym lub ponadpodstawowym ze względu na niepełnosprawność”,

- zapewnienie im dostępu do edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym, na równi z innymi, „w społecznościach, w których żyją”,
- ONN spotykają się z odmową przyjęcia do szkoły masowej, są wykluczani z edukacji na poziomie szkół zawodowych,
- zapewnienie niezbędnego zakwaterowania i wsparcia,
- ONN deklarują, że liczba miejsc w internatach lub akademikach jest niewystarczająca, podobnie jest z dostępem do asystentów, którzy wspieraliby funkcjonowanie w szkole/na uczelni,
- rozwijanie „osobowości, talentów i kreatywności” oraz „zdolności umysłowych i fizycznych” osób niepełnosprawnych „w jak największym możliwym stopniu”; ONN nie zawsze mają zagwarantowane indywidualne zajęcia W-Fu,
- umożliwienie osobom niepełnosprawnym „nauki życia i umiejętności społecznych celem umożliwienia im pełnego i równego uczestnictwa w edukacji jako członkom społeczności”,
- środowisko wskazuje na zbyt małą dostępność kursów podnoszących samodzielność: orientacji przestrzennej, alternatywnego funkcjonowania bezwzrokowego, z zakresu znajomości oferty i obsługi nowych technologii/urządzeń wspierających samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie,
- umożliwienie nauki Braille’a, innego zapisu, powiększonego druku i alternatywnych sposobów i form komunikacji oraz umiejętności orientacji i poruszania się oraz zapewnienie wsparcia ze strony rówieśników i opiekunów”.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Brak wsparcia rodziców w wyborze ścieżki edukacyjnej dla dzieci</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dezorientacja rodziców w wyborze ścieżki edukacyjnej dla dziecka, ▪ kierowanie się przy wyborze szkoły emocjami, lękami lub stereotypowym myśleniem (np. o szkołach specjalnych) lub dostępnością placówki. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Diagnoza niepełnosprawności dziecka i kompleksowa opieka: psychologa, pedagoga od najmłodszych lat życia dziecka , ▪ bardziej adekwatne definicje pojęć znaczących dla niepełnosprawności, ▪ kompetentny, bardziej adekwatny typ orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego, ▪ edukowanie rodziców o prawach dzieci niewidomych, ▪ wsparcie rodziców w decyzji wyboru ścieżki edukacyjnej dla dziecka: <ul style="list-style-type: none"> ○ informowanie o rodzajach i dostępności różnych typów placówek (łącznie z danymi teleadresowymi), ○ informowanie o różnicach między różnymi typami placówek - zaletach i wadach każdej z nich, ○ informowanie o potencjale dziecka, jego potrzebach oraz wskazywanie jaki typ placówki zagwarantuje najlepsze warunki dla dziecka i jego rozwoju, ○ edukacja jak pracować z dzieckiem w domu, by wspierać

	<p>jego rozwój oraz samodzielność.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tworzenie, przy placówkach specjalnych, centrów szkoleniowych dla rodziców, nauczycieli, studentów, którzy potem będą mieli większą świadomość, większą wiedzę i większe narzędzia do tego, żeby swoje niepełnosprawne dzieci i młodzież wspierać, ▪ edukowanie rodziców: <ul style="list-style-type: none"> ○ jak wspierać rozwój samodzielności dziecka, ○ jak pracować z dzieckiem w domu.
<p>Mała liczba szkół specjalnych i integracyjnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzenie statusu placówki integracyjnej jako dominującej w szkolnictwie, ▪ zwiększenie zainteresowania środowiskiem ONN. Podnoszenie społecznej świadomości ONN:
<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ praw i możliwości ONN, ▪ potrzeb wsparcia ONN, ▪ stereotypowe myślenie o ONN – jako o niepełnosprawnych intelektualnie. <p>Piętnowanie dzieci niewidomych przez społeczeństwo, brak wiary w ich możliwości intelektualne, poznawcze</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ kampanie promujące wiedzę o ONN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości, ○ wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/mających

	<p>problem z komunikacją,</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ uświadomienie, że dzieci z niepełnosprawnościami sensorycznymi często są bardziej ambitne, sprytne i pracowite, ○ organizowanie prelekcji w szkołach i przedszkolach, ○ organizowanie konkursów wokół problematyki ONN. Kontakt z ONN, ○ organizowanie eventów wokół problematyki ONN, ○ organizowanie spotkań międzyszkolnych, wymiana doświadczeń.
<p>Brak przygotowania personelu szkół (zwłaszcza integracyjnych) do opieki i edukacji dzieci niewidomych</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak kompetentnych nauczycieli/pedagogów, ▪ brak asystentów dla dzieci, ▪ nieumiejętność pracy z nowoczesnym sprzętem wśród nauczycieli. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja kadry nauczającej (edukowanie zakresu specyfiki pracy i komunikacji z dzieckiem niewidzącym/ niedowidzącym), ▪ zwiększenie dofinansowania dla szkół (na asystentów, przewodników, materiały dydaktyczne, nowe technologie), ▪ monitoring wydatkowania subwencji kierowanych do szkół na rzecz uczniów z niepełnosprawnością (dostęp do tej wiedzy, dla dedykowanych organizacji pozarządowych, ministerstwa, również dla rodziców),

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ włączenie ekspertów niewidomych w proces edukacji (świadczenie przez nich usług edukacyjnych), ▪ aktywizacja wolontariatu, ▪ baza wolontariuszy, przewodników – osób z danego miasta/regionu którzy mogliby wesprzeć proces edukacji, integracji ze społeczeństwem, ▪ powołanie organizacji certyfikujących sprzęt sprzedawany w szkołach służący wspieraniu edukacji uczniów niewidomych, monitorowanie sprawności sprzętu, umiejętności korzystania z niego, ▪ organizowanie spotkań międzyszkolnych, wymiana doświadczeń.
<p>Niestarczająca oferta materiałów dydaktycznych/ lektur/ podręczników</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Terminowe dostarczanie podręczników dla niewidomych do szkół/uczniów, ▪ podręczniki w formie elektronicznej, ▪ cyfrowa biblioteka.
<p>Brak adekwatnej oferty szkół zawodowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poszerzenie oferty szkół zawodowych, kursów, szkoleń, lub ▪ zagwarantowanie wsparcia asystenta/przewodnika podczas nauki w szkole/na kursach ogólnodostępnych,
<p>Brak kursów kształcenia ustawicznego</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie dostępności do asystentów/przewodników: <ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby asystentów/przewodników, ○ zawód płatny z urzędu, ○ zwiększenie płac dla przewodników, ○ podniesienie prestiżu zawodu, ○ aktywizacja wolontariatu.
<p>Brak indywidualnego podejścia na lekcjach WF</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie uczniom niewidomym koniecznej dawki ruchu, indywidualne zajęcia/ćwiczenia na lekcjach WFu.
<p>Niska świadomość samych ONN o swoich prawach do edukacji, oraz brak wiedzy o dostępnej ofercie edukacyjnej</p> <p>Postawa ONN: izolowanie się, bierność, brak chęci do podnoszenia kwalifikacji i rozwoju</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja ONN w zakresie ich praw, ▪ stworzenie krajowej bazy oferty edukacyjnej dostępnej dla ONN, ▪ wprowadzenie wymogu i egzekucja obowiązku przygotowywania stron internetowych placówek edukacyjnych w standardzie WCAG2.0, ▪ akcje aktywizujące ONN, zachęcające do aktywnego życia, rozwoju osobistego potencjału.

5 Art. 27 Konwencji – Praca i zatrudnienie

5.1 Art. 27 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Możliwości pracy zarobkowej ONN są ograniczone z powodów obiektywnych: tj. wykluczenia z pewnych zawodów ze względu na niepełnosprawność sensoryczną. Natomiast **uwzględniając fakt, iż ONN dotknięte są niepełnosprawnością w bardzo różnym stopniu (czasem jest to stopień lekki) i są zdolne do wykonywania wielu zawodów, zwłaszcza ze wsparciem nowych technologii i otoczenia, powszechną trudność w znalezieniu pracy, jakich doświadczają można uznać za przejaw dyskryminacji ze względu na sam fakt niepełnosprawności.**

Wśród głównych problemów związanych z pracą zarobkową środowisko wskazuje:

1. Brak lub duża trudność w znalezieniu zatrudnienia na otwartym rynku:
  - mniejszy dostęp do ofert pracy: nieprzygotowanie ofert pod kątem możliwości ONN, rozproszenie ofert poza bazą UP,

Zapisy Konwencji gwarantują dostęp do form rekrutacji, prawo do zrzeczania, natomiast dostęp do form zatrudnienia jest oczywiście wysoce utrudniony. Muszę powiedzieć, że osoby niepełnosprawne mają dużo gorszy dostęp do różnych ofert zatrudnienia w Polsce [D, Olsztyn, 6.06.2016]

To jest, bardzo często zdarzają się takie sytuacje, że osoby, które jakby popadły w niepełnosprawność ruchową czy dysfunkcje w trakcie swojego życia zawodowego, są jednocześnie wysoko wykwalifikowane i nie mogą znaleźć pracy zgodnej ze swoimi kwalifikacjami, ponieważ jest niepisana tajemnica, tajemnica dość silna, że oferty rozchodzą się poza oficjalnymi instytucjami pośrednictwa pracy, czyli powiatowymi i tak dalej.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Tego zjawiska, o których wiem, i mogę w sposób bardziej dogłębny zdać sobie sprawę, że one istnieją, że to zatrudnienie właśnie, czyli te, które docierają oficjalnie do ofert pracy, są gorsze oferty pracy, i są takie, które pracodawcy na rynku pracy wymieniają. Te lepsze oferty pracy nie docierają i osoby niepełnosprawne pod tym względem są dyskryminowane. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

- pomijanie ONN na etapie wstępnej selekcji CV.
2. Kurczący się rynek pracy chronionej dla osób z niepełnosprawnościami: spadająca liczba spółdzielni inwalidzkich, zakładów pracy chronionej (lub nieprzystosowanie zakładów pracy chronionej do możliwości osób z niepełnosprawnościami).

Znam takie przypadki, kiedy tworzy się zakład pracy chronionej, wyposaża się w infrastrukturę, sprzęt, linie produkcyjne, które no są zaprojektowane pod kątem ludzi sprawnych, pełnosprawnych. A zatrudniani są niepełnosprawni. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

3. Bierna postawa samych ONN i społeczne przyzwolenie na bierność zawodową ONN.

Wszystkie ww. problemy mają złożone przyczyny. Jako główne bariery wskazuje się:

1. Zaniedbania na poziomie edukacji [zob. Rozdział 4]:
- utrudniony dostęp do edukacji na wyższych poziomach, szkół zawodowych i podnoszenia kwalifikacji w ramach kształcenia ustawicznego,
  - brak wspierania samodzielności, ambicji dzieci niewidomych,
  - na poziomie szkół zawodowych: szkolenie w „starych” zawodach, nieatrakcyjnych dla pracodawców, nieadekwatnych do potrzeb rynku,
  - kwalifikacja na studia bez uwzględniania ograniczeń wynikających z niepełnosprawności (np. kwalifikowanie na studia przygotowujące do zawodu, w którym osoba z niepełnosprawnością nie będzie mogła pracować).
2. Brak profesjonalnego doradztwa zawodowego, w tym badania predyspozycji.
3. Brak przygotowania Urzędów Pracy do obsługi ONN (problem z komunikacją, nieumiejętność doboru ofert).

[ONN] poszła do tego Urzędu Pracy ze wszystkimi dokumentami, jakie mieć powinna, licząc na to, że jako osoba niewidoma, spotka się z jakimś zrozumieniem, spotka się z jakimś asystentem i tego asystenta otrzyma. Niestety tak się nie stało, pani po prostu wyciągnęła druki, które były wydrukowane na drukarce komputerowej i powiedziała: No proszę to wypełnić i przyjść. To oczywiście było nie do zrobienia przez tego człowieka. Prosił o asystenta – oczywiście takiego asystenta nie dostał. Poprosił tą panią, żeby po prostu te dane, które on ma w dokumentach, ponapisywała, jeżeli czegoś nie będzie wiedziała to powie i on podpisze. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

4. Brak wymogu przygotowywania ofert pracy w formie dostępnej dla ONN:
  - niewystarczający dostęp do asystentów przewodników i trenerów wsparcia,
  - system, w którym pracodawcy bardziej opłaca się zapłacić składkę do PFRON, niż zatrudnić osobę z niepełnosprawnością.
5. Brak waloryzacji dofinansowań dla pracodawców.
6. Zbyt skomplikowane procedury dofinansowań miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością.
7. Skomplikowanie orzecznictwa o niepełnosprawności.
8. Nieadekwatność orzecznictwa lekarzy medycyny pracy do realnych możliwości ONN (myślenie stereotypowe, brak wiedzy o możliwościach doposażenia stanowiska pracy w urzędzenia w pełni rekompensujące niepełnosprawność sensoryczną).
9. Piętnujący charakter nazewnictwa wykorzystywanego w orzecznictwie o niepełnosprawności, zdolności lub niezdolności do wykonywania pracy (wskazujące na niedobory, zamiast na możliwości lub potrzeby kompensacji).

Proszę Państwa jeszcze jedną rzecz uzupełnienia, które na początku powinno być (niezrozumiałe). Zmienić zapis o orzecznictwie. Chodzi nam o zapisy w ZUSie. Pracodawca widzi orzeczenie całkowita niezdolność do pracy tak? Jeszcze dopisek- samodzielnej egzystencji, mówi-, co ty kobieto tutaj robisz? Jeżeli masz w orzeczeniu napisane, że całkowita niezdolność do pracy, ale nawet,

jeżeli są to orzeczenia zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności, często też, praca żadna tak? Jeżeli pracodawca tak orzeczenie widzi, ma już na samym wstępie takie problemy tak? Orzecznictwo nic niema do pracy, ale rzeczywistość jest całkiem inna.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

10. Brak dofinansowań dla spółdzielni socjalnych zatrudniających ONN.

11. „Pułapka rentowa”.

Natomiast jest, która polega na tym, że przepisy prawne ograniczają możliwości dodatkowego zarobkowania przez rencistów i emerytów jak i osoby niepełnosprawne. Przepraszam, koledzy mnie poprawiają. Chodzi głównie o rencistów, którzy są jak gdyby narażeni na taką sytuację, że dodatkowe zarobki przekroczą normy ustanowione wówczas obniża się świadczenia społeczne albo się zawiesza. I to są (niezrozumiałe), absurdalne, które nie mają uzasadnienia prawnego ani uzasadnienia logicznego [D, 6.06.2016]

Czynniki po stronie pracodawcy

12. Brak przygotowania pracodawców do zatrudniania ONN:

- brak wiedzy o możliwościach ONN (ich kompetencjach, ich pełnej sprawności intelektualnej, brak wiedzy o sprzęcie, który rekompensuje niepełnosprawność sensoryczną),
- obawy, że niepełnosprawność może wpływać na jakość pracy,
- obawy o konieczność doposażenia stanowiska pracy.

Czynniki po stronie samych ONN (i ich najbliższego otoczenia)

13. Bierna postawa ONN:

- lęk przed kontaktami z osobami spoza środowiska ONN,
- myślenie negatywne, przekonanie o niemożliwości znalezienia pracy,
- mała wiara w swoje możliwości i kwalifikacje i wartość ekonomiczną swojej pracy,

Ale żeby ustalić jedną rzecz: osoba niepełnosprawna jak każdy człowiek ma potrzebę pracy i pracy za pieniądze, uzyskać konkretny

efekt ekonomiczny i to jest jakby cel główny. Ja jak słyszę na rozmowach rekrutacyjnych, że ktoś chce pracować, dlaczego chce pan pracować? No bo ja chce się dobrze czuć, wymieniają różne rzeczy, ja mówię a pieniądze chce pan zarobić? No też. Szkoda, że to mówi tak cicho i pokornie, tak. Praca służy zarabianiu pieniędzy i to jest główny cel i o tym należy pamiętać, również w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. [D, Poznań, 28.09.2016]

- poczucie wykluczenia,
- przyzwyczajenie do roli wspieranego, pokrzywdzonego,
- roszczeniowość, życzeniowość,

Ale były też osoby takie, które były roszczeniowe, na przykład mając dobrą pracę osoby, no po prostu niszczyły środowisko niewidomych. Poprzez po prostu, że osoba wypisywała na portalu, że powiedzmy tam zakład pracy ma duże środki finansowe z tytułu zatrudnienia osoby niepełnosprawnej i generalnie niszczyła, powiedzmy, tego pracodawcę. [D, Poznań, 28.09.2016]

- „pułapka rentowa” – lęk przed utratą renty.

Ponieważ zawodowo również się zajmuje rekrutacją, rzuciłem takie hasło, żeby na następny dzień przygotowali list motywacyjny i uzasadnili, dlaczego szukają pracy. Ja stosuję taką metodę szybkiego skojarzenia po przejrzaniu tych wszystkich podań, tak naprawdę uznałem, że nikt nie szuka pracy. Ja im to powiedziałem, oni mówią my nie szukamy pracy, dlaczego? Dlatego, że się obawiali o jedną rzecz, a mianowicie wszystkie te osoby pobierały rentę z ZUS-u, różne renty socjalną, rodzinną, inwalidzką. I orzecznictwo w Polsce jest tak skonstruowane, że oczywiście osoba niepełnosprawna zawsze może podjąć pracę w oparciu o ustawę o rehabilitacji ze względu na zatrudnienie osoby niepełnosprawnej, ale obawia się, że jak obejmie pracę, to w pewnym momencie ZUS zapuka do niej i zabierze tą rentę. [D, Poznań, 28.06.2016]

14. Nieumiejętność autoprezentacji (efektem braku profesjonalnego doradztwa zawodowego, braków takich szkoleń w trakcie edukacji).

15. Społeczne przyzwolenie na bierność zawodową ONN:

- traktowanie ONN przez ich najbliższe otoczenie jako osób słabszych, pokrzywdzonych.

Inne:

16. Brak zainteresowania państwa, polityki centralnej problem ONN.

Jeśli chodzi o sytuacje osób zatrudnionych, to również ona jest oceniana krytycznie jako obszar pełen dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Środowisko wskazuje na takie problemy i przejawy dyskryminacji, jak:

1. Otrzymywanie najniższego możliwego wynagrodzenia (głównie w wyniku zatrudniania na stanowiskach niewymagających wysokich kwalifikacji, takich jak prace fizyczne, telemarketer lub przekonania, że ONN to osoby o niższej atrakcyjności na rynku pracy, a więc mniej roszczeniowe, „tania siła robocza”).

Poza tym, mówicie Państwo też o tym, i ja nie uważam żeby było to poprawne i jakby, pracodawcy sobie poszukują też, mam wrażenie, taniej siły roboczej. To akurat mam takie przeświadczenie, po własnym doświadczeniu.[D, Olsztyn 6.06.2016]

2. Niestabilność zatrudnienia.
3. „Zmuszanie” ONN do pracy bez świadczeń.
4. Zlecanie, „zmuszanie” ONN do wykonywanie zadań które nie powinny być zlecane osobie z niepełnosprawnością.
5. Nierespektowanie praw pracowniczych (dotyczy to także zakładów pracy chronionej).

Uważam, że osoby zatrudnione w zakładach pracy chronionej są bardziej dyskryminowane, ponieważ poddawane są różnym formą wyzysku. Ja mam kilka, że tak powiem, które na wstępie wspominałem, o takiej sytuacji, kiedy potencjał produkcyjny jest tak zaprojektowany, aby, jest niedostosowany wręcz do ilości zatrudnionych tam niepełnosprawnych osób. Są także sytuacje

ewidentne, które spotykają analogiczne nieprawidłowości, przekraczanie norm godzin pracy chronionej. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

6. Brak szans na awans (ze względu na zatrudnianie na niższych stanowiskach, niewymagających kwalifikacji i nie dających szans rozwoju, ze względu na zatrudnianie tylko dla dofinansowania, ze względu na niemożność korzystania z szkoleń).
7. Pomijanie ONN w wysyłaniu na szkolenia.
8. Trudność w komunikacji, brak dostępu do informacji ważnych dla wykonywania swoich zadań.
9. Wymóg pokrywania kosztów zatrudnienia (niestety zasady nie są jasne).

Miałam możliwości pracy z jedną osobą z organizacji pozarządowych. Musiałam oddawać należność, wynikającą z tytułu, pokrycia zatrudnienia (niezrozumiałe,) czyli te 10 %, które powinien pokryć za mnie pracodawca, ja musiałam oddawać. I jakby to było warunkiem mojego zatrudnienia. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy środowisko wskazuje głównie czynniki po stronie pracodawcy oraz „systemowe”:

Czynniki po stronie pracodawcy:

1. Zatrudnianie ze względu na dofinansowanie.
2. Brak przekonania o kompetencjach ONN. Zatrudnianie ich głównie do prostych prac fizycznych.
3. Brak asystentów – wsparcia w procesie komunikacji z pracodawcą i zespołem.

Czynniki „systemowe”:

4. Brak zewnętrznych kontroli pracodawców i zapewnianych przez niego warunków pracy.
5. Brak kontroli pracodawców korzystających z dofinansowania PFRON za zatrudnianie osób z i grupą.

A obecnie, jeśli chodzi o środki z PFRON-u, to po prostu są, jak brzydko mówić (niezrozumiałe) doprowadzić do pewnej korupcji. Że zatrudniają jedną osobę i korzystają z pewnych środków.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Szczególną jest sytuacja, gdy niepełnosprawność dotyka osoby dojrzałej, dotąd aktywnej zawodowo. Doświadczają one szoku, dezorientacji, poczucia bezradności wobec konieczności zmiany stylu życia. Nie otrzymują one koniecznego wsparcia: psychologicznego, doradcy zawodowego, a otoczenie zachęca do bierności zawodowej.

5.2 Rekomendacje środowiska

Rekomendacje środowiska zaproponowane w kwestionariuszach opinii i na debatach:

Działania skierowane do pracodawców:

1. Uświadamianie pełnosprawności intelektualnej osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi i równości w wykonywaniu zadań:
  - szkolenie pracodawców z możliwości nowoczesnego sprzętu wspomagającego ONN i umożliwiającego im realizację wielu zadań, pozornie niedostępnych dla nich.
2. Uświadamianie i informowanie pracodawców na temat korzyści z zatrudniania osób niepełnosprawnych:
  - prezentowanie dobrych praktyk zatrudniania.
3. Dofinansowywanie do dostosowania stanowisk pracy dla ONN.
4. Promowanie współpracy z ONN on-line (praca zdalna).

Ważne jest przeszkolenie pracodawcy, że osoba z dysfunkcją wzroku jest dobrym pracownikiem, tak? że może też korzyść pracodawca, dofinansowanie stanowiska pracy, przystosowanie stanowiska pracy czy samej osoby niepełnosprawnej. Z tym, że dobrze by było uprościć procedury, czyli system obsługi dofinansowań. Tak? Więcej informacji w mediach, w urzędzie pracy. No i może tutaj na końcu też koleżanki i koledzy mówili coś takiego, że generalnie za dużo marnuje się środków, żeby mogło więcej osób pracować. Te środki nie są wydatkowane tak jak być powinno. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Chociaż w debacie pojawiło się spostrzeżenie, że należałoby pracodawców lepiej kontrolować pod kątem wykorzystania środków przyznawanych na przygotowanie miejsca pracy czy pod kątem równego traktowania wszystkich pracowników, to zwrócono uwagę, że kontrole i weryfikacje nie powinny być zbyt restrykcyjne, bowiem ostatecznie odbije się to negatywnie tylko na ONN – zwiększy lęk i niechęć pracodawców do zatrudniania ONN

Pracodawcy oczywiście korzystają na tych ulgach, ale ci ludzie, powiedzmy, z problemami określonymi mają po prostu prace i funkcjonują, wychodzą z domu, są aktywni i trafiają do określonych środowisk, no mogą zarabiać, mogą żyć lepiej, funkcjonować, więc bardzo bym sugerowała jakąś zmianę po prostu prawa. Może tak, ale znając mentalność i myślenie naszych, że tak powiem polityków, to konsensu nie znajdziemy tutaj, tylko to raczej spowoduje zamrożenie różnych działań na rzecz w dłuższym etapie i w końcu pokrzywdzonymi osobami będą znowu ci ludzie niepełnosprawni. [D, Poznań 28.09.2016]

to jest codzienność, pytanie czy chcemy się na to godzić, czy nie. Ale z drugiej strony, jeżeli się na to nie zgodzimy, no to będziemy siedzieć w domach i nie ma pracy.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Działania skierowane do ONN

5. Zakładanie/ wspieranie spółdzielni inwalidzkich/ socjalnych.
6. Tworzenie zakładów pracy chronionej. Rozwijanie różnorodnej oferty pracy w zakładach pracy chronionej:
  - dostęp do szkoleń podnoszących kwalifikacje ONN. Zmiany w szkolnictwie zawodowym i ustawicznym. Dostosowanie systemu edukacji zawodowej tak by przygotowywał pracowników poszukiwanych przez pracodawców w danym regionie.
7. Dostosowywanie stanowisk pracy dla potrzeb ONN (np. pracujących zdalnie, w domu).
8. Zapewnienie ONN dostępu do doradców zawodowych, trenerów wsparcia.

9. Przygotowywanie ONN do wejścia na rynek pracy już w trakcie edukacji szkolnej (wspieranie rozwoju umiejętności komunikacyjnych, aspiracji, ambicji, samodzielności, umiejętności autoprezentacji).
10. Przelamywanie oporów ONN przed poproszeniem o pomoc.

Inne:

11. Zmiana nazewnictwa stosowanego w orzecznictwie o niezdolności do pracy, zorientowanie go na możliwości i zdolności, a nie ograniczenia i niezdolność.

Powinniśmy systemowo zmienić po prostu zapis orzecznictwa, zapis jest jedynym orzeczeniem, które nas uprawnia do tej pracy, ale pracodawca z samej wypowiedzi niepełnosprawnego nie wiedzą. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

12. Edukacja lekarzy medycyny pracy o możliwościach pracy osób z niepełnościami sensorycznymi, przy odpowiednim wsparciu technologicznym; orientowanie lekarzy medycyny pracy w zakresie możliwości nowoczesnego sprzętu wspomagającego.
13. Zmiana demobilizujących przepisów o maksymalnej wysokości dochodu z tytułu pracy zarobkowej, w przypadku otrzymywania renty.
14. Kontrola pracodawców korzystających z dofinansowań za zatrudnianie ONN.
15. Integrowanie i centralizowanie działań: powstanie rządowego programu rozwoju zawodowego dla osób z niepełnosprawnością.
16. Podnoszenie świadomości społecznej na temat praw, potrzeb i możliwości ONN.

5.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są więc niemal wszystkie zobowiązania względem osób z niepełnosprawności:

- zakaz dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w odniesieniu do wszelkich kwestii dotyczących wszystkich form zatrudnienia, w tym warunków rekrutacji, przyjmowania do pracy i zatrudnienia, kontynuacji zatrudnienia, awansu zawodowego oraz bezpiecznych i higienicznych warunków pracy,

- ochrony praw osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami, do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, w tym do równych szans i jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości, bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, włączając w to ochronę przed molestowaniem i zadośćuczynienie za doznane krzywdy,
- zapewnienia, by osoby niepełnosprawne korzystały z praw pracowniczych i z prawa do organizowania się w związki zawodowe, na zasadzie równości z innymi osobami,
- umożliwienia osobom niepełnosprawnym skutecznego dostępu do ogólnych programów poradnictwa specjalistycznego i zawodowego, usług pośrednictwa pracy oraz szkolenia zawodowego i kształcenia ustawicznego,
- popierania możliwości zatrudnienia i rozwoju zawodowego osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz pomocy w znalezieniu, uzyskaniu i utrzymaniu zatrudnienia oraz powrocie do zatrudnienia,
- popierania możliwości samozatrudnienia, przedsiębiorczości, tworzenia spółdzielni i zakładania własnych przedsiębiorstw,
- zatrudniania osób niepełnosprawnych w sektorze publicznym,
- popierania zatrudniania osób niepełnosprawnych w sektorze prywatnym, poprzez odpowiednią politykę i środki, które mogą obejmować programy działań pozytywnych, zachęty i inne działania,
- zapewnienia wprowadzania racjonalnych usprawnień dla osób niepełnosprawnych w miejscu pracy,
- popierania zdobywania przez osoby niepełnosprawne doświadczenia zawodowego na otwartym rynku pracy,
- popierania programów rehabilitacji zawodowej, utrzymania pracy i powrotu do pracy, adresowanych do osób niepełnosprawnych,
- Państwa strony zagwarantują, że osoby niepełnosprawne nie będą utrzymywane w stanie niewolnictwa lub poddaństwa i będą chronione, na zasadzie równości z innymi osobami, przed pracą przymusową lub obowiązkową.

Barьеры wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Zaniedbania na poziomie edukacji</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ brak przygotowania kompetencyjnego, i mentalnego ONN do aktywności zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bardziej intensywna praca nad kompetencjami komunikacyjnymi, społecznymi, a także samodzielnością i rozwijaniem aspiracji ONN, ▪ poszerzenie oferty szkół zawodowych/szkoleń dostępnych dla ONN [Zob. rozdz.4], dostosowanie oferty szkół dla osób z niepełno sprawnościami do zapotrzebowania rynku pracy.
<p>Brak profesjonalnego doradztwa zawodowego dla ONN</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dostęp do profesjonalnego doradztwa zawodowego: diagnozy predyspozycji, psychologa, wsparcia we wchodzeniu na rynek pracy: poszukiwania ofert, pisania cv a także długoterminowego coachingu.
<p>Brak przygotowania Urzędów Pracy do obsługi ONN</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ bariera komunikacyjna, ▪ brak wiedzy o możliwościach i ograniczeniach ONN. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szkolenia dla pracowników UP z zakresu potrzeb i możliwości ONN oraz skutecznej formy komunikacji z nimi.
<p>Brak wiedzy pracodawców</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ o możliwościach ONN, ▪ o ich kompetencjach, możliwościach manualnych, intelektualnych, o sprzęcie rekompensującym 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uświadamianie pracodawców o pełnosprawności intelektualnej osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi i równości w wykonywaniu zadań,

niepełnosprawności sensoryczne.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ uświadamianie i informowanie pracodawców na temat korzyści z zatrudniania osób niepełnosprawnych, ▪ promowanie dobrych praktyk, ▪ promowanie pracy zdalnej, pracy on-line, ▪ dofinansowywanie do dostosowania stanowisk pracy dla ONN, ▪ waloryzowanie dofinansowań dla pracodawców, ▪ upraszczanie procedury wnioskowania o dofinansowanie do stanowiska pracy ONN.
<p>Brak zachęt dla Pracodawców by zatrudniali ONN</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ System, w którym pracodawcy bardziej opłaca się zapłacić składkę do PFRON niż zatrudnić osobę z niepełnosprawnością, ▪ brak waloryzacji dofinansowań dla pracodawców, ▪ zbyt skomplikowane procedury dofinansowań miejsc pracy dla niepełnosprawnych. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontrola pracodawców korzystających z dofinansowań za zatrudnianie ONN. Kary i sankcje dla pracodawców łamiących przepisy lub dyskryminujących ONN względem pracowników bez niepełnosprawności, ▪ nagradzanie pracodawców wyrównujących szansę między ONN a pracownikami bez niepełnosprawności (np. zapewniania im równego dostępu do szkoleń, awansu etc.).
<p>Brak kontroli pracodawców zatrudniających ONN, brak sankcji za łamanie praw pracowniczych;</p> <p>Brak zachęt/ nagród dla pracodawców wyrównywania szans zatrudnionych ONN</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zakładanie/ wspieranie spółdzielni inwalidzkich/ socjalnych / wspieranie samozatrudnienia,
<p>Likwidacja Zakładów Chronionych, likwidacja/ zagrożenie likwidacją spółdzielni inwalidzkich</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zakładanie/ wspieranie spółdzielni inwalidzkich/ socjalnych / wspieranie samozatrudnienia,

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie zakładów pracy chronionej. Rozwijanie różnorodnej oferty pracy w zakładach pracy chronionej.
„Pułapka rentowa”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zmiana demobilizujących przepisów o maksymalnej wysokości dochodu z tytułu pracy zarobkowej, w przypadku otrzymywania renty. Stała renta, niezależna od dochodów, ▪ rozbudzanie w ONN aspiracji czy potrzeby aktywności zawodowej.
Nieadekwatne, piętnujące nazewnictwo orzecznictwa o niepełnosprawności i zdolności/ niezdolności do pracy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zmiana nazewnictwa stosowanego w orzecznictwie o niezdolności do pracy, zorientowanie go na możliwości i zdolności, a nie ograniczenia i niezdolność, ▪ edukacja lekarzy medycyny pracy o możliwościach pracy osób z niepełnościami sensorycznymi, przy odpowiednim wsparciu technologicznym, ▪ orientowanie lekarzy medycyny pracy w zakresie możliwości nowoczesnego sprzętu wspomagającego.
Społeczne przyzwolenie na bierność zawodową ONN	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uświadamianie o pełnosprawności umysłowej osób z niepełnościami sensorycznymi i równości w wykonywaniu zadań, ▪ uświadamianie otoczeniu ONN innych niż finansowe, korzyści z aktywności zawodowej (integracja

	<p>społeczna, wzmacnianie poczucia własnej wartości, sprawczości),</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie zainteresowania środowiskiem ONN. Podnoszenie społecznej świadomości ONN:<ul style="list-style-type: none"> ○ kampanie promujące wiedzę o ONN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości, ○ kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych, ○ wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/ mających problem z komunikacją.
--	--

6 Art. 28 Konwencji – Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna

6.1 Art. 28 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii środowiska osoby z niepełnosprawnością sensoryczną (wzroku) są **bardziej narażone na ubóstwo, przy czym ryzyko to maleje w sytuacji pełnego dostępu do rehabilitacji, edukacji i wyposażenia w specjalistyczny sprzęt kompensujący dysfunkcję wzroku.** Dostrzega się różnice w sytuacji materialnej i ogólnej jakości życia pomiędzy osobami lepiej wykształconymi, a osobami bez wykształcenia i samotnymi, pomiędzy osobami które otrzymały wsparcie rodziny i dalszego otoczenia, a tymi, które pozostały odizolowane. Dlatego problematyka odpowiednich warunków życia i ochrony socjalnej jest tak mocno związana z dostępem do edukacji, pracy, rehabilitacji.

Komentując warunki życia i ochronę socjalną zapewnianą ONN, środowisko wskazuje na takie problemy jak:

1. Zbyt niskie świadczenia i/lub uzależnianie ich od wysokości sumy dochodów z różnych źródeł.
2. Alienacja społeczna. Odizolowanie ONN w domach, poczucie niskiej wartości, depresja lub roszczeniowość i oczekiwanie otrzymania wsparcia bez konieczności własnego zaangażowania. A więc brak kompleksowej, nieodpłatnej opieki nad ONN zorientowanej na podnoszenie samodzielności ONN (w tym opieki psychologów).
3. Brak lub niewystarczający dostęp do kompleksowej, nieodpłatnej opieki dla ONN zorientowanej na wsparcie w życiu codziennym (pomoc asystenta).
4. Zbyt niskie dotacje na sprzęt rehabilitacyjny, specjalistyczny – umożliwiający włączenie się w życie społeczne. Uzależnienie dofinansowania do sprzętu rehabilitacyjnego od dochodów.

Jeśli osoba niepełnosprawna ma, osiąga wysokie dochody, ma dużą rentę, czy tam rentę do tego, to proszę Państwa z drugiej strony

spotykają mnie takie najróżniejsze konsekwencje przy pomocy rehabilitacyjnej, która w Polsce jest traktowana jako pomoc społeczna. Nagle się okazuje, że jeśli mój dochód osiąga pięć tysięcy miesięcznie z pracy i z renty, to już na przykład nie kwalifikuję się na dofinansowanie na turnus rehabilitacyjny, tak, albo nie dostanę dofinansowania na inne sprzęty, które przekraczają moje możliwości zakupu nawet z tych środków, które mam, na przykład zakupu sprzętu Brajlowskiego który jest bardzo kosztowny, bardzo drogi, bo to jest przecież specjalistyczny sprzęt. I nagle się okazuje, że za linijkę brajlowską, która kosztuje dwanaście tysięcy ja mam zapłacić cztery tysiące. I to są rozwiązania, które niestety są takimi mechanizmami, które się wpisują właśnie w tą konwencję o prawa osoby niepełnosprawnych. Pomoc rehabilitacyjna nie jest pomocą społeczną, taką oficjalną, w tym znaczeniu, że to jest pomoc, która ma wyrównać moje szanse społeczne, a przede wszystkim zawodowe, nie może być kryterium finansowe na przykład brane tutaj pod uwagę, bo okazuje się że im bardziej jestem aktywny zawodowo, tym bardziej dostaję, że tak powiem, po plecach. [D, Poznań, 28.06.2016]

6.2 Rekomendacje środowiska

Zaproponowane przez środowisko rekomendacje:

1. Wsparcie finansowe:

- odpowiednia wysokość renty umożliwiająca normalne funkcjonowanie, (uwzględniająca inną strukturę wydatków: wyższe wydatki na rehabilitację i leki),
- zniesienie progów rentowych, zniesienie uzależnienia różnych dotacji od wysokości dochodów,
- pomoc przy wypełnianiu dokumentów, w tym wniosków o dofinansowanie, wszelkie inne wsparcie,
- dofinansowania do mieszkań dla ONN (wraz ze wsparciem asystenta), zwłaszcza młodych wchodzących w dorosłe życie i starszych, samotnych.

2. Wsparcie aktywizacji zawodowej ONN.
3. Poszerzenie oferty wsparcia pozafinansowego:

- lepszy dostęp do asystentów/przewodników. Przydzielanie asystentów (np. z MOPS-u),

Na przykład są taki przykład, jest dwoje ludzi, pobrali się, są osobami niepełnosprawnymi wzrokowo, całkowicie nie widzą i mają trójkę dzieci i tutaj w tym przypadku z pomocą dla nich przyszła opieka społeczna, tam w godzinach odpowiednich, powiedzmy na trzy godziny, czy też zabranie dziecka do szkoły, czy przyprowadzenie. Po prostu opieka społeczna pomaga, ale taki asystent osoby właśnie niepełnosprawnej jak najbardziej byłby wskazany, żeby był zatrudniony właśnie w opiece społecznej. [D, Poznań, 28.09.2016]

- pomoc trenerów osobistych, psychologów budujących w ONN poczucie własnej wartości i własnych możliwości,
  - organizowanie ofert rozwoju osobistego.
4. Podnoszenie świadomości społecznej obecności i problemów ONN:
    - kampanie informacyjne o ONN i sposobach komunikacji z nimi,
    - zwiększenie zainteresowania osobami starszymi i samotnymi.

6.4. Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „Warunki życia i zatrudnienie” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące poprawy warunków życia osób z niepełnosprawnościami

Wnioski dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych w środowiskach lokalnych, zakresie i charakterze świadczeń i usług społecznych oferowanych przez gminne, powiatowe i miejskie instytucje publiczne ustawowo zobligowane do ochrony socjalnej tej kategorii osób:

- 1) Wysoki poziom zagrożenia ubóstwem dochodowym osób niepełnosprawnych z uwagi na niski wymiar świadczeń rentowych,
- 2) Relatywnie niski udział osób niepełnosprawnych wśród świadczeniobiorców zasiłków stałych z pomocy społecznej – niskie progi ustawowego ubóstwa wyłączają

większość osób niepełnosprawnych o niskim poziomie świadczeń ubezpieczeniowych finansowego wsparcia pomocy społecznej,

3) Relatywnie wysoka obecność niepełnosprawnych wśród odbiorców pomocy celowej i rzeczowej,

4) Wzrastające zjawisko dezintegracji więzi rodzinnych – szczególnie widoczne w środowisku wiejskim – osłabiające wymiar i zakres funkcji opiekuńczej rodziny wobec starzejących się i niepełnosprawnych w którymś okresie starości rodziców i dziadków,

5) Wzrost zapotrzebowania na środowiskowe usługi opiekuńcze wobec coraz bardziej widocznych skutków starzenia się polskiego społeczeństwa i wzrostu chorób związanych z okresem późnej starości,

6) Wysoką obecność osób niepełnosprawnych wśród mieszkańców gmin i miast ubiegających się o mieszkania socjalne lub komunalne – zdecydowany deficyt zasobów mieszkaniowych w dyspozycji gmin i powiatów nadających się do przystosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych,

7) Wzrost zainteresowania osób niepełnosprawnych mieszkaniami chronionymi – włączenie tego obszaru rozwoju oferty mieszkaniowej do coraz większej liczby lokalnych strategii rozwiązywania deficytu czasowej opieki specjalistycznej wobec osób chorych i niepełnosprawnych,

8) Zdecydowana poprawa infrastruktury instytucji publicznych, przestrzeni miejskiej i infrastruktury komunikacyjnej pod względem dostosowania architektury i wyposażenia technicznego do potrzeb osób niepełnosprawnych,

9) Poszerzenie zakresu komunikacji internetowej, w tym coraz szersze dostosowanie stron urzędowych do potrzeb osób niewidomych i głuchych oraz stałe informowanie o możliwościach pomocy i usług społecznych dla niepełnosprawnych radnych, sołtysów i wójtów.

10) Niedostatek środków własnych gmin i powiatów na miarę potrzeb socjalnych, mieszkaniowych i opiekuńczych osób niepełnosprawnych.

Rekomendacje dotyczące poprawy warunków życia osób z niepełnosprawnościami

W pierwszym obszarze wskazań adresowanych do systemowych działań na rzecz poprawy sytuacji socjalnej osób niepełnosprawnych, zwrócić należy uwagę na:

- 1) Włączenie stałej i adekwatnej do poziomu wzrostu kosztów utrzymania rewaloryzacji świadczeń rentowych,
- 2) Założenie docelowego pułapu minimalnych rent dla osób niepełnosprawnych ze stopniem znacznym do poziomu minimum socjalnego,
- 3) Ustalenie ustawowego progu ubóstwa dochodowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej do liczonego co roku poziomu minimum socjalnego,
- 4) Wypracowanie systemu współfinansowania z budżetu państwa budownictwa komunalnego i mieszkań chronionych,
- 5) Wzmocnienie rozwoju publicznych opiekuńczych usług senioralnych.

Odnosząc się do poziomu instytucji samorządowych, odpowiedzialnych za wsparcie i pomoc osobom niepełnosprawnym, wskazać należy:

- 1) Wzrost zatrudnienia pracowników socjalnych ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym do pracy z osobami niepełnosprawnymi,
- 2) Rozdzielenie zadań administracyjnych ośrodków pomocy społecznej od zadań pracy socjalnej,
- 3) Wzrost zatrudnienia asystentów rodziny, pracujących z rodzinami z dziećmi i dorosłymi osobami niepełnosprawnymi,
- 4) Zwiększenie specjalistycznych szkoleń, dopełniających wiedzę pracowników pomocy społecznej i lokalnych urzędów publicznych zajmujących się osobami niepełnosprawnymi,
- 5) Włączenie zadań w zakresie likwidacji barier architektonicznych do planu zagospodarowania przestrzennego miast i wsi,
- 6) Uzależnienie wydawania licencji na obsługę komunikacji miejskiej i przestrzennej od spełnienia wymagań dotyczących przystosowania pojazdów dla potrzeb osób niepełnosprawnych,
- 7) Włączenie edukacji cyfrowej osób niepełnosprawnych do lokalnych strategii rozwoju polityki społecznej.

Wnioski dotyczące barier dla osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy

1) Najważniejsze bariery ograniczające dostęp osób niepełnosprawnych do rynku pracy w Polsce dotyczą trzech obszarów:

- Uwarunkowania strukturalne; m. in. segmentacja zatrudnienia osób niepełnosprawnych - brak szerokiego otwarcia sektorów polskiego rynku pracy na osoby niepełnosprawne, niedostatek zróżnicowanej oferty pracy, otwarcia na niepełnosprawnych o wysokim poziomie kwalifikacji, niski poziom płac i ich niska konkurencyjność wobec wymiaru rent i świadczeń socjalnych,
- Uwarunkowania wynikające z potrzeb i praktyki polityki zatrudnienia pracodawców; m. in. wysoki poziom kosztów związanych z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych połączony z biurokratycznymi procedurami uzyskania wsparcia finansowego w związku z zatrudnieniem osoby niepełnosprawnej, bariery mentalne – silny wpływ stereotypu mniej wydajnego niepełnosprawnego pracownika, niedostateczna wiedza o poszukujących pracy osobach niepełnosprawnych i ich kwalifikacjach,
- Uwarunkowania wynikające z „kapitału ludzkiego” osób niepełnosprawnych; m.in. ograniczenia uwarunkowane rodzajem niepełnosprawności, niski i nieadekwatny do potrzeb rynku pracy poziom wykształcenia i kwalifikacji, bariery mentalne związane z niską samooceną i obawami przed praktykami dyskryminacyjnymi w miejscu pracy i w przestrzeni publicznej, niezadawalający stan wiedzy o sposobach poszukiwania pracy i ograniczony dostęp do instytucji wspierających aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych, niska mobilność osób niepełnosprawnych połączona z niedostosowaną do potrzeb tej kategorii osób infrastrukturą komunikacyjną.

2) Z uwagi na zróżnicowany wpływ rodzaju niepełnosprawności na zdobycie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, motywacje do pracy oraz możliwości poszukiwania pracy i integracji w środowisku pracy niezbędną jest równoległość ofert pracy dla osób niepełnosprawnych na otwartym i chronionym rynku pracy,

3) Zatrudnienie wspomagane stwarza szansę na lepszy dostęp do pracy zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualną – instytucja trenera pracy wydaje się być ważnym instrumentem w przełamywaniu barier w procesie aktywizacji zawodowej tej kategorii osób niepełnosprawnych,

4) Niepełnosprawność nie różnicuje szans na zatrudnienie kobiet i mężczyzn niepełnosprawnych; rynek ofert pracy jest ubogi i dostępne są w większości oferty na stanowiskach nie wymagających wysokich kwalifikacji, aczkolwiek można mówić o pewnej segmentacji ofert ze względu na płeć w usługach: kobiety w branży „sprzątanie”, mężczyźni w branży „ochrona”,

5) Kobiety niepełnosprawne doświadczają takich samych przejawów dyskryminacji jak kobiety pełnosprawne, szczególnie ze względu na różnice wynagrodzeń i sytuację rodzinną,

6) Niepełnosprawność w rodzinie jest natomiast czynnikiem „wykluczającym” z rynku pracy ze względu na konieczność sprawowania osobistej opieki nad osobą niepełnosprawną w rodzinie, stanowiąc czynnik ryzyka biedy kobiet,

7) Prawdopodobieństwo pracy w szarej strefie niepełnosprawnych z trudnym dostępem do pracy oraz z obawami potencjalnego konfliktu renta-wynagrodzenie.

Rekomendacje dotyczące możliwości ograniczania i likwidowania barier w dostępie osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy

Poziom systemowy

1) Reforma zasad równoległości świadczeń rentowych i dochodu z pracy – podwyższenie progów dochodów z pracy nie powodujących zawieszenia świadczeń rentowych,

2) Wzmocnienie kontroli Państwowej Inspekcji Pracy warunków zatrudnienia i warunków pracy osób niepełnosprawnych,

3) Wzrost poziomu świadczeń dla osób rezygnujących z pracy (głównie kobiety) z powodu opieki nad osobą niepełnosprawną – wzrost ofert pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy dla osób niepełnosprawnych,

4) Rozwój poradnictwa zawodowego dla młodzieży niepełnosprawnej i adekwatnego do kosztów systemu stypendialnego umożliwiającego podejmowanie nauki poza miejscem zamieszkania – dostęp do „rynkowej” ofert kształcenia osób niepełnosprawnych,

5) Wzmocnienie dualnego systemu kształcenia dla młodzieży niepełnosprawnej powiązanego z praktykami w firmach - potencjalnych pracodawców

6) Włączenie do nomenklatury zawodów i systemu kształcenia zawodu „trenera pracy”.

Poziom lokalny

1) Prowadzenie kampanii społecznych i innych form edukacji ukierunkowanych na promowanie wiedzy o potrzebach i możliwościach osób niepełnosprawnych, kształtujących przyjazne postawy społeczności lokalnych wobec osób niepełnosprawnych,

2) Prowadzenie przez Powiatowe Urzędy Pracy i inne instytucje rynku pracy obowiązkowego systemu informacji internetowej o ofertach lokalnego rynku pracy i systemie instrumentów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych, dostosowanego także do potrzeb osób niewidomych i niesłyszących,

3) Realizację projektów na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych,

4) Rozpoznanie potencjału zawodowego i potrzeb w obszarze aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualnie i podjęcie działań na rzecz rozwoju zatrudnienia wspomaganego na poziomie powiatów i gmin.

Wnioski dotyczące instytucji rynku pracy i innych podmiotów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych

1) Niedostatek spójności założeń (celów i zadań) systemu wspierającego zatrudnienie osób niepełnosprawnych z niektórymi instrumentami realizacji polityki aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych,

2) Niedostatek wiedzy pracodawców o systemie dofinansowania zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz zbiurokratyzowanie procedur formalnych powiązanych z tym zagadnieniem. Należy przy tym zaznaczyć, że pracodawcy mogą korzystać również ze: zwrotu kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy; zwrotu kosztów szkolenia pracownika niepełnosprawnego; Zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej; Zwrotu kosztów przystosowania stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej,

3) Zróżnicowanie szans na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych – strukturalnych i indywidualnych – jako podstawa racjonalizacji systemu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych,

4) Zróżnicowany poziom przygotowania instytucji publicznych do obsługi osób niepełnosprawnych: relatywnie wysoka ocena Powiatowych Urzędów Pracy oraz pracowników socjalnych w Gminnych i Miejskich Ośrodkach Pomocy Społecznej.

Rekomendacje dotyczące instytucji rynku pracy i innych podmiotów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych

1) Systematyczna edukacja, podnoszenie wiedzy pracowników instytucji rynku pracy o osobach niepełnosprawnych, specyfice dotyczących ich schorzeń, ograniczeń, potrzebach, metodach i instrumentach wsparcia procesu ich aktywizacji zawodowej,

2) Racjonalne spojrzenia na proces aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych; oparcie systemu na rzetelnej obiektywnej diagnozie możliwości i ograniczeń obecnych w środowisku osób niepełnosprawnych, ich ocenie funkcjonalnej, w świecie pracodawców, w rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej środowiska lokalnego,

3) Zmiana systemu edukacji osób niepełnosprawnych w kierunku przygotowania do zmieniających się technologii, profili produkcji i usług,

4) Koordynacja działań instytucji odpowiedzialnych na poziomie lokalnych za rehabilitację medyczną i społeczną, pomoc socjalną i wspieranie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych - tworzenie interdyscyplinarnych zespołów specjalistów z różnych placówek,

5) Lepsza dostępność informacji dla pracodawców i osób niepełnosprawnych o zasadach zatrudniania osób niepełnosprawnych i odbiurokratyzowanie procedur powiązanych z tym procesem,

6) Ewaluacja całego systemu – koncepcja i prawo – rozważenie systemowej reformy albo planowanych ewolucyjnych zmian w jakiejś perspektywie czasowej – racjonalna wizja prowadzenia polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych.

6.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są takie zobowiązania państwa, jak:

- zapewnienie osobom niepełnosprawnym jednakowego dostępu do odpowiednich usług, urzędzeń i innego rodzaju pomocy w zaspokajaniu potrzeb związanych z niepełnosprawnością, po przystępnych cenach,
- zapewnienie osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom, żyjącym w ubóstwie, dostępu do pomocy państwa w pokrywaniu wydatków związanych z niepełnosprawnością, w tym wydatków na odpowiednie szkolenia, poradnictwo, pomoc finansową i tymczasową opiekę dającą wytchnienie stałym opiekunom.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Zbyt niskie renty/świadczenia socjalne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wsparcie finansowe: <ul style="list-style-type: none"> ○ Podniesienie wysokości rent/ świadczeń ○ Zniesienie progów rentowych, zniesienie uzależniania różnych dotacji od wysokości dochodów ▪ Dofinansowania do mieszkań dla ONN ▪ Pomoc przy wypełnianiu dokumentów/ wniosków o dofinansowanie, wszelkie inne wsparcie

<p>Niskie zarobki lub brak pracy</p> <p>wynikające z mało przyjaznego rynku pracy dla ONN, braku przygotowywania ONN do sprawnego wejścia na rynek pracy, problemów zdrowotnych, mniejszej konkurencyjności ONN na rynku pracy).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wsparcie w aktywizacji zawodowej, działania skierowane do ONN, pracodawców, otoczenia ONN, sprzyjające zatrudnieniu ONN [Zob. rozdz. 5].
<p>Niewystarczająca oferta wsparcia pozafinansowego</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ alienacja społeczna, ▪ odizolowanie w domach, bez pomocy z zewnątrz. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Otwieranie oferty domów pomocy społecznej na potrzeby ONN (aktywizacja, rekreacja, wsparcie psychologiczne), ▪ stworzenie oferty rozwoju osobistego dla ONN, ▪ lepszy dostęp do asystentów/przewodników. Przydzielanie asystentów (np. z MOPS-u).
<p>Dystansowanie się państwa (i otoczenia) od problemów ONN, brak wsparcia ONN w priorytetach</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie zainteresowania środowiskiem ONN. Wniesienie tematu ONN do debaty społecznej: <ul style="list-style-type: none"> ○ kampanie promujące wiedzę o ONN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości ○ kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób

	<p>niepełnosprawnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością lub mających problem z komunikacją, ○ organizowanie eventów wokół problematyki ONN, ○ organizowanie prelekcji w szkołach etc.
--	---

7 Art. 19 Konwencji – Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo

7.1 Art. 19 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Samo środowisko zdaje sobie sprawę, że rodzaj i stopień niepełnosprawności determinuje pewną zależność ONN od osób trzecich. Samodzielność ONN rośnie wraz z lepszym dostępem do edukacji (także tej przeznaczonej dla ONN, jak kurs orientacji przestrzennej) rehabilitacji, sprzętów i usług rekompensujących niepełnosprawność, świadomości personelu sklepów i punktów usługowych, oraz zmniejszaniem się liczby barier architektonicznych w najbliższym otoczeniu. Stąd wskazywane problemy dotyczą głównie ww. kwestii.

Należy zaznaczyć, że przytaczane problemy występują w **bardzo różnej skali w zależności od miejsca zamieszkania.** Wydaje się, że tylko tak można tłumaczyć różnorodność doświadczeń i oceny sytuacji ONN, jeżeli chodzi o możliwość niezależnego życia i włączenia się w społeczeństwo. Z wypowiedzi jednak wynika, że **daje się odczuć znaczną poprawę w zagwarantowaniu możliwości włączenia się w życie społeczne, zwłaszcza na poziomie infrastruktury (niewielowanie barier architektonicznych), jak i otwarcia się instytucji i podmiotów komercyjnych na ONN (udostępnianie oferty, zapewnienie materiałów w brajlu, w wersji elektronicznej lub audio).**

A wskazywano na takie problemy jak:

1. Utrudniony dostęp do usług publicznych:

- bariery architektoniczne (trudność lub niemożność samodzielnego poruszania się):
  - bariery w przestrzeni wspólnej: wysokie krawężniki, nierówne chodniki etc.,
  - brak udźwiękowania w placówkach instytucji publicznych.
- Bariery komunikacyjne (niemożność samodzielnego załatwiania wielu codziennych czy urzędowych spraw):

- brak przygotowania pracowników do kontaktu i komunikacji z ONN,
  - brak właściwego oznakowania miejsc,
  - brak przygotowania materiałów informacyjnych czy dokumentów do potrzeb ONN.
- Brak wiedzy pracowników instytucji o prawach ONN:
    - np. zakaz wstępu z psem przewodnikiem.
  - Brak dostosowania powszechnie funkcjonujących rozwiązań do potrzeb ONN:
    - np. niedostosowanie bankomatów do możliwości ONN,
    - np. niedostosowanie urządzeń kierujących ruchem w placówkach do potrzeb ONN (brak udźwiękowania).
  - Nieprzystosowanie transportu publicznego do potrzeb ONN (trudność lub niemożność samodzielnego poruszania się):
    - np. rozkłady jazdy MPK napisane zbyt małą czcionką i umieszczane nie na wysokości wzroku,
    - np. wyłączanie przez kierowców komunikatów głosowych o numerze i trasie autobusu czy tramwaju,
    - np. zbyt mały numer linii,
    - np. zbyt ciche (i jeszcze nie powszechne) głośniki na przystankach transportu publicznego.

2. Utrudniony dostęp do oferty kulturalnej i rekreacyjnej:

- zbyt mała liczba książek w wersji audio oraz w wersji elektronicznej dostępnej dla syntetyzatorów mowy,
- brak informacji o ofercie kulturalnej, jeśli ktoś nie korzysta z Internetu,
- brak czasopism w wersji audio i elektronicznej.

Kolejną barierą jest bark dostępności pozyskiwania informacji, czyli dostępność Internetu, stron internetowych, jako źródło mamy zapisane nie znajomość WCAG 2.0, czyli też strony nie są dostosowane, tak samo ośrodki kultury nie są dostosowane, jak filmy są publikowane nie ma auto deskrypcji jako takiej podstawowej formy ścieżki dźwiękowej, dziękuje.[D, Warszawa, 30.05.2016]

- Brak miejsc do uprawiania sportu, rozwijania swoich pasji

Trzeba zaznaczyć, że ww. ograniczenia na pewno zależą od miejsca zamieszkania, aktywności samej ONN w szukaniu takiej oferty oraz wiedzy jak i gdzie takiej oferty szukać. Realnie więc barierą może być brak popularyzowania wśród ONN aktywnego sposobu spędzania czasu i dostępności oferty.

Po pierwsze, to któraś z pań powiedziała o sporcie i ja się pozwolę nie zgodzić z taką sytuacją. Dlatego, że jeżeli ktoś ma tylko ochotę, to ma dostęp do takich dyscyplin sportu jeżeli chce uprawiać, jakie uważa dla niego, że są najlepsze. Po drugie, jeżeli chodzi o dostępność imprez sportowych, to przykładem jest gdański stadion, gdzie ja sobie idę, dostaję bilet. Dostaję bilet! Jak wcześniej zgłoszę, biorę radio, ustawiam na częstotliwość i mam audio deskrypcję. Także mam pełny dostęp do imprezy sportowej. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

To możliwości są, nawet duże, ale w przypadku dzieci, odpowiedzialni są rodzice, którzy często nie dopuszczają dzieci, są nadopiekuńczy. Myślę tutaj często ich postawa ma duże znaczenie. Również brak wiedzy rodziców, na temat tego, że takie dzieci mogą uprawiać sport, rozwijać swoje pasje. A tych dyscyplin, które posiadamy jest coraz więcej. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

3. Ograniczenia finansowe, złe warunki materialne:

- trudności w znalezieniu i utrzymaniu pracy (trudność w prowadzeniu samodzielnego gospodarstwa domowego),
- zbyt małe świadczenia (pochłaniane przez wydatki na leki, zabiegi i usługi rehabilitacyjne, podstawowe potrzeby),
- brak dofinansowania dla Klubów niewidomych sportowców niezależnie od wieku czy reprezentowanego poziomu zawodników. Zbyt mało stypendiów dla sportowców,

W kołach w okręgu mamy kluby sportowe, praktycznie w każdym okręgu jest klub sportowy. W niektórych kołach również osoby, które chcą uprawiać sport są, mają dużą gamę do siebie dopasowania

dyscypliny do siebie. Także problemem są tylko oczywiście pieniądze..[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Ale to oczywiście też właśnie jest kwestia finansowania, choćby stypendiów sportowych. Często są one tylko dla osób na wyższym poziomie. Te osoby, żeby na niego dotrzeć muszą poświęcić naprawdę dużo czasu, pracy i własnych środków, na których często nie ma [D, Olsztyn, 6.06.2016]

- trudność w przebiciu się ze swoimi osiągnięciami do mediów.

A jeszcze tutaj mam takie ważniejsze pytanie, na które zwróciliśmy uwagę: jest tutaj możliwość prezentowania swoich osiągnięć? I tutaj to jest kwestia, w której często natrafiamy na opór ze strony mediów. Członkowie naszego klubu zdobywają w granicach 60 medali mistrzostw Polski w skali roku. (niezrozumiałe) gazety lokalnej, żeby chciała wspomóc choćby w sukcesach, jest praktycznie niemożliwe, albo jeśli się pojawi taka wzmianka, jest ona w malutkiej tabelce[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Małe zainteresowanie mediów osiągnięciami ONN ma wpływ na możliwość pozyskania przez nich sponsorów, świadomość społeczną możliwości ONN oraz postawę samych ONN i najbliższego tocznia: leku przed aktywnością, brakiem wiedzy o możliwościach.

4. Brak jakichkolwiek możliwości dla osób mieszkających poza dużymi miastami:

- spiętrzenie trudności i barier.

Proszę Państwa, no mamy dostęp, jeżeli mieszkamy w dużych miastach, to mamy dostęp do wszystkiego. W miastach mniejszych mamy mniej tych dobroci, czyli najczęściej jest to biblioteka, kino a już na wsi nie ma nic. Czyli jakby nie mamy wszyscy dostępu. Mamy ograniczony dostęp. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

5. **Ograniczenie autonomii, także przez własną rodzinę** np. poprzez (dysponowanie rentą przez rodzinę itp.).
6. **Otrzymywanie odmowy honorowania podpisu osoby z niepełnosprawnością wzroku, jeśli jej podpis nie jest identyczny ze wzorcem (co jest dla ONN trudne) i/lub jest składany bez obecności osób trzecich.**

Zdarza się w bankach, urzędach, instytucjach pomocowych. Wynika z braku wiedzy personelu o prawach ONN do samodzielnego podpisywania się na dokumentach, ignorowania faktu, że podpis ONN z przyczyn obiektywnych może nie być za każdym razem identyczny, obaw i leków urzędników/ personelu instytucji bankowych przed wzięciem na siebie odpowiedzialności za decyzję ONN, ew. bycia oskarżonym za wykorzystanie ONN.

7.2 Rekomendacje środowiska

Zaproponowane przez środowisko rekomendacje:

1. Zatrudnienie ONN w instytucjach publicznych.
2. Mobilizacja władz lokalnych do skutecznego działania w obszarze podlegających jej instytucji.
3. Dofinansowanie do instytucji wyrównujących szansę i niwelujących bariery dostępu do swoich usług.
4. Eliminowanie biurokracji.
5. Znoszenie barier architektonicznych. Konsultowanie rozwiązań z reprezentantami środowiska ONN.
6. Znakowanie miejsc niebezpiecznych, zabezpieczenie niebezpiecznych krawędzi.
7. Wyposażenie instytucji pożytku publicznego w tabliczki w brajlu. Większy druk na tablicach informacyjnych. Udźwiękowanie placówek.
8. Szkolenia personelu z zakresu sposobów komunikacji i potrzeb wsparcia ONN.
9. Zwiększenie oferty kulturalnej, w tym liczby wydarzeń dostępnych dla ONN:
  - zagwarantowanie dostępności materiałów informacyjnych w brajlu, zagwarantowanie przewodników lub audio-przewodników,

- popularyzowanie oferty dostępnej dla ONN.
10. Popularyzowanie dostępności stron www dla ONN.
11. Bardziej powszechne udostępnianie możliwości zamówienia usługi on-line.
12. Zwiększenie liczby przewodników:
- zwiększenie liczby szkoleń dla przewodników.
13. Propagowanie równości.
14. Zwiększenie świadomości społecznej istnienia ONN, ich potrzeb komunikacyjnych, sposobów właściwego wsparcia.
15. Popularyzowanie wśród ONN nowych rozwiązań i nowych technologii ułatwiających niezależne funkcjonowanie i włączanie w społeczeństwo:
- stworzenie ośrodków, w których ONN mogliby zapoznać się z nowoczesnymi technologiami umożliwiającymi im włączenie się do społeczeństwa i większą samodzielność, przetestować je, nauczyć się obsługi,
  - propagowanie kursów orientacji przestrzennej.
16. Popularyzowanie wśród ONN aktywności życiowej.
17. Podniesienie rent, refundacji na cele rekreacyjne lub dofinansowania do instytucji kultury, ośrodków sportu, klubów prowadzących zajęcia dla ONN.

*No bo wiadomo, żeby były dofinansowane kluby, członkowie nie płacili by za dojazdy gdzieś tam na jakiś mecze, turnieje i tak dalej
[D, Olsztyn, 6.06.2016]*

7.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są takie zobowiązania państwa, jak:

- zapewnienie dostępu do szerokiego zakresu usług świadczonych w domu, w miejscu zamieszkania i innych usług wsparcia świadczonych w ramach społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia w społeczności i integracji społecznej, która także pozwoli na zapobieganie izolacji i segregacji społecznej.

Najtrudniejsza sytuacja jest w małych miejscowościach i wsiach. Gros wysiłku spoczywa na organizacjach działających na rzecz ONN.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Bariery architektoniczne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ w instytucjach pożytku publicznego i w przestrzeniach wspólnych. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mobilizacja władz lokalnych do skutecznego działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami na podległych jej terenach i w podlegających jej instytucjach, ▪ Dofinansowanie do instytucji wyrównujących szansę i niwelujących bariery dostępu do swoich usług: <ul style="list-style-type: none"> ○ znoszenie barier architektonicznych, ○ konsultowanie rozwiązań z reprezentantami środowiska ONN.
<p>Bariery komunikacyjne</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mobilizacja władz lokalnych do skutecznego działania w obszarze podlegających jej instytucji, ▪ znoszenie biurokratyzacji, ▪ zatrudnienie ONN w instytucjach publicznych, ▪ szkolenia personelu placówek użyteczności publicznej na temat ONN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ zwiększenie dostępności do

	<p>przewodników:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby przewodników. ○ zawód przewodnika płatny z urzędu, ○ zwiększenie płac dla przewodników, ○ podniesienie prestiżu zawodu. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Udostępnienie i Informacje w brajlu, ▪ dostosowanie stron internetowych do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku (oraz troska o aktualność informacji,
<p>Brak identyfikacji wizualnej, przystosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po instytucjach/ różnych placówkach.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mapki brajlowskie przy wejściu, ▪ większy format tabliczek informacyjnych, ▪ wykorzystanie nowych technologii ułatwiających samodzielne poruszanie się po budynku aplikacje gps, komunikaty dźwiękowe uruchamiane za pomocą fotokomórki).
<p>Nieprzystosowanie transportu publicznego do potrzeb ONN</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mobilizowanie kierowców do włączania informacji głosowej o numerze i trasie taboru, ▪ drukowanie rozkładu jazdy w większym formacie i wieszanie na wysokości oczu, ▪ włączanie i dostosowanie głośności komunikatów z głośników na

	<p>przystankach do hałasu otoczenia,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ podnoszenie świadomości społecznej jak pomoc ONN w codziennych sytuacjach, np. podróży transportem publicznym.
<p>Wąska oferta kulturalna i rekreacyjna dla osób ONN</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie oferty kulturalnej/ liczby wydarzeń dla ONN, ▪ popularyzowanie dostępności stron www dla ONN, ▪ zwiększenie oferty rekreacji dla ONN, ▪ zwiększenie dostępności do przewodników/asystentów: <ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby przewodników/asystentów, ○ zawód przewodnika płatny z urzędu, ○ zwiększenie płac dla przewodników/ asystentów, ○ podniesienie prestiżu zawodu.
<p>Bariera finansowa</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zbyt niskie świadczenia, brak dochodów z innych źródeł. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podniesienie świadczeń, ▪ wsparcie aktywizacji zawodowej ONN [zob. rodz. 5].
<p>Ubezważnowolnienie przez rodzinę</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja ONN i otoczenia o prawach ONN, ▪ rozwijanie już u dzieci samodzielności i aspiracji do niezależności i aktywności społecznej.
<p>Izolacja</p>	

<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ istnienia ONN, ▪ potrzeb ONN – w zakresie komunikacji, wsparcia przy poruszaniu się, czy potrzeb kontaktu z kultura, rozwijania swoich pasji. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie zainteresowania środowiskiem ONN. Podnoszenie społecznej świadomości ONN: <ul style="list-style-type: none"> ○ kampanie promujące wiedzę o ONN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości, ○ kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych, ○ wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/ mających problem z komunikacją. ▪ Edukowanie społeczeństwa jak wspierać ONN: jak udzielać pomocy w codziennych sytuacjach, jak się komunikować, ▪ wprowadzenie statusu placówki integracyjnej jako dominującej w szkolnictwie.
<p>Brak wiedzy o prawach ONN</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ - Odmawianie czytania na głos dokumentów, zgody na samodzielny podpis ONN na dokumencie (w wyniku rozbieżności między podpisem a oryginałem, lub lęku 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja pracowników urzędów i wszelkich innych instytucji/miejsc, gdzie wymagany jest podpis o prawach ONN do samodzielnego podpisywania dokumentów zgodnie z ich wolą,

<p>przed domniemanymi konsekwencjami - że ktoś zarzuci pracownikowi oszukanie ONN).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wdrożenie innych rozwiązań potwierdzających tożsamość i prawomocność podpisu: wykorzystania odcisku palca, podpisu elektronicznego etc.
<p>Brak wiedzy ONN, o nowych rozwiązaniach, w tym o nowych technologiach, ułatwiających włączenie się do społeczeństwa i większą samodzielność</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stworzenie ośrodków, w których ONN mogliby zapoznać się z nowoczesnymi technologiami umożliwiającymi im włączenie się do społeczeństwa i większą samodzielność, przetestować je, nauczyć się obsługi, ▪ propagowanie stron www z treściami dla ONN, ▪ propagowanie kursów orientacji przestrzennej.

8 Art. 22 Konwencji – Poszanowanie prywatności

8.1 Art. 22 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Prawa ONN opisane w art. 22 KPON są ograniczone ze względu na obiektywnie mniejszą samodzielność tych osób (przyczyny niesamodzielności to głównie bariery architektoniczne i komunikacyjne, zob. rozdz. 7), **a więc konieczność korzystania ze wsparcia osób trzecich i zgodę na ich obecność w codziennym życiu, załatwianiu spraw w urzędach, w trakcie wizyt lekarskich, wizyt w instytucjach bankowych itp.** Zgoda na obecność osób trzecich jest przyzwoleniem na ingerencję w życie prywatne, co nie musi oznaczać zgody na ingerencję we własne wybory.

Okolicznością mocno narażającą ONN na ingerencję w jej prywatność i wybory jest sytuacja, w której **rodzina ONN dysponuje rentą/świadczeniami ONN, a także odmowa personelu instytucji (bankowych, urzędów) do uznania podpisu osoby ONN, jeśli ten różni się od oryginału** lub w obawie o zarzut „oszukania” ONN a więc **zmuszanie ONN do podejmowania/potwierdzania swoich decyzji w obecności osób trzecich.**

Zatem problemy, które mają związek z poszanowaniem prywatności, to problemy w osiągnięciu niezależności: bariery architektoniczne, brak przygotowania personelu różnych instytucji użytku publicznego do obsługi ONN, brak dostosowania materiałów informacyjnych i druków do potrzeb ONN.

Osobnym, szczególnym problemem – z punktu widzenia ONN - jest kwestia pomocy finansowej (dotacji) dla ONN i weryfikowania zasadności tej pomocy oraz kontroli jej wydatkowania. Z jednej strony środowisko dostrzega potrzebę dostosowywania pomocy do realnych potrzeb i możliwości „skonsumowania” tej pomocy. Z drugiej pojawia się poczucie, że weryfikowanie potrzeb, kontrola wydatkowania jest **opresyjna i zaburza poczucie prywatności.**

Mam poczucie czasami w tych sytuacjach, że narusza się mój mir domowy, znaczy muszę dom, mieszkanie otworzyć dla urzędników,

którzy przychodzą sprawdzić, co, o co proszę, o jakie wsparcie proszę. I ja zawsze mam takie mieszane uczucia bardzo, dlatego ten urzędnik wchodzi do mojego mieszkania, za każdym razem przekracza mój próg, ja go nie proszę o to wcale. [...] Jeśli jestem osobą niewidomą, niepełnosprawną, potrzebuje jakieś urządzenie, jakiś sprzęt, czy on ma prawo przyjść do mnie, wchodząc do mojego mieszkania? Pytanie, dla mnie to jest bardzo zła sytuacja emocjonalnie, psychicznie, kiedy ktoś taki przychodzi. Ja idę do urzędu złożyć wnioski, składam dokumenty, że jestem osobą niepełnosprawną wzrokowo, składam wszystkie inne zaświadczenia, które są potrzebne i wymagane, a mimo to jest sprawdzanie i przyjdzie na przykład do domu, czy ja ten sprzęt posiadam zakupiony. [D, Poznań, 28.09.2016]

W pewnym sensie jest to zrozumiałe – osoby niewidome mogą odczuwać większy stres z powodu wizyty osób mało sobie znanych. Z drugiej strony świadczy o braku wiedzy, iż kontrola czy weryfikacja właściwego wydatkowania przyznawanych dotacji jest stałym elementem procedury w wielu programach wsparcia – także dla osób bez niepełnosprawności. Należałoby więc zadbać o komunikację sensu kontroli czy wstępnej weryfikacji. A także zgody środowiska na ewentualne nierówne traktowanie ONN, tj. przydzielanie refundacji różnej wysokości w zależności od postanowień komisji. Być może dobrym rozwiązaniem byłoby powołanie komisji spośród członków środowiska.

8.2 Rekomendacje środowiska

Zgodnie ze zidentyfikowanymi przyczynami problemu, ONN proponują działania głównie zorientowane na podniesienie samodzielności ONN, czyli uniezależnienie się od osób trzecich. Proponują

1. Podnoszenie świadomości społeczeństwa na temat praw, potrzeb ONN.
2. Położenie większego nacisku w trakcie edukacji ONN na uświadamianie ONN ich praw, możliwości pełnienia ról społecznych, rozwijanie samodzielności, ambicji, umiejętności zagwarantowania sobie niezależności.

Już na etapie szkoły czy studiów należałoby stworzyć mieszkania wspierane przez pedagogów, w których osoby niewidome uczyłyby się prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie [K, Kraków, 8.06.2016]

3. Dalsze znoszenie barier architektonicznych, dostosowywanie transportu publicznego.
4. Udostępnianie przewodników/asystentów.
5. Wsparcie finansowe na zakup usług i sprzętu rehabilitacyjnego.
6. Aktywizacja działalności organizacji funkcjonujących na rzecz ONN.
7. Zagwarantowanie ONN druków i informacji w formie dostępnej dla nich (Braille'em, elektronicznie) oraz możliwości samodzielnego podpisywania dokumentów (np. elektroniczny podpis, np. wykorzystanie odcisku palca).
8. Edukowanie ONN z zakresu nowych technologii umożliwiających im większą samodzielność.
9. Wsparcie terapeutyczne, psychologiczne, trenerskie.

8.3 Podsumowanie

W opinii środowiska zapisy art. 22 Konwencji nie są zaniechane. Ingerencja osób trzecich w prywatność ONN wynika z obiektywnego faktu potrzeby wsparcia ONN przez osoby trzecie, zwłaszcza w komunikacji.

Pewnym ograniczeniem prywatności i narażeniem ONN na ingerencje w ich prywatne wybory, jest konieczność ONN korzystania ze wsparcia członków rodziny (ze względu na małą liczbę przewodników), oraz brak świadomości/wiedzy personelu o prawach ONN, „zapominanie” w czasie kontaktów z nimi, że to ONN jest podmiotem, nie jego asystent.

Czynnikiem sprzyjającym utrwalaniu się uzależnienia ONN od osób trzecich (który może być regulowany odgórnie) jest też brak w programie edukacji treści związanych z rozwijaniem samodzielności, świadomości własnych praw i możliwości, a także brak działań edukacyjnych w kierunku najbliższego otoczenia.

Dlatego rekomendacje są zorientowane głównie na podnoszenie samodzielności ONN, oraz uniezależnianie od członków rodziny.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Obiektywne ograniczenia w i samodzielnym poruszaniu się i dostępie do treści pisanych, wynikające z typu niepełnosprawności</p> <p>Konieczność korzystania z pomocy osób trzecich, w tym bliskich.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie dostępności do asystentów/ przewodników celem zwiększenia ich możliwości samodzielnego realizowania zaplanowanych zadań, i uniezależnienia ONN od wsparcia krewnych/ najbliższego otoczenia: <ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby asystentów/przewodników, ○ zawód asystenta/przewodnika płatny z urzędu, ○ zwiększenie płac dla asystentów/przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu.
<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ograniczeń i możliwości ONN, ▪ praw ONN. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja, podnoszenie świadomości otoczenia ONN: najbliższej rodziny, ale też personelu placówek usług publicznych, z zakresu: <ul style="list-style-type: none"> ○ praw ONN, ○ możliwości osiągnięcia przez ONN dużej samodzielności, przy

<p>Postawa otoczenia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ traktowanie przedmiotowe, wynikające z przekonania o słabości ONN, braku zorientowania, potrzeby opieki, ▪ dysponowanie przez rodzinę rentą/ innymi świadczeniami ONN. 	<p>wsparciu otoczenia i nowych technologii,</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ udzielania im koniecznej pomocy, ○ skutecznej komunikacji z nimi, ○ ich prawa do samodzielnego podpisywania dokumentów. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie zainteresowania środowiskiem ONN. Podnoszenie społecznej świadomości ONN: <ul style="list-style-type: none"> ○ kampanie promujące wiedzę o ONN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości, ○ kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych, ○ wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/ mających problem z komunikacją.
<p>Postawa ONN</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wyuczona bezradność, ▪ brak samodzielności, ▪ oczekiwanie wsparcia, ▪ lek/niechęć przed rozwijaniem samodzielności. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uczenie ONN od najmłodszych lat samodzielności: poruszania się w terenie, korzystania z nowych technologii ułatwiających samodzielne funkcjonowanie i komunikację. Wspieranie rozwoju samodzielności,

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nacisk na naukę pisania i czytania w języku polskim, ▪ uświadamianie ONN ich praw, ▪ promowanie niewidomych/niedowidzących bohaterów – jednostek, które wykazują się dużą samodzielnością, ▪ wprowadzenie obowiązkowych szkoleń dla ONN z orientacji przestrzennej: <ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby kursów z orientacji przestrzennej, ○ dofinansowania do kursów z orientacji przestrzennej, ○ zwiększenie liczby trenerów orientacji przestrzennej. ▪ Popularyzowanie stron WWW z treściami dla ONN.
<p>Brak dostępu do rozwiązań (nowych technologii) umożliwiających samodzielność w wielu obszarach życia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak wiedzy, brak umiejętności korzystania z nowych technologii zwiększających samodzielność funkcjonowania, ▪ zbyt wysoki koszt sprzętu, zbyt małe refundacje lub refundacje uzależnione od dochodów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Popularyzowanie nowych technologii, nowych urządzeń rekompensujących niepełnosprawność sensoryczną i pozwalających na samodzielne funkcjonowanie i samodzielną komunikację z otoczeniem (bez pośredników), ▪ stworzenie ośrodków, w których ONN mogliby zapoznać się z nowoczesnymi technologiami umożliwiającymi im włączenie się do społeczeństwa i większą

	<p>samodzielność, przetestować je, nauczyć się obsługi,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ obniżenie cen sprzętu rehabilitacyjnego i usług rehabilitacyjnych, ▪ podniesienie wsparcia finansowego, podniesienie i zwiększenie dostępności dotacji na sprzęt rehabilitacyjny.
--	---

9 Art. 23 Konwencji – Poszanowanie domu i rodziny

9.1 Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii środowisko prawo do poszanowania domu i rodziny ONN jest ONN zagwarantowane. ONN nie czują się dyskryminowani.

My tutaj zgodnie odpowiedzieliśmy, że osoby niepełnosprawne posiadają takie poczucie świadomości o swoich prawach do prokreacji. Chyba, że no po prostu stan zdrowia kobiety nie pozwala na to. Jest sugestia od strony lekarza, że zagraża to życiu lub zdrowiu.[D, Olsztyn, 6.06.2016]

Jeżeli dochodzi do ograniczania prawa do zakładania rodzin, to wynika to wyłącznie z uprzedzeń i braku świadomości społecznej osób widzących, otoczenia ONN, lub samych ONN. **Jeśli więc coś może mieć wpływ na decyzje o założeniu rodziny, to**

1. Przekonanie otoczenia o małej samodzielności ONN i możliwościach pełnienia przez nich różnych ról społecznych (w tym roli partnera, rodzica).
2. Przekonanie otoczenia na temat bilansu zysków i strat rodzenia potomstwa dziedziczącego niepełnosprawność.
3. Niskie dochody i trudność w znalezieniu pracy (lęk przed usamodzielnieniem się, założeniem rodziny).
4. Obiektywne trudności w prowadzeniu gospodarstwa domowego, pełnieniu roli małżonka, rodzica (zwłaszcza w kontekście małego wsparcia ze strony instytucji pomocowych, trudność w dostępie sprzętów rehabilitacyjnych i usług wspierających tj. asystenta).

Środowisko przyznaje jednak, że otrzymuje minimalne wsparcie w realizowaniu zadań rodzica, chociaż oczywiście niewystarczające.

Następne pytanie to było: czy osoby z niepełnosprawnościami, jako rodzice, otrzymują wystarczające wsparcie by pełnić w pełni rolę rodzica? No i tutaj, jako rodzice niepełnosprawni, w minimalnym

stopniu mamy takie wsparcie ze strony Państwa, tak. Nie ma asystentów, przewodników na co dzień. No i takie osoby muszą sobie radzić same. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Problemem jest też:

- 5. Brak działań edukacyjnych skierowanych do osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie seksualności, antykoncepcji, planowania rodziny z uwzględnieniem każdego aspektu (w tym problemów i obowiązków) oraz ryzyka dla potomstwa.**

9.2 Rekomendacje środowiska

Zgodnie ze zidentyfikowanymi przyczynami problemu, ONN proponuje:

Pomoc rodzinie, w których jeden/ oboje z małżonków są ONN -

- wspieranie ONN w pełnieniu roli rodzica: zagwarantowanie im asystenta rodziny (pomoc w obszarach, które są niedostępne lub trudne dla niewidomych rodziców np. rekreacja z dzieckiem na świeżym powietrzu: nauka dziecka jazdy na rolkach, pomoc w odrobieniu lekcji, pomoc w codziennych obowiązkach),
- dofinansowanie (analogiczne jak program 500+).

No to my ustaliliśmy, że więcej nakładów finansowych na kwalifikacje asystentów, powinny znaleźć się w zagospodarowaniu finansowym. Jeżeli chodzi o: co należałoby zrobić jako dalsze działania? No ot edukować, pod względem zawodowym, asystentów. Następnie wdrażać w pracę zawodową i finansować to ze źródeł państwowych. Jeżeli chodzi o pytanie trzecie: kto powinien zajmować się tym? Jeżeli chodzi o samą edukację to samorządy lokalne. Jeżeli chodzi o pracę, to powinno to być dofinansowane z PCPR-ów, MOPS-ów. No niestety na narzędzia, jakie mają osoby z niepełnosprawnościami, nie wpadliśmy jeszcze. A jeżeli chodzi o ostatnie pytanie: czy za nieprzestrzeganie tych postanowień powinny być sankcje? To tak. Bo naszym zdaniem to zmusiłoby do ich przestrzegania. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

9.3 Podsumowanie

W opinii środowiska prawa zapisane w art. 23 KPN nie są jawnie łamane. Zanedbywane jest natomiast podnoszenie świadomości samych ONN i ich otoczenia odnośnie do praw i możliwości pełnienia przez ONN wszystkich ról społecznych. Dyskryminacja (która nie jest doświadczana bardzo boleśnie) polega więc raczej na braku kierowania w kierunku ONN działań motywujących, zachęcających do zakładania rodziny: wchodzenie w rolę małżonka, rodzica, w takim samym stopniu jak to się dzieje w przypadku osób bez niepełnosprawności. Obszar ten jest pomijany w procesie socjalizacji, czyli wychowywania i wspierania rozwoju ONN.

Pewnym problemem pośrednio wpływającym na decyzje o posiadaniu dzieci, lub jakości realizowania roli rodzica jest też niewystarczające finansowe i pozafinansowe wsparcie dla ONN wychowujących dzieci.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Obiektywne ograniczenia w komunikacji z otoczeniem i samodzielnym poruszaniu się wynikające z typu niepełnosprawności</p> <p>Konieczność korzystania z pomocy osób trzecich, w tym bliskich.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie dostępności do przewodników celem zwiększenia ich możliwości samodzielnego realizowania zaplanowanych zadań, i uniezależnienia ONN od wsparcia krewnych/ najbliższego otoczenia:<ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby przewodników, ○ zawód przewodnika płatny z urzędu, ○ zwiększenie płac przewodników, ○ podniesienie prestiżu zawodu.

<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ praw ONN, ▪ możliwości osiągnięcia przez nich dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja, podnoszenie świadomości otoczenia ONN: najbliższej rodziny, ale też personelu placówek usług publicznych, z zakresu: <ul style="list-style-type: none"> ○ praw ONN, ○ możliwości osiągnięcia przez ONN dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii, ○ możliwościach pełnienia przez OMG wielu ról społecznych, także małżonka i rodzica.
<p>Postawa otoczenia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ traktowanie przedmiotowe, wynikające z przekonania o słabości ONN, braku zorientowania, potrzeby opieki ▪ skupienie na problemie dziedziczenia wady 	
<p>Brak lub niewystarczająca oferta placówek pomocowych wsparcia ONN w pełnieniu roli rodzica</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktywizacja wolontariatu, ▪ baza wolontariuszy, przewodników – osób z danego miasta/ regionu, którzy mogliby wesprzeć proces edukacji, integracji ze społeczeństwem, ▪ wspieranie ONN w roli rodzica (działania kierowane do rodziców np. edukacyjne, oraz do dzieci – rekompensowanie im tego, czego ze względu na niepełnosprawność sensoryczną nie mogą dać rodzice np. nauka jazdy na rolkach).
<p>Bariera finansowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dofinansowanie, program analogiczny do programu 500+.
<p>Brak edukacji seksualnej , na temat obowiązków wynikających z bycia</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukacja ONN z zakresu świadomego planowania rodziny, na

rodzicem, oraz na temat ryzyk dla dziecka	temat życia w rodzinie, oraz ryzyka dla dziecka (np. ryzyko dziedziczenia wady słuchu i/ lub wzroku).
--	---

10 Art. 30 Konwencji - Udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie

10.1 Art. 30 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Środowiska dostrzega pozytywne zmiany:

Coraz lepiej dostosowane budynki (pozbawione barier architektonicznych), coraz **szerszą dostępną dla ONN ofertę kulturalną**: coraz większą liczbę przedstawień w teatrach i projekcji w kinach z audiodeskrypcją, coraz większy zasób tekstów w wersji elektronicznej lub możliwość skorzystania ze skanerów i programów udźwiękowiających tekst. **Bardzo duże znaczenie dla poprawy dostępu do oferty kulturalnej miał rozwój nowych technologii, w tym programów udźwiękowiających tekst pisany, i Internetu.** Internet jest to jedno z głównych źródeł wiedzy o ofercie kulturalnej dla ONN oraz jedno z mediów oferujących im kontakt z kulturą. **Sytuacja poprawia się także w dziedzinie sportu i rekreacji. Nadal jednak możliwości w dużym stopniu uzależnione są od miejsca zamieszkania, edukacji i postawy samych ONN oraz finansów, jakimi dysponują sami zainteresowani.**

Zaniedbania, czy braki, na które ONN wskazują, to:

1. Ciągłe wąska oferta lektur w wersji audio, czasopism w wersji audio.
2. Brak powszechności informacji o dostępności oferty kulturalnej, rekreacyjnej, sportowej.
3. Niedofinansowanie klubów sportowych, kółek zainteresowań dla ONN w instytucjach kultury, instytucjach oświatowo-wychowawczych, ośrodkach sportu – gminnych czy komercyjnych.

Ale to oczywiście też właśnie jest kwestia finansowania, choćby stypendiów sportowych. Często są one tylko dla osób na wyższym poziomie. Te osoby, żeby na niego dotrzeć muszą poświęcić naprawdę dużo czasu, pracy i własnych środków na których często nie ma [D, Olsztyn, 6.06.2016]

Pośrednio, ale powodującymi utrudnionym dostęp do kultury, są:

4. Bariery architektoniczne (niekoniecznie w samych instytucjach, ogólnie w przestrzeni miejskiej) zmniejszające mobilność ONN, sprawiające, że ogranicza się liczbę wyjść.
5. Ograniczona liczba asystentów/przewodników.
6. Nieprzygotowanie personelu potrafiącego zaopiekować się ONN.
7. Ograniczenie finansowe (niskie renty/świadczenia, często-brak innych źródeł finansowania, specyficzna struktura wydatków- znaczna część budżetu przeznaczana na zabiegi, leki). Brak wsparcia finansowego. np. na sport, rekreację, zajęcia artystyczne czy inne hobbyistyczne.
8. Z rozmów z ekspertami wiadomo też, że szkoły publiczne czy integracyjne nie zawsze zapewniają dostęp do rekreacji i ruchu dzieciom z niepełnosprawnością sensoryczną. Powodem jest brak wiedzy jak z takim dzieckiem pracować, jak poprowadzić WF oraz lek przed braniem odpowiedzialności za nie (na przykład podczas lekcji w-fu lub przerwy na której dzieci także biegają). W takich sytuacjach dzieci niewidome zostają w klasie, lub odrabiają lekcje.
9. Postawa najbliższego otoczenia: traktowanie OMG jako jednostki słabsze, wymagające opieki, a więc: nadmierna opieka, asekuracja, ograniczanie ryzyka upadku i urazu.

To możliwości są, nawet duże, ale w przypadku dzieci, odpowiedzialni są rodzice, którzy często nie dopuszczają dzieci, są nadopiekuńczy. Myślę tutaj często ich postawa ma duże znaczenie. Również brak wiedzy rodziców, na temat tego, że takie dzieci mogą uprawiać sport, rozwijać swoje pasje. A tych dyscyplin, które posiadamy jest coraz więcej. [D, Olsztyn, 6.06.2016]

10.2 Rekomendacje środowiska

1. Zwiększenie liczby przewodników.
2. Poszerzenie oferty zajęć rekreacyjnych, artystycznych, hobbyistycznych dla ONN:
  - modyfikacje oferty, tak by stała się dostępna dla ONN.

3. szkolenie pracowników instytucji kultury oraz ośrodków sportu i rekreacji (także komercyjnych) w zakresie kontaktu, koniecznego wsparcia ONN korzystających z ich oferty.
4. Znoszenie barier architektonicznych:
  - konsultowanie projektów/ zmian/ rozwiązań z ONN.
5. Popularyzowanie dostępności stron www dla ONN.
6. Zwiększenie świadczeń, i/lub wsparcie aktywizacji zawodowej ONN.

10.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są głównie zobowiązania dotyczące zapewnienia dostępu do sportu, rekreacji, samorozwoju w dziedzinach artystycznych:

- zachęcania osób niepełnosprawnych do udziału, w możliwie najszerszym zakresie, w powszechnej działalności sportowej na wszystkich poziomach i popierania tego udziału,
- zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości organizacji i rozwoju działalności sportowej i rekreacyjnej uwzględniającej niepełnosprawność oraz możliwości udziału w takiej działalności i, w tym celu, zachęcania do zapewniania, na zasadzie równości z innymi osobami, odpowiedniego instruktażu, szkolenia i zasobów,
- zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do miejsc uprawiania sportu, rekreacji i turystyki,
- zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym dostępu, na zasadzie równości z innymi dziećmi, do udziału w zabawie, rekreacji i wypoczynku oraz działalności sportowej, włączając taką działalność w ramy systemu szkolnego,
- zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług świadczonych przez organizatorów działalności w zakresie rekreacji, turystyki, wypoczynku i sportu.

Bariery wskazane przez Doradców	Rekomendacje środowiskowe
--	----------------------------------

Programowych	
<p>Wąska oferta tytułów książek i czasopism w wersji audio</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontynuacja działań. Poszerzanie oferty dostępnej w audio (dotyczy książek i czasopism).
<p>Trudno dostępna informacja o ofercie kulturalnej,</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Udostępnianie informacji o ofercie kulturalnej dostępnej dla ONN w tradycyjnych mediach: Tv, gazecie, ▪ popularyzowanie dostępności stron www dla ONN, w tym baz z ofertą kulturalną i rekreacyjną dla ONN, ▪ działania na rzecz coraz bardziej powszechnego korzystania z Internetu.
<p>Brak oferty rekreacyjnej, kółek zainteresowań dla ONN</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ w instytucjach kultury, instytucjach oświatowo-wychowawczych, ośrodkach sportu – gminnych czy komercyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ▪ Poszerzenie oferty zajęć rekreacyjnych, artystycznych, hobbystycznych dla ONN, ▪ modyfikacje oferty, tak by stała się dostępna dla ONN,
<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ praw ONN, ▪ możliwości osiągnięcia przez nich dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii, ▪ brak w miejscach ogólnodostępnych personelu potrafiącego wesprzeć 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ szkolenie pracowników instytucji kultury oraz ośrodków sportu i rekreacji (także komercyjnych), na temat ONN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ ▪ zwiększenie dostępności do

ONN.	przewodników.
<p>Niska świadomość społeczna</p> <p>Brak wyobraźni kierowników Galerii, muzeów instytucji nastawionych na sztukę wizualną na temat możliwości udostępniania ONN kontaktu z taką sztuką</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ brak tabliczek z opisem Braille'em, ▪ brak przewodników audio z opisem tego co eksponat/obraz przedstawia. 	
<p>Niska świadomość społeczna na temat potrzeb ruchu dzieci niewidomych i bezpiecznych sposobów na zaspokojenie tej potrzeby</p> <p>Ograniczanie aktywności ruchowej dzieci z niepełnosprawnością wzroku przez szkoły (zwalnianie z lekcji WF, zatrzymywanie na przerwie w klasie) oraz przez rodziców</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ lęk przed urazem dziecka, ▪ lęk przed odpowiedzialnością, ▪ brak wiedzy, jaki typ ruchu jest bezpieczny, ▪ brak wiedzy o negatywnych konsekwencjach braku ruchu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ▪ Edukacja rodziny dzieci niewidomych na temat korzyści z ruchu, zagrożeń wynikających z braku ruchu, oraz jak pracować z dziećmi by zapewnić im konieczną dawkę ruchu, ▪ ▪ monitorowanie szkół jak realizują lekcje WF, czy zapewniają dzieciom niewidomym odpowiednią i bezpieczną dla nich formę ruchu.
<p>Bariera finansowa</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ograniczenia finansowe samych ONN. Brak wsparcia finansowego na 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wsparcie aktywizacji zawodowej, ▪ podniesienie świadczeń i/lub dodatkowe świadczenia na sport i

<p>zajęcia/ rekreację i/lub na asystenta towarzyszącego w czasie wycieczki czy zajęć.</p>	<p>rekreację lub asystenta/przewodnika,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dofinansowania dla instytucji kultury, ośrodków sportu, rekreacji na rzecz udostępniania oferty ONN.
---	--

11 Art. 9 Konwencji - Dostępność, Art. 20 Konwencji Mobilność

11.1 Art. 9 i 20 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii przedstawicieli środowiska ONN **nie mogą cieszyć się dostępem do usług publicznych czy powszechnych w takim samym zakresie jak osoby bez niepełnosprawności. Brak przygotowania personelu wszelkich instytucji do kontaktów z ONN, bariery architektoniczne i komunikacyjne (utrudniony dostęp do informacji pisanej), sprawiają, że ONN często potrzebują wsparcia osób trzecich (przewodników/ asystentów, bliskich). Przestrzeń wspólna, środki transportu publicznego również nie są jeszcze w pełni przystosowane do ich specyficznych potrzeb, a otoczenie nie zawsze potrafi właściwie zareagować i wesprzeć ONN.**

Mobilność ONN zatem w pewnym stopniu zależy od wsparcia osób trzecich (zwykle bliskich/rodziny), a w pewnym od przygotowania ONN do poruszania się po przestrzeni i doposażenia w odpowiedni sprzęt czy zwierzęta (psy przewodnicy, aplikacje, skanery, gps, etc.).

Samo **środowisko dostrzega jednak duży postęp** w działaniach na rzecz zwiększania dostępu do usług publicznych i umożliwiania samodzielnej mobilności osób z niepełnosprawnościami, także sensorycznymi. **Najlepsza sytuacja jest w stolicy i innych dużych miastach Polski, znacznie gorzej jest w małych miejscowościach oraz na wsiach.**

Pewnym problemem, mającym wpływ na mobilność ONN jest postawa ich samych: wyuczona bezradność, lęk czy niechęć do rozwijania samodzielności (także w korzystaniu z usług publicznych, czy przemieszczaniu się) np. ONN nie zawsze korzystają z doradztwa/szkolenia trenerów orientacji przestrzennej.

Wskazywano na takie problemy jak:

1. Utrudniony dostęp do usług – główne bariery:

- liczne bariery architektoniczne powodują niemożność samodzielnego poruszania się:

- dotyczy to przestrzenie\ wspólne (np. wysokie krawężniki, brak poręczy przy schodach, lampy czy słupy w obszarze chodnika),
- dotyczy to przestrzeni samych instytucji (np. nr pokoju, opis pokoju zbyt małymi literami, w zbyt niskim kontraście, szyba oddzielające recepcjonistkę/urzędniczkę od klienta, brak wind głośnomówiących, brak poręczy przy schodach, biletomaty trudne w obsłudze dla ONN, brak oznaczeń na szklanych drzwiach).
- Brak przygotowania personelu instytucji publicznych do kontaktu z ONN:
  - brak rozumienia szczególnych potrzeb komunikacyjnych,
  - brak zrozumienia potrzeby wsparcia, nieumiejętność udzielenia koniecznego wsparcia np. niechęć do czytania dokumentów na głos (dot. zwłaszcza urzędników, instytucji bankowych gdzie personel boi się odpowiedzialności),
  - brak znajomości praw OONN (np. zakaz wejścia z psem przewodnikiem).
- Mała liczba dostępnych asystentów/przewodników, którzy mogliby wspierać dostęp do usług publicznych i mobilność:
  - uzależnienie od członka rodziny.
- Brak weryfikowania powszechnie wprowadzanych rozwiązań pod kątem dostępności dla ONN – np. bankomatów,
- brak jakichkolwiek możliwości dla osób mieszkających poza dużymi miastami (znacznie większe bariery architektoniczne, brak przysposobionego do potrzeb ONN transportu publicznego brak oferty kulturalnej, rekreacyjnej, artystycznej, mniejszy dostęp do oferty edukacyjnej, medycznej, brak rynku pracy, brak kontaktu ze środowiskiem ONN).

2. Brak dostosowania środków transportu – główne bariery:

- Brak dostosowania niektórych taborów do potrzeb ONN
  - brak informacji głosowej lub rezygnowanie przez kierowców z włączania udogodnień stworzonych dla osób niewidomych, np. komunikatów głosowych (przyciskanie).

- Brak głośników na przystankach komunikujących numer i kierunek nadjeżdżającego tramwaju/autobusu, lub zbyt mała głośność komunikatu - nieuwzględniająca ulicznego hałasu.

3. Mała popularność kursów orientacji przestrzennej – główne bariery:

- mała liczba trenerów,
- brak popularyzowania kursów i korzyści z nich płynących,
- dowolność korzystania/brak obowiązku przebycia kursu przez ONN.

11.2 Rekomendacje środowiska

1. Zwiększenie liczby asystentów/przewodników (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac, dofinansowania do kursów).
2. Zwiększanie liczby trenerów orientacji przestrzennej (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac, dofinansowania do kursów)
3. Zwiększanie dostępności i/lub uczynienie obowiązkowym odbycia kursu z zakresu orientacji przestrzennej.
4. Niwelowanie barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i wewnątrz instytucji pożytku publicznego:
  - konsultowanie projektów/zmian/rozwiązań z ONN.
5. Szkolenie personelu instytucji publicznych w zakresie praw ONN, wsparcia i potrzeb komunikacyjnych ONN:
  - zachęcanie instytucji z ofertą komercyjną do szkolenia swojego personelu, z zakresu praw ONN i właściwej obsługi ONN,
  - modyfikacje oferty, tak by stała się dostępna dla ONN.
6. Dalsza wymiana taborów na takie, które są przystosowane do potrzeb ONN (głosowa i wizualna komunikacji numeru linii, trasy, aktualnego przystanku).
7. Popularyzowanie dostępności stron www z treściami dla ONN.
8. Szkolenia/kursy (także on-line) dla ONN z oferty i obsługi urządzeń i nowych technologii wspierających samodzielność ONN.

11.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym

- 1) Trwa proces tworzenia infrastruktury urbanistycznej i transportowej wolnej od barier architektonicznych; w wielu miastach i gminach jest zauważalna poprawa w tym obszarze, co wpływa na samodzielność i mobilność osób niepełnosprawnych,
- 2) Media elektroniczne sukcesywnie poprawiają swoją dostępność dla osób niewidomych i niesłyszących, jednak stan dostępu do mediów elektronicznych nadal zdecydowanie odbiega od skali potrzeb w tym zakresie,
- 3) Instytucje publiczne na wszystkich poziomach podziału administracyjnego kraju cechuje dbałość o niwelowanie przeszkód w dostępie do urzędu – większość badanych przedstawicieli przekazywała informacje o braku barier architektonicznych, bądź aktualnie prowadzonych pracach w celu ich likwidacji,
- 4) Trwa proces dostosowywania stron internetowych ośrodków pomocy społecznej, PCPR-ów, Urzędów Gmin, starostw powiatowych do potrzeb osób niewidomych i niesłyszących – normą staje się umiejętność języka migowego w kompetencjach pracowników pracujących z osobami z niepełnosprawnością słuchową,
- 5) Koncepcja działań wkluczającej integracji społecznej osób niepełnosprawnych do przestrzeni publicznej znajduje odzwierciedlenie w działaniach instytucji publicznych i organizacji pozarządowych,
- 6) Realizacja integracji społecznej osób niepełnosprawnych wymaga zarówno dalszego dostosowania infrastruktury lokalnej do potrzeb różnych kategorii niepełnosprawności, ale także tworzenia różnych form wsparcia indywidualnego oraz edukacji – zarówno osób niepełnosprawnych, jak i sprawnych – w kierunku wzajemnego poznawania obydwu światów, tolerancji, otwartości i współdziałania dla dobra wspólnego.

Rekomendacje dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym

- 1) Wdrożenie planowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa planów dotyczących dalszej modernizacji transportu i rozszerzenia dostępu osób niepełnosprawnych do informacji cyfrowej,
- 2) Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji w kierunku poszerzenia obowiązków właścicieli mediów elektronicznych w obszarze poszerzenia oferty przekazów dostępnych dla osób niewidomych i niesłyszących,
- 3) Wzrost aktywności lokalnych organizacji społecznych na rzecz pozyskania wolontariuszy wspierających osoby niepełnosprawne w samodzielnym uczestnictwie w korzystaniu z usług i oferty kulturalnej czy rekreacyjnej.

11.4 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON zaniedbywane lub zbyt powolnie realizowane są głównie zobowiązania takie jak:

Z Art. 9:

- podjęcie odpowiednich środków w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich:
  - budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy,
  - informacji, komunikacji i innych usług, w tym usług elektronicznych i służb ratowniczych.
- podjęcie odpowiednich środków w celu:
  - opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych,

- zapewnienia, że instytucje prywatne, które oferują urządzenia i usługi ogólnie dostępne lub powszechnie zapewniane, będą brały pod uwagę wszystkie aspekty ich dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- zapewnienia w ogólnodostępnych budynkach i innych obiektach oznakowania w alfabecie Braille'a oraz w formach łatwych do czytania i zrozumienia,
- zapewnienia różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego, w celu ułatwienia dostępu do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów,
- popierania innych odpowiednich form pomocy i wsparcia osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji,
- popierania, od wstępnego etapu, projektowania, rozwoju, produkcji i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, tak aby technologie te i systemy były dostępne po jak najniższych kosztach.

Z Art. 20:

- ułatwianie mobilności osób niepełnosprawnych, w sposób i w czasie przez nie wybranym i po przystępnej cenie,
- ułatwianie osobom niepełnosprawnym dostępu do wysokiej jakości przedmiotów wspierających poruszanie się, urządzeń i technologii wspomagających oraz do pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym poprzez ich udostępnianie po przystępnej cenie,
- zapewnianie osobom niepełnosprawnym i wyspecjalizowanemu personelowi pracującemu z osobami niepełnosprawnymi szkolenia w zakresie umiejętności poruszania się,
- zachęcanie jednostek wytwarzających przedmioty wspierające poruszanie się, urządzenia i technologie wspomagające, do uwzględniania wszystkich aspektów mobilności osób niepełnosprawnych.

Bariery wskazane przez Doradców	Rekomendacje środowiskowe
--	----------------------------------

Środowiskowych	
<p>Bariery architektoniczne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ w przestrzeni publicznej, ▪ wewnątrz instytucji użytku publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niwelowanie barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i wewnątrz instytucji pożytku publicznego: <ul style="list-style-type: none"> ○ konsultowanie projektów/zmian/rozwiązań z ONN.
<p>Bariera komunikacyjna</p> <p>Brak przygotowania personelu instytucji publicznych do kontaktu z ONN (a także podmiotów z oferta komercyjną).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szkolenia personelu na temat ONN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ Zwiększenie dostępności do asystentów/przewodników: <ul style="list-style-type: none"> ○ zwiększenie liczby asystentów/przewodników, ○ zawód asystenta/ przewodnika płatny z urzędu, ○ zwiększenie płac dla asystentów/przewodników, ○ podniesienie prestiżu zawodu.
<p>Biurokratyzacja</p> <p>Niewykorzystywanie przez instytucje pożytku publicznego nowoczesnych technologii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienia wsparcia dla ONN w odczytaniu dokumentów, wypełnianiu druków, uznawanie podpisu ONN nawet jeśli nie jest identyczny z wzorcem z dowodu (ONN nie kontrolują do końca swojego podpisu), ▪ zagwarantowanie możliwości

	<p>załatwiania spraw bez druków i bezpośredniego kontaktu np. on-line (np. wykorzystując elektroniczny podpis).</p>
<p>Brak weryfikowania powszechnie wprowadzanych rozwiązań pod kątem dostępności dla ONN</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Konsultowanie powszechnie wprowadzanych rozwiązań, projektów, zmian z ONN, ▪ zachęcanie dostawców usług i produktów do konsultowania/ testowania usług/produktów z ONN.
<p>Szczególnie trudna sytuacja w małych miastach i wsiach</p> <p>Brak jakichkolwiek możliwości dla osób mieszkających poza dużymi miastami (znacznie większe bariery architektoniczne, brak przysposobionego do potrzeb ONN transportu publicznego brak oferty kulturalnej, rekreacyjnej, artystycznej, mniejszy dostęp do oferty edukacyjnej, medycznej, brak rynku pracy, brak kontaktu z organizacjami działającymi na rzecz ONN).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mobilizowanie władz lokalnych do działań na ich rzecz osób z niepełnosprawnością, ▪ finansowe wspieranie organizacji działających na rzecz ONN (niekoniecznie PZN) – powoływanie, (umożliwianie) intensyfikacji działań, w tym zakładanie jednostek w małych miastach.
<p>Wąska oferta kulturalna, brak oferty sportowej, rekreacyjnej dostępnej dla ONN</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ brak wytycznych dla instytucji, ▪ brak premiowania działań otwierających ofertę dla ONN. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poszerzanie oferty kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej dla ONN, ▪ szkolenia personelu różnych placówek na temat ONN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ zachęcanie instytucji oraz podmiotów komercyjnych do szkolenia swojego

	<p>personelu, niwelowania barier architektonicznych i komunikacyjnych.</p>
<p>Brak popularyzowania stron WWW z treściami dla ONN</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Popularyzowanie dostępności stron www z treściami dla ONN.
<p>Trudny dostęp do kursów orientacji przestrzennej.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba instruktorów orientacji przestrzennej, ▪ Brak popularyzowania i komunikowania korzyści z odbycia takiego kursu, brak kursu w obowiązkowym programie edukacji ONN. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększanie liczby trenerów orientacji przestrzennej (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac, dofinansowania do kursów), ▪ zwiększanie dostępności i/lub uczynienie obowiązkowym odbycia kursu z zakresu orientacji przestrzennej.
<p>Postawa ONN</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wyuczona, podtrzymywana przez otoczenie bezradność, ▪ brak samodzielności, ▪ brak chęci rozwoju samodzielności, ▪ wycofanie, izolacja, brak wiary w siebie. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szkolenia/ kursy (także on-line) dla ONN z oferty i obsługi urządzeń i nowych technologii wspierających ich samodzielność, ▪ edukacja rodziny ONN na temat możliwości ONN, dostępnych kursów, szkoleń, technologii wspierających samodzielność ONN, korzyści płynących z samodzielności, ▪ wsparcie psychologiczne.

12 Art. 12 Konwencji - Równość wobec prawa, art. 13 Konwencji - Dostęp do wymiaru sprawiedliwości

12.1 Art. 12 i 13 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

ONN nie mają poczucia dyskryminacji w obszarze „równość wobec prawa i dostęp do wymiaru sprawiedliwości”. A jednak są sytuacje, w których dochodzi do łamania prawa ONN. Zwykle na skutek niewiedzy otoczenia o prawach ONN (np. personelu instytucji świadczących usługi publiczne). Dotyczy to głównie sytuacji, w których odmawia się ONN np. wejścia na pokład autobusu, na teren instytucji (a czasem punktu usług komercyjnych) z psem przewodnikiem, samodzielne złożenie podpisu pod umową itp.

Sami ONN nie zawsze dochodzą swego prawa

- z powodu niewiedzy, że ich prawo zostało złamane,
- z powodu braku wiedzy, jak dochodzić swoich praw,

Osoby niewidome wiedzą o swoich prawach, ale często nie wiedzą, do kogo konkretnie, gdzie konkretnie skierować problem [D, Lublin, 31.05.2016]

Otóż nasza niewidoma studentka, rok temu, chciała wsiąść do autobusu relacji Warszawa – Przemyśl. Nasza studentka porusza się z psem asystującym, powszechnie zwanym psem przewodnikiem. Kierowca odmówił jej wejścia na pokład. Wywiązała się dosyć długa dyskusja, wskutek czego jednak kierowca zgodził się wpuścić naszą studentkę na pokład autobusu. Niemniej jednak przez całą podróż kierował wobec niej niewybredne aluzje. Studentka ta zgłosiła się do mnie osobiście, bo wiedziała, że może dochodzić swoich praw. [D, Lublin, 31.05.2016]

- ponieważ nie chcą uchodzić za osoby roszczeniowe,

Czasami odpuszczam, żeby nie wychodzić na osobę roszczeniową. Żeby nie powiełać pewnego stereotypu myślenia. I tak sobie myślę, że pewne rzeczy powinny być zapisane. [D, Lublin, 31.05.2016]

- ze względu na konieczny do tego duży wysiłek, bariery architektoniczne, komunikacyjne, ogólne poczucie niemożliwości wgrania batalii.

12.2 Rekomendacje środowiska

W odpowiedzi na zdiagnozowane bariery środowisko zarekomendowało:

1. Wprowadzenie szkoleń dla personelu instytucji pożytku publicznego szkoleń z zakresu praw ONN, ich specjalnych potrzeb komunikacyjnych.
2. Poszerzenie edukacji ONN o tematy związane z ich prawami, poruszaniem się po sądach, urzędach i innych instytucjach finansowych, państwowych itd. (szkolenia stacjonarne, w ramach edukacji, e learning, audycje radiowe itp.):
  - o wiedzę jak je egzekwować swoje prawa, gdzie zgłaszać naruszenia.
3. Monitoring działań instytucji państwa i urzędników.

12.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym

1) Prawo podmiotowe osób niepełnosprawnych do założenia rodziny znajduje odzwierciedlenie w praktyce życia społecznego; zawarcie małżeństwa przez osoby niepełnosprawne posiadające zdolność do czynności prawnych nie napotyka w Polsce na przeszkody natury formalnej,

2) Polskie prawo uwzględnia natomiast odstępstwo od reguły powszechności prawa osób do zawarcia małżeństwa przez osoby niepełnosprawne w stosunku do osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną i potwierdzonymi medycznie chorobami psychicznymi, ograniczającymi zdolność do odpowiedzialności za rodzinę i

zagrożenie posiadania potomstwa obarczonego dziedzicznymi chorobami psychicznymi,

3) Zawieranie związków małżeńskich i zakładanie rodziny przez osoby niepełnosprawne nie zawsze znajduje akceptację w polskim społeczeństwie,

4) Rodziny osób niepełnosprawnych nierzadko wymagają wsparcia i pomocy ze strony instytucji publicznych w realizacji swoich zadań i funkcji – nie jest to jednak regułą.

Rekomendacje dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym

1) Wzrost zatrudnienia asystentów rodziny w Ośrodkach Pomocy Społecznej przygotowanych do prowadzenia specjalistycznej pracy z rodzinami osób niepełnosprawnych i z rodzinami z osobą niepełnosprawną w celu wzmocnienia wsparcia i pomocy w realizacji zadań i funkcji tych rodzin,

2) Prowadzenie lokalnych kampanii społecznych na rzecz przełamywania barier w procesie integracji społecznej osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.

12.4 Podsumowanie

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariera komunikacyjna <ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak przygotowania personelu, ▪ mała liczba dostępnych asystentów, przewodników.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szkolenia personelu różnych placówek na temat ONN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ doposażenie instytucji pożytku publicznego w rozwiązania i sprzęt ułatwiający komunikację, ▪ zwiększenie liczby przewodników (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac,

	dofinansowania do kursów).
<p>Brak świadomości ONN własnych praw</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opracowanie treści KPON w formie przystępnej dla ONN), ▪ organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych, ▪ większa ilość informacji na temat praw ONN w mediach, ▪ uczenie ONN asertywności i egzekwowania swoich praw, poruszania się po instytucjach administracji państwowej, już od najmłodszych lat: <ul style="list-style-type: none"> ○ w ramach edukacji podstawowej, ○ w ramach dodatkowych, nieodpłatnych kursów (np. warsztaty self-adwokatów), ○ przy wsparciu psychologa.

13 Art. 29 Konwencji - Udział w życiu politycznym i publicznym

13.1 Art. 29 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii środowiska prawo do udziału w życiu politycznym i publicznym **jest w pełni zagwarantowane, natomiast korzystanie z niego przez ONN w dużej mierze uzależnione jest od realnego zainteresowania indywidualnych osób:**

Druga sprawa, dostęp do życia politycznego, tak to nazwijmy. Ostatnio, od kilku lat jest całkiem nieźle, bo można zgłosić odpowiednio wcześniej, że się chce głosować, niekoniecznie w lokalu wyborczym, ale można dostać karty do domu, zagłosować, oddać, zagłosować przez asystenta, bądź nakładkami. Także jest, można powiedzieć- przy pomocy nakładek, dziękuję, jest całkiem nieźle.[D, 6.06.2016]

Na aktywność polityczną ONN mają więc wpływ takie same czynniki jak na aktywność osób bez niepełnosprawności np.:

1. Brak zainteresowania życiem politycznym.
2. Brak wiary we własną sprawczość.

Mogliby się o różne rzeczy ubiegać, te osoby wolą się skupiać na swoim życiu codziennym. Na zmaganiu się z codziennymi swoimi problemami nie zastanawiając się nad tym czy w grupie nie działałoby więcej. domagając się w grupie swoich praw, znając jakie mają obowiązki, ale domagając się swoich praw – po prostu rezygnują z tego. Zwyczajnie uważają, że nie ma sensu, tak jak mamy problem z frekwencją wyborczą, jak już do tego nawiążę. To jest na tej samej zasadzie, i tak mój głos niczego nie zmieni. I tak samo dzieje się niestety w środowisku. Także nie domagamy się, bo

nie jesteśmy zintegrowani. Gdyby milion, 1,5 miliona osób z dysfunkcją wzroku się zintegrowało, zebrało podpisy w jakiejś konkretnej sprawie...”[D, Lublin, 31.05.2016]

3. Postawa roszczeniowa samych ONN – zamiast przejęcia inicjatywy, oczekiwanie wsparcia.

Postawa roszczeniowa jest dość częsta i wynika z przyzwyczajenia do traktowania osób niepełnosprawnych, jako osób niesamodzielnych. Jest to pokłosie niskiej świadomości społecznej, w której pokutuje przekonanie, że jedyną formą pomocy jest zrobienie czegoś za kogoś. [K, 30.05.2016, Warszawa]

Za to problemem w walce o swoje interesy środowiskowe jest:

4. Poczucie bycia ignorowanym przez decydentów, ze względu na małą liczebność środowiska.

Wydaje się jednak, że środowisko rozumie już, że to do niego należy zwrócenie uwagi na siebie i aktywność. Ta praca jest dla środowiska trudna wobec rozproszenia, różnorodności interesów (wspólną kategorią objęte są osoby o bardzo różnym stopniu niedowidzenia), bierności części środowiska, braku wsparcia finansowego, medialnego z zewnątrz

Ze strony urzędu marszałkowskiego była prośba do państwa żebyście państwo sami jak gdyby wskazywali na, swoim udziałem, że oni wtedy dopiero mogą zrobić kontrolę. Ale to trzeba cały czas ciągnąć, prowadzić. Dlatego musi być aktywność środowiska. Jeśli tego nie ma to potem to się wszystko rozmywa. Zaprosiliśmy do udziału osoby w różnym przedziale wiekowym, bo wiemy, że zupełnie inaczej patrzą osoby młode, inaczej osoby doświadczone. Ale dlatego stanowicie tak różnorodne grono, żeby ta dyskusja dalej trwała (...) trzeba to kontynuować. Dialog jest strasznie ciężki. Pamiętajcie państwo, że jako lubelskie forum skupiamy osoby o różnego rodzaju niepełnosprawnościach. Ale szukamy porozumienia, żeby to co jest najważniejsze dla środowiska było akcentowane i wdrażane. [D, Lublin, 31.05.2016]

5. Zbyt mały udział osób z niepełnosprawnościami we strukturach samorządów lokalnych i jednocześnie poczucie, że to jedyna możliwość wpływu na wdrażanie i egzekucję praw i tworzenie polityk społecznych.

Jedynie osoby reprezentujące organizacje działające w sejmikach mogą wpływać na politykę publiczną dotyczącą rozwiązywania spraw ważnych dla osób niepełnosprawnych. [K, Olsztyn 6.06.2016]

Jeżeli chodzi o organizacje działające na rzecz ONN, czy z udziałem ONN, to środowisko czuje konieczność ich istnienia

Istnienie tych organizacji jest niezbędne. Nikt inny nie rozumie potrzeb niewidomych i słabo widzących, jak wyspecjalizowani pracownicy, którzy często sami posiadają niepełnosprawność wzrokową. [K, 30.05.2016, Warszawa]

Zwraca się jednak też uwagę na wiele niekorzystnych zjawisk w łonie PZN lub innych organizacji działających na rzecz ONN:

6. „Starzenie się” kadry PZN.
7. Utrata znaczenia i autorytetu.

PZN traci dobre imię i znaczenie w społeczeństwie [K, 30.05.2016, Warszawa]

8. Coraz większy rozdźwięk między tematyką projektów PZN (i podobnych organizacji) a realnymi potrzebami i oczekiwaniami środowiska:
  - ograniczenie działań do wsparcia doraźnego, socjalnego zamiast działań kreujących polityki społeczne.

Brak zorientowania tych organizacji w sferze polityk publicznych. Brak ich działań proaktywnych, wyprzedzających i kreujących debatę publiczną, polityczną. Skupienie głównie na kwestiach doraźnych i wsparciu socjalnym. Brak umiejętności posługiwania się nowoczesnymi narzędziami komunikacji społecznej i stosowania jasnego i skutecznego przekazu [K, Olsztyn 6.06.2016]

9. Brak przygotowania personelu NGO działających na rzecz ONN do walki o interesy grupy:

- nie zawsze uczciwe, adekwatne i racjonalne wydatkowanie wsparcia.

10. Niedofinansowanie organizacji działających z udziałem ONN i na rzecz ONN. Brak wsparcia państwa, innych sponsorów.

W związku z brakiem systematycznego, ciągłego wsparcia ze strony Państwa, działania są ograniczone i nieadekwatne do potrzeb. Utrudnia to prowadzenie działań rehabilitacyjnych, których głównym celem jest jak najlepiej przystosować osoby niewidome do funkcjonowania w społeczeństwie. [K, 30.05.2016, Warszawa]

11. Brak solidarności, rywalizacja organizacji działających z udziałem i/lub na rzecz ONN o środki finansowe.

13.2 Rekomendacje środowiska

Ponieważ główne bariery to bierność, brak wiedzy, brak wiary w sprawczość, brak środowiskowej solidarności, i ograniczona sprawczość organizacji działających z udziałem i/lub na rzecz ONN, rekomendacje środowiska zmiierzają głównie w kierunku działań na rzecz podnoszenia świadomości ONN, świadomości otoczenia ONN i wspierania organizacji działających z ich udziałem i/lub na ich rzecz.

1. Działania pobudzające powstawanie organizacji z udziałem ONN, działających na rzecz ONN na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym oraz przystępowania do takich organizacji:
  - ustawa o wsparciu, pomocy i finansowaniu organizacji z budżetu państwa oraz samorządów terytorialnych,
  - programy wsparcia organizacji społecznych na poziomie gmin, powiatów i województw (wsparcie prawne, organizacyjne, finansowe),
  - dalsza profesjonalizacja i specjalizacja organizacji działających z udziałem i/lub na rzecz ONN.
2. Scentralizowanie czy integracja działań instytucji i organizacji, wspólne oddziaływanie.

3. Budowanie długofalowych relacji między organizacjami a instytucjami państwowymi.

4. Zwiększenie zainteresowania środowiskiem ONN:

- kampanie promujące wiedzę o ONN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach),
- kampanie propagujące ideę równości,
- kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych.

13.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „swobody obywatelskie” na podstawie raportu Millward Brown

Realizacja swobód obywatelskich i praw politycznych

Na osiągnięty poziom realizacji przez osoby niepełnosprawne swobód obywatelskich oraz praw politycznych składa się szereg aspektów związanych z funkcjonowaniem osób o bardzo zróżnicowanych przyczynach i stopniach niepełnosprawności m. in. dostęp do urzędów i możliwość załatwiania spraw obywatelskich; dostępność informacji; możliwości oraz stan faktyczny zrzeszania się osób niepełnosprawnych; realizacja prawa wyborczego; współpraca podmiotów zaangażowanych we wspieranie integracji społecznej oraz praw obywatelskich i politycznych osób niepełnosprawnych; skala i przeciwdziałanie dyskryminacji.

Zrealizowane badanie potwierdza duże zróżnicowanie sytuacji poszczególnych grup w zbiorowości osób niepełnosprawnych, ze względu na rodzaje przyczyn niepełnosprawności. Respondenci tak samo, jak w przekroju całości wyników, w obszarze swobód obywatelskich i praw politycznych wyraźnie eksponują kategorię osób niepełnosprawnych intelektualnie jako szczególną grupę odniesienia, dla której porównywanie sytuacji osób z innymi przyczynami niepełnosprawności jest nieadekwatne. Respondenci wskazują osoby z dysfunkcjami narządu ruchu oraz osoby niesłyszące i niewidome jako kolejne dwie specyficzne kategorie osób niepełnosprawnych w kontekście realizacji praw politycznych i swobód obywatelskich. Respondenci wskazują również zróżnicowanie stopni

niepełnosprawności jako kolejną skalę miary potencjału trudności w omawianym zakresie.

Wskazywane bariery:

- Architektoniczna związana z lokalizacją urzędów w starych budynkach,
- Mentalna związana z stosunkiem osób funkcjonujących razem z osobami niepełnosprawnymi w przestrzeni publicznej,
- Administracyjna związana z brakiem szczegółowych regulacji prawnych służących ułatwieniom w poruszaniu się w przestrzeni publicznej i w środowisku instytucjonalnym,
- Brak woli i kultury organizacyjnej w lokalnym i regionalnym środowisku instytucjonalnym,
- Na poziomie lokalnym wyraźnie zarysowuje się bariera komunikacyjna, niedostrzegalna przez przedstawicieli instytucji działających na poziomie centralnym,
- Brak kompleksowego wsparcia świadczonego na różnych płaszczyznach, w tym poprzez terapię przynoszącego efekty przekładające się na zwiększanie stopnia realizacji swobód obywatelskich,
- Poddawana krytyce jest bariera prawna dla zawierania ważnych związków małżeńskich przez osoby ubezwłasnowolnione. Tego rodzaju bariery prawnej nie posiada wiele ustawodawstw krajów Europy Zachodniej. Realizacji swobód obywatelskich osób niepełnosprawnych nie sprzyja również regulowana prawnie uznaniowość urzędników stanu cywilnego, którzy czasami podejmują decyzje o nieudzielaniu ślubów osobom, co do których mają wątpliwości o ich zdolności do skutecznego zawarcia związku małżeńskiego,
- Relatywnie słaba pozycja osób niepełnosprawnych w obliczu przepisów prawa regulujących odbieranie dzieci rodzicom

Najważniejsze uwarunkowania realizacji swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

- Badanie wskazuje na stosunkowo rzadkie kontakty organów administracyjnych i sądowych z osobami niepełnosprawnymi. W

wypowiedziach respondentów pojawia się stereotyp niesamodzielnej osoby niepełnosprawnej,

- Pogłębionej refleksji, a także wysiłku badawczego wymaga weryfikacja wpływu postrzegania przez czynniki decyzyjne, niepełnosprawności jako kategorii grupowej i jednostkowej - na ukierunkowanie działań dostosowawczych. Wyniki zrealizowanego badania wskazują bowiem, że wciąż niepełnosprawność bywa utożsamiana z dysfunkcjami narządów ruchu,
- Poważnym problemem jest ograniczona wiedza przedstawicieli wyspecjalizowanych instytucji lokalnych o stanie i liczebności zbiorowości osób niepełnosprawnych zamieszkujących na określonym terenie (gminie, powiecie),
- Badanie przynosi informacje o osobistym zaangażowaniu pracowników państwowych instytucji regionalnych i lokalnych w wyjaśnianie kwestii urzędowych niezrozumiałych dla osób niepełnosprawnych lub bezpośredniej pomocy w załatwianiu spraw obywatelskich. Respondenci dostrzegają problem braku kompleksowych uregulowań w zakresie tworzenia przyjaznych i funkcjonalnie dogodnych warunków dla samodzielności osób niepełnosprawnych w tym obszarze.

Dostępność informacji

- Ograniczenia dostępności informacji obejmują przede wszystkim osoby niepełnosprawne sensorycznie (wzrok, słuch), ale ograniczenia te dotyczą także innych rodzajów niepełnosprawności,
- Choć stan dostosowania publicznych serwisów WWW do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym przede wszystkim osób niepełnosprawnych wzrokowo i do potrzeb użytkowanego przez te osoby specjalistycznego oprogramowania komputerowego, znacząco się poprawił, to nadal środowisko wirtualne zawiera wiele barier,
- Respondenci postulują zmiany w zakresie egzekwowania przepisów dotyczących dostępności informacji dla osób niepełnosprawnych. Wśród proponowanych rozwiązań pojawił się pomysł odbierania dochodów uzyskiwanych w ramach mechanizmu podatkowego 1% organizacjom, których strony internetowe są niedostępne dla osób niepełnosprawnych.

Realizacja prawa do zrzeszania się i prawa do zgromadzeń

- Osoby zaangażowane w działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, zarówno reprezentujące podmioty lokalne, jak również regionalne i centralne - wyrażają się bardzo pozytywnie o obecnie realizowanym modelu działania trzeciego sektora w obszarze niepełnosprawności,
- Wyspecjalizowane organizacje pozarządowe stanowią niekiedy jedyną alternatywę instytucjonalną wobec niedostatków systemowych,
- Organizacje pozarządowe często są podzielone, ze względu na stosowane metody działania i podejście do rozwiązywania identyfikowanych problemów.

Współpraca w zakresie realizacji swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

- Działacze lokalnych organizacji społecznych podają brak stałych form współpracy, a przede wszystkim brak stabilnego finansowania ze strony samorządu terytorialnego jako główny problem utrudniający realizowaną działalność,
- Organizacje społeczne zgłaszają potrzebę stałego finansowania działań realizowanych w trybie ciągłym oraz wsparcia w zakresie lokalowym,
- W małych miejscowościach oficjalne relacje instytucjonalne przeplatają się z siecią kontaktów personalnych i relacji nieformalnych.

Problem dyskryminacji a realizacja swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych

- Problem dyskryminacji obejmuje także podstawowe obszary funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, począwszy od ograniczania prawa do przemieszczania się przestrzennego, zgodnie z własnymi predyspozycjami,
- Ograniczanie mobilności przestrzennej w przeważającej mierze dotyka osób niepełnosprawnych intelektualną lub osób chorych psychicznie, najczęściej ze strony bliskich, w tym rodzin,
- Wyniki badania nie wskazują, by tego rodzaju działania dyskryminujące w rodzinach dotyczyły członków rodzin będących osobami z niepełnosprawnościami sensorycznymi lub ruchowymi,

- U podłoża ograniczania mobilności przestrzennej członków rodzin będących osobami niepełnosprawnymi intelektualnie lub psychicznie leży poczucie wstydu w obliczu opinii w społecznościach lokalnych,
- Niepełnosprawność intelektualną w przekroju wyników zrealizowanego badania empirycznego należy wskazać jako niepełnosprawność o szczególnym charakterze, wyróżnianą jako szczególny rodzaj stygmatu. Odnotowano przypadki dyskryminowania osób niepełnosprawnych intelektualną i chorych psychicznie w dostępie do podstawowych praw, w tym uczestnictwa na równych zasadach z innymi mieszkańcami w życiu społeczności lokalnej,
- Za przesadzone należy uznać opinie o powszechnej tolerancji wobec osób niepełnosprawnych, panującej w społeczeństwie w regionach, w których badanie zostało przeprowadzone. Materiał źródłowy zawiera informacje o przejawach nietolerancji wobec osób niepełnosprawnych odnotowywane w rozlicznych kontekstach. Należy przy tym dodać, że wielu respondentów informuje nas o zauważalnej pozytywnej zmianie sytuacji.

Charakterystycznym zjawiskiem nie tylko dla Rzeczypospolitej Polskiej, lecz także odnotowywanym w innych krajach europejskich jest problem „under reporting” tzn. problem niedoszacowania skali. U jego podstaw leży zjawisko nie skarżenia się osób dyskryminowanych. Składa się na to kilka zasadniczych przyczyn:

- niska świadomość prawna w grupach mniejszości społecznych;
- brak znajomości środowiska instytucjonalnego w zakresie niezbędnym do zgłoszenia naruszeń własnych praw i dyskryminacji;
- brak zaufania do instytucji publicznych (obawy przed konsekwencjami, otwarciem się na dialog)
- poczucie „pogodzenia się” z własną sytuacją przez osoby dyskryminowane;
- częste przypadki bagatelizowania własnych negatywnych doświadczeń, związanych z dyskryminowaniem (np. odmowa wykonania określonej usługi nie jest traktowana jako praktyka dyskryminacyjna, a jedyną reakcją jest skorzystanie z tej samej usługi w innym miejscu u innego dostawcy).

Badanie ukazało nadal identyfikowany niedostatek w zakresie spójności regulacji oraz działań w obszarze wspierania i wyrównywania szans osób

niepełnosprawnych. Dlatego istnieje potrzeba wypracowania międzyresortowej strategii obejmującej kluczowe obszary integracji osób niepełnosprawnych, która w ślad za nieuchwaloną ustawą na rzecz wyrównywania szans stanowiłaby kierunkowskaz realnego przełamywania barier i ograniczeń funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie polskim.

13.4 Podsumowanie

Prawa ONN nie są łamane w sposób bezpośredni. Trzeba raczej mówić o **braku zdecydowanych i skutecznych, ale „miękkich” działań aktywizujących i integrujących środowisko ONN, wspierających ich włączenie się w sprawy polityczne i publiczne lub o braku wystarczającego finansowego wsparcia dla organizacji, które by się tego podjęły**. Duże znaczenie w aktywizowaniu ONN do bycia obywatelami świadomymi swych praw (i obowiązków) mają pełnowartościowa edukacja, dostęp do informacji oraz nowych technologii ułatwiających dostęp do informacji.

W kontekście KPON zaniedbywane są takie zobowiązania jak:

- zobowiązanie aktywnego promowania środowiska, w którym osoby niepełnosprawne będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w kierowaniu sprawami publicznymi, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami, oraz zachęcania ich do udziału w sprawach publicznych, w tym do:
- udziału w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach uczestniczących w życiu publicznym i politycznym kraju, a także w działalności partii politycznych i zarządzania nimi,
- tworzenia organizacji osób niepełnosprawnych w celu reprezentowania osób niepełnosprawnych na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym oraz przystępowania do takich organizacji.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
---	----------------------------------

<p>Brak znajomości ONN własnych praw</p> <p>I niska samoocena samych ONN.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opracowanie treści KPON w formie przystępnej dla ONN (także na poziomie języka), ▪ organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych, ▪ większa ilość informacji na temat praw ONN w mediach, ▪ uczenie ONN asertywności i egzekwowania swoich praw, poruszania się po instytucjach administracji państwowej, już od najmłodszych lat: <ul style="list-style-type: none"> ○ w ramach edukacji podstawowej, ○ w ramach dodatkowych, nieodpłatnych kursów (np. warsztaty self-adwokatów), ○ przy wsparciu psychologa.
<p>Niska świadomość społeczna ONN</p> <p>Przekonanie społeczeństwa o braku potrzeb i praw tej grupy (lub ignorowanie ze względu na małą liczebność grupy).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie zainteresowania tym środowiskiem: <ul style="list-style-type: none"> ○ kampanie promujące wiedzę o ONN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości, ○ kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych, ○ wykorzystanie popularnych seriali,

	<p>czy paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/ mających problem z komunikacją.</p>
<p>Ograniczona skuteczność środowiska ONN w walce o własne prawa</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wsparcie pomocy państwa: <ul style="list-style-type: none"> ○ dotacje, ○ zapewnienie bezpłatnych lokali na siedzibę/ spotkania, ○ zmniejszenie biurokracji dla organizacji wspierających, ○ wsparcie prawne. ▪ Zainteresowanie społeczeństwa tematem ONN i KPON, ▪ programy wsparcia organizacji społecznych na poziomie gmin, powiatów i województw (wsparcie prawne, organizacyjne, finansowe), ▪ scentralizowanie czy integracja działań instytucji i organizacji, wspólne oddziaływanie, ▪ dalsza profesjonalizacja i specjalizacja organizacji działających z udziałem i/ lub na rzecz ONN, ▪ budowanie długofalowych relacji między organizacjami a instytucjami państwowymi, ▪ monitoring działań instytucji państwa i urzędników.

14 Część XIII. Art.6 Niepełnosprawne kobiety (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)

W opinii środowiska **kobiety niewidome często są bardziej zaradne i niezależne od osób trzecich niż mężczyźni, a z drugiej strony są narażone na większą dyskryminację**, przede wszystkim w obszarach opisanych artykułami; art. 27 KPON: **praca i zatrudnienie**, art. 22 KPON: **poszanowanie prywatności**, art. 23 KPON: **poszanowanie domu i rodziny**.

W kwestiach związanych z zatrudnieniem wynika to z realiów **ryнку pracy: ogólnie gorszej sytuacji kobiet, niezależnie od niepełnosprawności** (co wynika z mniej liczby stanowisk, np. wykluczona jest cięższa praca fizyczna, dyskryminacji płacowej itp.). W przypadku obszarów związanych z **poszanowaniem prywatności i rodziny wynika to z większej liczby ról, jakie kobieta pełni**, a więc w kontekście niepełnosprawności, częstszego, **większego uzależnienia od wsparcia osób trzecich** (w realizowaniu codziennych zadań wynikających z roli żony, matki), rehabilitacji lub sprzętu rehabilitacyjnego.

Zwrócono także uwagę na to, że **poczucia własnej wartości kobiet w dużej mierze jest oparte na świadomości zadbanego, dostosowanego do norm społecznych wyglądu**. A przecież kobietom niewidomym trudno zadbać o to samodzielnie, zatem pojawia się nowy obszar istotny głównie dla kobiet i wymagający wsparcia (asystenta, trenera zorientowanego także na ten aspekt).

Świadomość kobiety swojego wyglądu ma ogromne znaczenie w jej samopoczuciu wśród społeczeństwa. Jeżeli nie końca jest pewna dobrze dobranego ubioru i makijażu czuje się niekomfortowo. Narażona jest na złośliwe i przykre dla niej komentarze. [K, 6.06. 2016, Olsztyn]

Wśród rekomendacji pojawiły się:

1. Działania nad zwiększaniem tolerancji społeczeństwa na wygląd zewnętrzny i zachowanie ONN.
2. Programy zorientowane na wyrównywanie szans kobiet na rynku pracy.

3. Powołanie rad kobiet z niepełnosprawnościami, które na bieżąco konsultowałyby i wypracowywałyby rozwiązania specyficznych problemów tej grupy.

Wydaje się, że **wspólne problemy środowiska są jeszcze na tyle duże, że problematyka sytuacji kobiet nie jest postrzegana ani przez środowisko, ani same kobiety, jako odrębna**. Ewentualne bariery są raczej doświadczane jako wynikające z niepełnosprawności, niż płci.

15 Część XIV. Art.7 Dzieci (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)

W opinii środowiska dzieci niewidome doświadczają dyskryminacji głównie w obszarze: Art. 24: **edukacja** oraz Art. 26: **rehabilitacja**. Nie uzyskują wystarczającego wsparcia państwa i otoczenia, by móc w pełni rozwijać swoje możliwości, osobowość, samodzielność i niezależność. Środowisko dostrzega cztery główne problemy:

1. Problem małej wrażliwości lub bezsilności otoczenia na wrogie lub niewłaściwe zachowania dzieci bez niepełnosprawności względem niewidomych rówieśników:

- brak uczenia dzieci bez niepełnosprawności życzliwości, akceptacji, umiejętności wsparcia kolegów z niepełnosprawnością,
- brak reagowania na izolowanie się dzieci bez niepełnosprawności od dzieci z niepełnosprawnością,
- brak uczenia wzajemnej komunikacji.

2. Problem izolowania się dzieci niewidomych:

- na skutek niechętniej, zdystansowanej postawy rówieśników,
- na skutek postrzegania niewidomych dzieci przez swoich rodziców jako wymagającej większej opieki,
- na skutek małej oferty rozrywkowej/rekreacyjnej dostępnej dla dzieci niewidomych (niekiedy na skutek braku środków rodziców na takie zajęcia),
- brak wsparcia informacyjnego/edukacyjnego dla rodziców na temat tego, jak prowadzić dziecko, jak je rehabilitować, jak wspierać jego samodzielność.

3. Problem niedostosowanej edukacji:

- brak dostępu do specjalnych ośrodków edukacyjnych,
- brak odpowiednio przygotowanego personelu (dotyczy głównie szkół integracyjnych),

- brak asystentów wspierających,
- brak materiałów dydaktycznych przystosowanych dla dzieci (opóźnienia w dostarczaniu podręczników pisanych Braille'em, brak bibliotek cyfrowych).

4. Problem rehabilitacji (ważny tak samo dla dorosłych, jednak o tyle istotny w przypadku dzieci, że okres dzieciństwa jest czasem kształtowania się umiejętności i postaw):

- utrudniony dostęp do wczesnej, intensywnej rehabilitacji,
- brak wsparcia informacyjnego dla rodziców jak prowadzić dziecko, jak je rehabilitować, jak wspierać jego samodzielność,
- ograniczanie rehabilitacji do usług typowo medycznych przy zaniedbaniu rozwijania wiedzy i umiejętności pozwalających na samodzielne, aktywne funkcjonowanie w życiu dorosłym:
  - brak kursów, szkoleń wspierających samodzielność dziecka i bardziej niezależne funkcjonowanie w przyszłości (kursów z zakresu nowych technologii, poruszania się po instytucjach, znajomości własnych praw, rozwijających aspiracje do bycia samodzielnym).

16 Część XV. Inne obszary dyskryminacji (nierównego traktowania)

Środowisko nie wskazało, żadnych innych niż opisane w raporcie obszarów dyskryminacji. Ponownie zwróciło jednak uwagę na **niską świadomość społeczną: praw, możliwości, potrzeb ONN**. Za szczególnie bolesne w podejściu otoczenia do ONN środowisko uznało też pewnego rodzaju zawiść o przywileje osób z niepełnosprawnością. Mamy więc do czynienia z **poczuciem bycia piętnowanym za przywileje, które w poczuciu ONN i tak nie rekompensują barier doświadczanych w wyniku niepełnosprawności wzroku**.

Pewnym zaniedbaniem zatem, które ujawnia się przy niemal wszystkich obszarach, jest **brak walki państwa ze stereotypowym, krzywdzącym postrzeganiem środowiska ONN i samych ONN** jako bezzasadnie uprzywilejowanych, roszczeniowych lub – z drugiej strony - biernych, ograniczonych intelektualnie, niesamodzielnych, nie mogących żyć aktywnie i realizować się w wielu rolach społecznych.